

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund

01-06

Human-Etisk
Forbund

Humanistisk vigsel 2004

Grunnlegger Kristian Horn

Generalsekretær Kristin Mile

Generalsekretær Lars Gule

Livssynskamp

Kraftig vekst 1980

Statskirken kan bestå
Side 4

Tumyr får ingen beklagelse
Side 6

FRIHETSAKSJONEN
Side 18-19

Kommer religion fra hjernen?
Side 24-25

Portretter Lars Gule og Kristin Mile
Side 26-29

Fire sider debatt
Side 34-37

TEMA:

HUMAN-ETISK FORBUND 50 ÅR

Side 12-17

En skremmende dom

LEDER

For humanister er det all mulig grunn til å være kritisk til det norske rettsvesenet. HEFs påpekning av at KRL-faget bryter mot menneskerettighetene ble entydig avvist i alle tre rettsinstanser. Til slutt var det FNs menneskerettighetskomité som måtte fortelle norske myndigheter at HEF kanskje hadde et poeng likevel.

Nå har rettsvesenet begått nok en urimelighet overfor HEF. I desember i fjor ble HEF dømt for å ha ærekrenket tidligere leder i Vest-Agder fylkeslag, Arne Tumyr. Foranledningen var at Tumyr i august 1999 hadde skrevet to leserbrev i Fædrelandsvennen der han blant annet ytret sterk støtte til innvandringsmotstanden til Frps Øystein Hedstrøm og Vidar Kleppe. Tumyr skrev blant annet følgende:

«I 1940 tok inntrengerne som følge av datidens politikk Norge i ett jafs natten over. I nyere tid vil det norske samfunn bli underminert gjennom flere generasjoner som følge av dagens holdning som er: Slipp innvandrerne inn – de er en ressurs for vårt land. Hedstrøm og Kleppe vil om 100 år fremstå som lysende enere – fordi de advarte.»

Ettersom Tumyr på den tiden var HEFs fylkesleder i Vest-Agder, følte daværende styreleder Brit Nustad et behov for å distansere seg og forbundet fra Tumyrs uttalelser. Svaret hennes framholdt blant annet at Tumyrs innlegg «oser av menneskeforakt og spiller på fremmedfrykt og rasisme». Det var denne påstanden Oslo tingrett fant straffbar. HEF ble dømt til å betale Tumyr 30.000 kroner i oppreisning.

Dommen er åpenbart urimelig. I begrunnelsen nevner ikke dommer Torstein Hellesnes ytringsfriheten med et ord. Han inngir seg heller på en lang argumentasjon for å påvise at HEFs påstander mot Tumyr var urimelige. Han klarer også å vri Nustads innlegg dithen at hun ikke bare mener at det var Tumyrs innlegg som «oste av menneskeforakt», men at selve personen Arne Tumyr henges ut som en «menneskeforakter». Det er dette som er kjernen i ærekrenkelsen, ifølge dommeren.

Dommer Hellesnes må selvsagt få ha sine politiske synspunkter rundt denne saken i fred. Men det er et drøyt stykke fra å være uenig i et utsagn, og sågar mene at det sverter noen, til å

mene at den som har framsatt utsagnet bør straffes. Ytringsfriheten er kanskje den av våre rettigheter som vies størst oppmerksomhet i offentligheten. Et offentlig utvalg har foreslått styrking av ytringsfriheten på flere områder. Det norske rettssystemet har frikjent høyreekstremister som Terje Sjølie og Jack Erik Kjuus for grove rasistiske uttalelser. Likevel opphører Oslo tingrett seg til politisk meningspoliti i denne saken, og straffer HEF som om ytringsfriheten ikke finnes.

Det er grunn til å minne tingretten og Torstein Hellesnes om følgende: Det er i utgangspunktet lov til å framsette utsagn som er uriktige, urimelige og som sverter andre mennesker. Det retten må vurdere er om utsagnene er så grove at de bryter mot for eksempel injurielovgivningen, rasismeparagrafen og andre lovfestede innskrenkninger av ytringsfriheten. At Brit Nustad begikk et slikt grovt overgrep i sine utsagn mot Tumyrs leserinnlegg faller på sin egen urimelighet.

Dobbelt trist blir det når HEF har valgt å ikke anke dommen. Hvis noen skulle være i stand, både kapasitetsmessig og finansielt, til å ta en kamp på vegne av ytringsfriheten i denne saken, så måtte det være HEF. Saken burde ha vært anket selv om det skulle føre til tap helt til topps i det norske rettssystemet, og en ny sak i de internasjonale menneskerettighetsdomstolene. Så viktig er dette, og så urimelig er det at en forkjemper for menneskerettigheter som HEF skal finne seg i meningssensur av denne typen. Pressemeldingen som HEF sendte ut etter at man hadde bestemt seg for ikke å anke, er egentlig en eneste lang begrunnelse for å anke. Unntatt når man kommer til konklusjonen. Det er lett å forstå de økonomiske og kapasitetsmessige argumentene for å bite i det sure eplet og akseptere dommen. Beslutningen var likevel gal. Vi har nå fått en rettspraksis som beskytter rasistiske ytringer, men som dømmer antirasistiske forsøk på å ta til motmæle. Det kan vi ikke leve med. Å kjempe for ytringsfrihet i denne saken ville ha vært humanisme i praksis.

Even Gran

FRI TANKE

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund
Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten.
Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke
nødvendigvis for Human-Etisk
Forbunds regning.

Tlf: 23 15 60 20

Faks: 23 15 60 21

E-post: fri.tanke@human.no

Besøksadresse:

Humanismens hus
St. Olavs gt. 27
Oslo

Postadresse:

Pb. 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo

ANSVARLIG REDAKTØR

Even Gran
E-post: gran@human.no

REDAKSJON

Arnfinn Pettersen
E-post: pettersen@human.no

KORREKTUR

Gunhild Stranden
E-post: stranden@human.no

LAYOUT

JPG-Jungelpatroljen
www.jpg.no

TRYKK

Dagblad-Trykk

FORSIDE

Svein Utigard/Jack Lie

MATERIALFRIST FOR NR. 2 2006

22. mai 2006

OPPLAG

Ca. 54.000

K O L O F O N

AKTUELT: DET ER IKKE SIKKERT AT DET BLIR NOE SKILLE

Side 4

AKTUELT: ARNE TUMYR FÅR INGEN BEKLAGELSE

Side 6

AKTUELT: KJEMPER FOR AVKRISTNING AV PENSJONISTFORENINGER

Side 8

AKTUELT: REGJERINGEN I VILLREDE OM VANUNU

Side 9

TEMA: HUMAN-ETISK FORBUND 50 ÅR

Side 12

REPORTASJE: KATOLISISMEN BRER OM SEG I MEXICO

Side 20

REPORTASJE: STAT-KIRKE-SKILLET I FRANKRIKE

Side 22

KRONIKK: LARS GULE KREVER BEDRE SKOLERING AV STYRET

Side 30

DEBATT: TUMYR, BOYSEN, FAGERHUS, AZMEH RASMUSSEN, LIEN, BERGE, DRECKER M. FL.

Side 34

Generalsekretærens kommentar:

Vi må leve med delte meninger

Kristin Mile
Generalsekretær i
Human-Etisk Forbund

KOMMENTAR

Etter en måned i jobben som generalsekretær begynner jeg å få et inntrykk av Human-Etisk Forbund og det arbeidet som gjøres her. Det er ikke vanskelig å la seg imponere, både av den innsatsen som gjøres av ansatte og den ubetalte frivillige innsatsen i lokal- og fylkeslagene over hele landet. Nå har jeg startet i seremonisesongen samtidig som det er jubileumsår i år, så det er mulig at aktiviteten er ekstra stor i disse tider, men inntrykket mitt er at det er en konstant høy aktivitet i organisasjonen.

Human-Etisk Forbund framstår som en organisasjon med mange og meningssterke ansatte, tillitsvalgte og ikke minst medlemmer. Det er en stor utfordring å plassere seg i debatten og i ytringer for øvrig på en slik måte at alle kjenner seg hjemme. Jeg vil nesten gå så langt som til å si at det ikke er mulig. En læring for meg har vært debatten rundt karikaturtegningene av Muhammed.

Mitt standpunkt er at ytringsfriheten er en grunnleggende menneskerettighet som selvfølgelig ikke må beskjæres eller innsnevres. Myndighetene må holde seg langt unna alt som kan oppfattes som sensur eller angrep på ytringsfriheten, og de som benytter sin ytringsfrihet skal beskyttes. Det betyr allikevel ikke at alt som trykkes er bra. Når noen ytrer seg kontroversielt må de også tåle at andre mener de burde latt være, eller at andre sterkt misliker det de ytrer. Mitt standpunkt er og har vært at retten til å

trykke karikaturene er udiskutabel og urokkelig, men at det var uklokt å benytte seg av denne retten.

Dette har resultert i reaksjoner fra enkelte medlemmer og jeg registrerer at reaksjonene jeg har mottatt har vært svært forskjellige. Noen har ment at vern av ytringsfriheten må bety at alle ytringer må forsvares, også i sitt innhold, mens andre stiller krav om at norske myndigheter må komme med en offisiell unnskyldning overfor de protesterende muslimene. Det er umulig å tilfredsstille alle medlemmer av organisasjonen i en slik situasjon, og det skulle også bare mangle om ikke meningene var delte. Slike meningsforskjeller blant våre medlemmer blir det også når vi driver med religionskritikk. Noen mener for eksempel at vi bør skåne muslimer for religionskritikk, mens andre mener vi er for snille overfor representanter for denne religionen.

I et forbund som hyller den frie tanke og som ikke baserer seg på helige skrifter eller profeter, skal og bør meningene være delte. Så lenge vi er aktive i dialogprosesser og forsvare religiøse gruppers rettigheter i Norge, samtidig som vi våger å bidra med religionskritikk overfor både majoritet og minoriteter, mener jeg vi gjør noe riktig. De medlemmene som brenner for det ene eller det andre synspunktet bør engasjere seg og sørge for at landsmøter og andre organer i HEF ender med sammenfallende syn. Det er slik

demokratiet fungerer – også i vårt forbund.

Human-Etisk Forbund nærmer seg 70.000 medlemmer og det betyr selvfølgelig både at alle politiske syn er representert i organisasjonen og at medlemmenes tilnærming til humanisme og Human-Etisk Forbund kan være ganske forskjellig. Denne forskjelligheten er en utfordring, ikke minst fordi den ikke må resultere i at forbundet blir tannløst i samfunnsdebatten.

Mitt ønske er at forbundet fortsetter det viktige arbeidet som har vært gjort ved å ta tydelige standpunkter og opprettholde prinsipielle tilnærminger til de fleste spørsmål omkring ytringsfrihet og øvrige livssynsmessige forhold.

Selv i spørsmålet om skille av stat og kirke er meningene delte i vår organisasjon. Ulikt syn i dette spørsmålet forteller oss av vi er mange, men dette må selvfølgelig ikke rokke ved det standpunktet forbundet alltid har hatt, om at trossamfunn må likestilles og at en stat ikke skal opprettholde en forfatning hvor én trosretning favoriseres og gjøres til statens egen religion.

Jeg gleder meg til det videre arbeidet i visshet om at jeg kommer til å både glede og irritere med mine meninger!

Se portrettintervju med HEFs nye generalsekretær på side 28-29

hinsidige bar&grill

Ap på vippen: Ikke sikkert det blir noe skille

Mange tror at det nå «selvsagt» vil komme endringer i statskirkeordningen. Men slik er det ikke. Ap er på vippen i saken, og de er kjent for å være glade i «kjerka si».

Av Even Gran

Mange Ap-folk har sterke meninger om hva kirken bør være. Meningene er så dypfølte at det blir fristende å holde fast ved den politiske styringen. Her ser vi Borre kirke i Vestfold. Foto: Even Gran

Det er et stort flertall på Stortinget for å gjøre Grunnloven religionsnøytral. Det er bare Senterpartiet som helt uttalt ønsker å bevare statskirkeordningen, mens Arbeiderpartiet er i tenkeboksen. Alle de andre partiene støtter en eller annen form for løsrivelse. Et solid flertall, med andre ord.

Problemet er bare at grunnlovsendringer krever 2/3-flertall, og da må stemmene til Arbeiderpartiet være med hvis det skal bli endring. Det vil si at prosessen i Ap er helt avgjørende for hvilket utfall dette vil få.

Ap har annonsert at de skal ha en bred høring i eget parti. Konkludere vil de tidligst gjøre på landsmøtet i 2007. Kirkestatsråd Trond Giske har allerede annonsert, og gjort et stort poeng ut av, at han skal være den siste som bestemmer seg.

BRED HØRING I AP

På et debattmøte i Humanismens hus i Oslo den 15. februar understreket statssekretær Randi Øverland i Kirke- og kulturdepartementet at det er like mye sprik i Arbeiderpartiet i denne saken, som i Gjønnnes-utvalget. Utfallet er med andre ord helt åpent. Øverland bekreftet

imidlertid at Ap er på gli mot et skille. Hun sa også at det slett ikke er sikkert at det er en av de tre modellene som Gjønnnes-utvalget foreslår som vil bli det endelige resultatet. Blant annet pekte hun på to forhold som hun mente var for dårlig utredet; styrking av det indre demokratiet i kirken og hvordan kirken skal finansieres.

Statsråd Trond Giske var også klar i sin tale rundt dette da Gjønnnes-utvalgets rapport ble lagt fram. – Det er åpenbart ikke åpenbart at det vil bli endringer, poengterte han overfor de fram-møtte journalistene. Han fortalte videre om den åpne og brede høringen Arbeiderpartiet skal gjennom fram mot landsmøtet i 2007.

AP-FYLKESLEDERE FOR STATSKIRKE

En forespørsel Fri tanke har rettet til alle fylkesledere i Ap gir ingen grunn til optimisme for HEF og andre skilsmissetilhengere. De fem fylkeslederne som velger å tone flagg, sier at de støtter fortsatt statskirke. Resten ønsker ikke å ta stilling. Alle poengterer at saken skal behandles bredt i partiet fram mot landsmøtet i 2007.

Reikvam vil gi OVF til kirken

Det statsstyrte Opplysningsvesenets fond (OVF) forvalter prestegårder og utmark verdt nærmere tre milliarder kroner. Mens HEF krever disse verdiene overført til staten ved et skille mellom stat og kirke, gir SV uklare signaler.

Av Even Gran

Rolv Reikvam fra SV ønsker å gi en fristilt kirke startkapital gjennom å la dem overta Opplysningsvesenets fond. Fondet eier prestegårder og skog verdt ca. tre milliarder kroner. Foto: Knut Åserud/SV

SVs representant i Gjønnnes-utvalget, Tone Løwe, støtter HEFs Bente Sandvig i at verdiene i OVF tilhører staten, og at de også tilfalle staten hvis kirke og stat skiller lag.

SVs fremste talsperson i stat/kirkesaker, stortingsrepresentant Rolv Reikvam, er uenig. Han tror det er best at kirken får disse verdiene ved et eventuelt skille.

– Det er både rettferdig, riktig og nødvendig, slår han fast. – Kirken har ikke hatt mulighet til å eie noe som helst, siden den har vært underlagt staten og ikke vært et selvstendig rettssubjekt. Hvis vi får et skille, er det rimelig at denne nye, fristilte kirken får med seg litt startkapital. Dessuten tror jeg dette er helt nødvendig som «smurning i maskineriet» for å overbevise de som er skeptisk til et skille, sier Reikvam. Han legger også til at OVF-verdiene er småpenger som staten ikke har bruk for.

– Men tror du ikke noen av dine partifeller vil mene at dette er privatisering av offentlig eiendom?

– Jo, det kan tenkes at noen vil mene det, men jeg tror likevel SV vil være rausere i denne saken når vi har fått

behandlet det. Det er meningsløst å snakke om «privatisering» i denne sammenhengen. Verdiene skal jo ikke gå til griske spekulanter som skal berike seg selv. Det skal gå til en non-profit institusjon som trenger verdiene som startkapital.

Reikvam legger til at det offentlige også må være villig til å overføre eierskapet av kirkebyggene og kirkegårdene til den nye kirken. Dette eies i dag i praksis av kommunene.

SVs representant i Gjønnnes-utvalget, Tone Løwe, er uenig. Hun er ikke i tvil om at verdiene i OVF bør tilfalle staten. – Jeg skal gjøre hva jeg kan for å få SV til å gå rett vei i denne saken, men hvor det ender vet jeg ikke, sier Tone Løwe. Hun understreker at partiet ikke har lagt noen føringer på hva hun kunne mene i Gjønnnes-utvalget.

FLERTALL FOR KIRKEEID OVF

Selv om Reikvam skulle få et flertall av sine partifeller mot seg, er det ikke nok. Alle de andre partiene i Gjønnnes-utvalget mener at kirken bør få med seg OVF-verdiene ved et skille. SVs Tone Løwe og Bente Sandvig fra HEF stod dermed alene i denne saken.

Her er Gjønnnes-utvalgets innstilling

Gjønnnes-utvalget (stat/kirke-utvalget) greide ikke å bli enig om hvordan forholdet mellom staten og kirken bør utvikle seg i framtida. Utvalget lanserer tre alternativer, men det store flertallet slutter seg til alternativ 2.

1. FORTSATT STATS-KIRKE

Dette er i grove trekk en videreføring av dagens ordning. Kun to av tjue representanter i utvalget støtter denne. Det er representantene fra Senterpartiet og Kystpartiet.

2. MELLOMLØSNINGEN

Her fjernes alle referanser til kirke og religion fra Grunnloven. Kirken blir likevel ikke helt fristilt, men skal styres av en ny kirkelov vedtatt av Stortinget. Ansvar for gravferd overføres fra kirken til kommunene. Denne løsningen støttes av et stort flertall i utvalget; fjorten av tjue.

3. FULL SKILSMISSE

Alle referanser til kirke og religion fjernes fra Grunnloven. Kirkeloven avvikles, og Den norske kirke likestilles med andre tros- og livssynssamfunn. Støttes av fire representanter. Dette er Bente Sandvig fra HEF, samt representantene fra Frikirkerådet, SV og FrP.

ÅPNE SPØRSMÅL:

Det er mange forhold som Gjønnnes-utvalget ikke svarer klart på. Her er tre av dem:

Detaljert eller åpen kirkelov

Hvis man velger mellomløsningen, er det delte meninger om hvordan den nye kirkeloven skal se ut. Utgangsposisjonene kan skisseres omtrent slik:

Utredningen «Staten og Den norske kirke» er den første der HEF har deltatt. Fagsjef i HEF, Bente Sandvig, prøvde å få så store deler av utvalget som mulig til å gå for en skilsmisse mellom stat og kirke.

Arbeiderpartiet og Senterpartiet ønsker seg en detaljert kirkelov for å sikre styringen av kirken. KrF, Høyre og de andre mellomløsningstilhengerne ønsker seg en mindre detaljert lov.

Finansiering

Utvalget foreslår en blandingsmodell der staten betaler lønn til de kirkeansatte, kommunene finansierer kirkebyggene, mens den øvrige driften finansieres av en medlemskontingent. Om dette forslaget blir beholdt, er meget usikkert. Størrelsen på medlemskontingenten og hvordan den skal kreves inn, er også helt åpent.

Folkeavstemning

Det er delte meninger om dette. De ivrigste forkjemperne så langt har vært Senterpartiet og FrP. Arbeiderpartiet er usikre.

HEF kan tjene på mellomløsningen

Hvis et helt eller delvis skille mellom stat og kirke fører til at kirken får færre medlemmer, kan HEF og de andre tros- og livssynssamfunnene få høyere statlig tilskudd pr. medlem. Dette forutsetter at tilskuddet beregnes som før og at bevilgningene til kirken ikke reduseres relativt sett mer enn medlemsmassen reduseres.

Forklaringen på dette ligger i den litt intrikate måten støtten til tros- og livssynssamfunn utenfor kirken beregnes på. Staten bevilger først en sum penger til kirken. Deretter deles denne

summen på antall kirkemedlemmer. Summen fra denne utregningen fordeles deretter til de andre tros- og livssynssamfunnene pr. medlem.

Det vil si at hvis det blir færre kirkemedlemmer å dele den samme summen på, vil summen pr. medlem bli høyere. Dermed vil også HEF og de andre få mer penger pr. medlem. Flertallet i Gjønnnes-utvalget ønsker å beholde denne måten å beregne støtte på. HEF er uenig i denne «kompensatoriske» måten å beregne støtte på, og stemte mot.

All makt til de uengasjerte

Even Gran er redaktør i Fri tanke

KOMMENTAR

Hovedpoenget for statskirketilhengerne er å beholde «folkekirken». Det er lett å se det sympatiske i at kirken bør være «åpen og inkluderende». Verre er det å akseptere at staten skal bruke makt for at Den norske kirke fortsatt skal være en statlig leverandør av vennlig høytidsstemning på julaften og ved livets ulike korsveier. For å få til dette er det viktig å begrense makten til de som virkelig tror på Gud – de som leser Bibelen og er engasjerte kristne.

Det virker som om kjærlighet til statskirken først og fremst er drevet av en grunnleggende skepsis til kristendommen – en frykt for at «mørkemennene» skal ødelegge den gode følelsen av å komme inn i kirken og høre presten tale mykt og rolig om nestekjærlighet og tilgivelse. For å få til dette opphever statskirketilhengerne seg til talsmenn for det store flertallet som *ikke engasjerer seg*. Slik sett har statskirketilhengerne mye til felles med AKP-erne på 70-tallet. De engasjerte seg også på vegne av et litt udefinert «folk» som stort sett ikke brydde seg.

Hva er det som er så galt med dette da? Er ikke de verdien statskirketilhengerne forfekter i stor grad i tråd med humanismens idealer? Joda. Vi er enig i mye. Men de driver en uredelig strategi når de framstiller kristendommen som en grunnleggende «snill og liberal» religion. Det kristne trossgrunnlaget er grunnleggende irrasjonelt og i strid med de fleste liberale, moderne verdier. Det moderne samfunnet har vokst fram *på tross av* kristendommen, ikke på grunn av den. Enhver som tar kristendommen på alvor og setter seg inn i historien, ser dette.

Likevel har statskirken trolig flere humanetikere i sine rekker enn HEF. I en undersøkelse fra februar 2004 svarte hele 33 prosent at deres livssyn ligger nærmest det «humanistiske livssynet uten noen spesiell gudstro». Dette tilsvarer rundt 1,5 millioner mennesker. Samtidig viser flere undersøkelser at bare ca. 30 prosent av befolkningen sier at de «tror på Gud». Da er det rimelig å anta at rundt 70 prosent ikke tror. Det hadde vært fint hvis flere av disse humanistene, agnostikere og ateistene kunne tatt et redelig oppgjør med sitt eget livssyn og meldt seg ut av statskirken. Da hadde det blitt vanskeligere for tilhengerne av statskirken å snakke om at «Norge er et kristent samfunn».

Det er rimelig å betrakte kirken som et trossamfunn. Statskirketilhengerne mener imidlertid at kirken er noe mer – at det i tillegg finnes en slags «taus kristendom» som ligger «dypt i folkesjela». Jeg synes ikke det er riktig av oss humanister å anerkjenne dette. Denne «dype tause kristendommen» er en konstruksjon fra kirkens side. Det som finnes er livssynsmessig likegyldighet og et ønske om ta vare på tradisjoner. Det er urimelig at noe slikt skal føre til fortsatt forskjellsbehandling av livssyn. Det er også urimelig at de troende innenfor Den norske kirke må tåle innskrenkninger i sin religionsfrihet på grunn av dette.

Jeg tror løsningen er å jobbe for at folk blir mer bevisst sitt eget livssyn. Bernt Hagtvet var ute i Aftenposten for en stund siden og kritiserte HEF for å være for lite flinke til å markedsføre humanismen på en positiv måte. Vi oppfattes som negative. Jeg synes vi bør ta ham på ordet. Humanisme og fornuftsbasert sekularisme med menneskerettighetene som verdigrunnlag, er et livssyn som deles av store deler av den norske befolkningen. En økt forståelse for hva humanismen består i, tror jeg vil resultere i økt oppslutning om HEF, og et medlemstall i Den norske kirke som er mer representativt for det antallet mennesker i Norge som faktisk tror på Gud.

KOMMENTAR

Tumyr får ingen beklagelse

Arne Tumyr får ingen unnskyldning fra HEF etter at Oslo tingrett ga ham medhold i at HEF har ærekrenket ham.

Av Even Gran

Tidligere leder i Vest-Agder HEF, Arne Tumyr mener at «de rene, ranke og røde humanetikerne i Humanismens Hus sølte meg til, kastet meg i en søppelcontainer». Her er han på et møte med sine partifeller i Fremskrittspartiet. Foto: Scanpix

I et leserinnlegg i dette nummeret av Fri tanke (side 34) krever tidligere fylkesleder i Vest-Agder fylkeslag, Arne Tumyr, at forbundet ber om unnskyldning for ærekrenkelser han ble utsatt for i et leserinnlegg i Fædrelandsvennen i august 1999, og som HEF ble dømt for i Oslo tingrett i desember.

Det var tidligere HEF-styreleder Brit Nustad som skrev leserbrevet. Her angriper hun et innvandrerkritisk avisinnlegg fra Tumyr som hadde stått i avisen tidligere. Nustad hevder blant annet at Tumyrs innlegg «oser av menneskeforakt og spiller på fremmedfrykt og rasisme». Dette utsagnet mente ret-

ten var injurierende. I desember i fjor ble HEF dømt til å betale Tumyr en oppreisning på 30.000 kroner.

UNNSKYLDER IKKE

– Dommen er tatt til etterretning, og noen unnskyldning herfra er ikke aktuelt, sier HEFs generalsekretær Kristin Mile. Hun understreker at forbundet er uenig i deler av premissene for dommen, og viser til en pressemelding som ble sendt ut fra HEF den 10. januar.

I pressemeldingen fra HEF kritiseres dommen for at ytringsfriheten ikke er vurdert. HEF beklager at dommen blir rettskraftig, og håper den ikke vil medføre presedens. Forbundet er uenig i tingrettens vurdering som fastslår at HEF v/Brit Nustad, ved å skrive at Tumyrs innlegg «oser av menneskeforakt og spiller på fremmedfrykt og rasisme», har stemplet Tumyr som en «menneskeforakter».

– Hovedinntrykket er at man i norsk rett er nøye med å skille mellom uttalelser om sak og om person, heter det i HEFs pressemelding.

HEF synes videre det er underlig at tingretten ikke vurderer Tumyrs karakteristikker og sterke ordbruk som en hets av folkegrupper, og kritiserer at retten underkjenner HEFs rett til å oppfatte dette annerledes.

Oslo tingrett hevder også i dommen at det ikke er et kjerneområde for HEF å ivareta innvandrernes interesser. – Dette er vanskelig å akseptere, så

lenge HEFs landsmøte har vedtatt det motsatte, poengteres det i pressemeldingen. Forbundet mener at tingretten i begrenset grad har forstått hva forbundets verdier er, og på hvilken grunnleggende måte Tumyr har opptrådt i strid med disse.

Til tross for den sterke uenigheten med tingretten, har HEF valgt å ikke anke saken. Årsaken er i hovedsak praktisk og økonomisk. Pressemeldingen viser til at Tumyr ikke lenger er medlem av HEF, og at forbundet ser det som lite ønskelig at det skal brukes ytterligere tid og ressurser på en slik sak.

BURDE HA ANKET

Tidligere generalsekretær Lars Gule er ikke fornøyd med at HEF har godtatt dommen. I et leserbrev til Fædrelandsvennen i januar slår han fast at dommen mangler referanser til lovgivning, høyesterettsavgjørelser og Norges internasjonale konvensjonsforpliktelser i forhold til saker som handler om ytringsfrihet og/eller rasisme.

– Etter en omfattende prosess for å styrke ytringsfriheten i vårt land er dette ikke bare påfallende, men en åpenbar svakhet ved dommen som bidrar til å gjøre den uriktig, slår Gule fast. I leserbrevet gjentar han sågar påstandene om at Tumyr i 1999 skrev et brev som «oste av menneskeforakt og spilte på fremmedfrykt og rasisme». Gule garanterer at han vil anke dommen til topps hvis Tumyr leverer en ny anmeldelse.

– Ta det opp med kommunen din!

Det kan lønne seg å ta opp mangelen på livssynsnøytrale gravferdslokaler i ditt lokale kommunestyre. Det kan Sigbjørn Andersen fra Tromsø fortelle.

Av Even Gran

For to år siden sendte HEFs lokallag i Tromsø et brev til Tromsø kommune. Her minnet de kommunen om at de er lovforpliktet til å stille med livssynsnøytrale gravferdslokaler, slik at humanister og andre ikke-kristne kan få en

verdig gravferd. Så ble det taust. Kommunen svarte ikke.

Rett før jul ble lokallagsleder Sigbjørn Andersen lei. Har skrevet et leserbrev i lokalavisa og benyttet seg av muligheten Tromsø kommune har til å

melde spørsmål til ordføreren. Da fikk han endelig napp. Andersen ble invitert til kommunestyremøte i begynnelsen av desember i fjor. Han fikk tre minutter til å presentere sin sak, og deretter kom ordføreren med sitt forberedte og hyggelige svar: Det skal bygges en ny gravlund på Kvaløya med tilhørende livssynsnøytralt gravferdslokale.

– Dette var en svært gledelig utgang på det hele, sier Sigbjørn Andersen. Han oppfordrer alle andre HEF-medlemmer til å gjøre det samme. – Mange kommuner har en ordning der innbyggerne kan presentere sin sak i kommune-

styret. Dette er en fin mulighet for oss i HEF til å få gehør for at kommunene må følge opp sin lovpålagte plikt, slår han fast.

Andersen minner om at det er et offentlig ansvar å sørge for lik tilgang til verdige lokaler ved gravferder, uavhengig av livssyn og økonomi. Han viser til at flertallet i Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomité i inst./O.nr. 46-1995-96 uttaler at «*man ser det som viktig at det i kommunene finnes hensiktsmessige seremonirom for ikke-kirkelige begravelser og ber Regjeringen sørge for at kommunene legger til rette for dette*».

Vil ha slutt på automatisk registrering av «tilhørige»

Barn der minst en av foreldrene er medlem i statskirken, blir registrert som «tilhørige» i kirken, selv om barnet ikke er døpt. Dette vil HEF ha en slutt på.

Av Even Gran

Barn som ikke er døpt blir automatisk registrert som «tilhørige» i Den norske kirke, såfremt en av foreldrene er medlem av statskirken. Registreringen skjer helt av seg selv ved fødselen. Foreldrene må selv ta aktivt kontakt med kirken for å forhindre dette. Hvis barnet ikke blir døpt, skal den «tilhørige» strykes fra kirkens medlemsregister når vedkommende blir 18 år. Ordningen ble innført i 1998, samtidig som Kirkens medlemsregister ble opprettet.

I desember i fjor skrev HEF et brev til Kirke- og kulturdepartementet og klaget på denne praksisen. Brevet peker på det urimelige i at foreldre som velger å ikke døpe barnet sitt, likevel får barnet «innmeldt» i kirken.

– Dersom foreldre ikke bærer sitt barn til dåpen, må dette være det klaraste uttrykk for at de ikke ønsker noen tilhørighet til Den norske kirke for dette barnet, slås det fast i brevet. Det pekes også på at dette er en krenkelse av den enkeltes religions- og organisasjonsfrihet. HEF stiller videre en rekke spørsmål for å klarlegge hvilken status disse «tilhørige» har i forhold til de som er fullverdige medlemmer.

I skrivende stund (10.3) har Kirke- og kulturdepartementet ennå ikke svart på henvendelsen. Underdirektør Torbjørn Backer Hjorthaug beklager dette, og viser til manglende kapasitet.

Han lover at departementet skal svare så raskt som praktisk mulig.

EN RENT PRAKTISK ORDNING

Seksjonssjef Gisle Nødtvedt i Kirkens medlemsregister forteller at det ikke er noen teologiske grunner til at man registrerer «tilhørige». Årsakene er rent praktiske. De aller fleste av de som registreres som «tilhørige» skal jo døpes likevel, fastslår han.

Nødtvedt sammenligner ellers ordningen med «tilhørige» med den praksisen HEF har med å regne medlemmers barn inn i medlemsgrunnlaget. Dermed har også HEF en slags ordning med «tilhørighet», mener han. Nødtvedt innrømmer imidlertid at det er en viktig prinsipiell forskjell på det å bli automatisk meldt inn i et trosamfunn uten å få vite noe om det, og det å aktivt melde seg inn i en organisasjon og deretter frivillig oppgi hvor mange barn man har, slik HEF praktiserer det.

Nødtvedt bekrefter at de «tilhørige» regnes inn som en del av kirkens medlemsgrunnlag – og svarer dermed på ett av de spørsmålene HEF stiller i brevet. Han tror imidlertid ikke eksistensen av disse ikke-døpte «tilhørige» bidrar i noen særlig grad til å blåse opp medlemstallet i kirken, slik HEF antyder. Dette dreier seg om svært få, tror han.

Kristen teologi slår fast at det er dåpen – og dåpen alene – som konstituerer medlemskap i kirken. Likevel har Den norske kirke siden 1998 tillatt udøpte «tilhørige» å bli regnet som kirkemedlemmer. Prins Sverre Magnus er imidlertid ikke blant dem. Her blir han ønsket velkommen i flokken av biskop Ole Christian Kværne. Foto: Knut Falch/Scanpix/Pool

HEF-generalsekretærer refser USA

Alle generalsekretærer i HEF siden 1980 har gått sammen om et felles opprop mot USA. I oppropet kritiseres USA for systematisk undergraving av tradisjonelle rettsgarantier, menneskerettighetene og den internasjonale rettsorden. Innlegget er underskrevet av Fredrik S. Heffermehl, Levi Fragell, Kari Vigeland, Lars Gunnar Lingås, Tove Beate Pedersen, Lars Gule og Kristin Mile.

Generalsekretærene ber norske myndigheter om å ta et klart oppgjør med USAs grove krenkelser av enkeltmennesker og den internasjonale rettsorden. De forventer svar fra ambassadør Benson K. Whitney og utenriksminister Jonas Gahr Støre på utfordringen.

Innlegget trekker spesielt fram forholdene ved Guantanamo-basen på Cuba, Abu Ghraib-fengslet i Irak og ved Baghram-basen i Afghanistan.

– Dette er enestående i HEFs historie. Aldri før har alle generalsekretærer i HEF samlet seg rundt et opprop av denne typen, sier Kristin Mile, nåværende generalsekretær i HEF. Levi Fragell, som var generalsekretær fra 1982 til 1991, forteller at oppropet skal oversettes til engelsk, slik at også den internasjonale humanistbevegelsen kan slutte seg til det. Han roser Lars Gule for å ha tatt initiativet til oppropet.

Oppropet ble publisert i Aftenposten den 10. mars og kan leses i sin helhet via HEFs nettsider, www.human.no.

Vurderer erstatningskrav

Det er en kjensgjerning at Den norske kirke over lang tid har operert med for høye medlemstall. På grunn av måten støtten til tros- og livssynssamfunn regnes ut på (se forklaring i undersak på side 5), har dette resultert i at HEF har fått for liten statsstøtte i mange år. HEF har skrevet et brev til Sivilombudsmannen og bedt om en vurdering av om det er grunnlag for å gå sak og kreve den manglende støtten tilbakebetalt. Ifølge et beskjedent anslag dreier det seg om minst fem millioner kroner, sannsynligvis mye mer, forteller økonomiansvarlig i HEF, Rolv G. Birketvedt.

Kirke- og kulturdepartementet har nå uttalt seg om saken i et brev til

HEF. De utelukker ikke eksplisitt at det kan være grunn til å kreve erstatning, men forsøker å argumentere for hvorfor et slikt krav ville være urimelig. Blant annet viser de til en formulering i lovverket som sier at støtten til tros- og livssynssamfunn utenfor kirka skal være om lag det samme som det kirka får, og ikke det samme. Dermed gir lovverket rom for skjønn og avvik, mener departementet.

HEF har sendt saken til sin advokat, Lorentz Stavrum. Han skal vurdere om HEF skal gå til sak for å få tilbakebetalt pengene. I skrivende stund (10.3) er ikke dette bestemt ennå.

Vil avkristne pensjonistforeningene

Bør kristen bønn og salmesang forekomme i pensjonistforeninger? Nei, mener Hall Trøan Galaaen, mangeårig medlem i Human-Etisk Forbund. Nå ønsker han at Norsk Pensjonistforbund setter en stopper for denne praksisen i sine lokalforeninger.

Av Jon Rogne

Hall Trøan Galaaen har aktivt arbeidet for livssynsnøytralitet i verdslige forsamlinger i snart 40 år. Nå ønsker han at Norsk Pensjonistforbund skal sende ut et rundskriv for å stoppe kristen bønn og salmesang i pensjonistforeningene rundt om i landet. Et leserinnlegg om dette var blant annet å lese i forrige nummer av dette bladet og i lokalaviser i Vestfold. Han har også skrevet brev til ledelsen i Vestfold Fylkeslag av Norsk Pensjonistforbund.

– Bønn og salmesang hører ikke hjemme i en verdslig forsamling som en pensjonistklubb. Praksisen fortsetter på grunn av unnfallenhet blant ledelsen og mangel på engasjement blant medlemmene. I redselen for å støtte eldre medlemmer velger foreningen å fortsette å synge kristne bordvers, mener han.

– Jeg føler meg ikke støtt eller utelukket av dette, men jeg føler meg ikke vel som humanetiker om jeg forholder meg passiv heller. Jeg er interessert i å treffe likeverdige, og ta aktivt del i aktuelle pensjonistsaker. Fokus burde vært på ting som angår alle eldre, og da er det feil med slike innslag. Mange rister på hodet og blunker til hverandre når dette pågår, men likevel er det ingen som signaliserer dette utad overfor forsamlingen eller ledelsen. Men noen må ta belastningen med å fronte slike saker, mener han.

SISTE SKANSE FOR KRISTENDOMMEN

– Mange oppfatter nok pensjonistforeningene som en skanse for kristendommen. De kvier seg for å fjerne kristne innslag av redsel for å miste medlemmer, tror han.

Trøan Galaaen varsler bråk hvis ikke noe skjer. – Jeg har snakket med lederen for pensjonistlaget her og har sagt ifra om at jeg kommer til å gå i protest om det blir bordvers igjen.

Han mener det er fullt mulig å kutte ut denne praksisen. – Etter en henvendelse til Hørselsforeningens ledelse ble kristne innslag fjernet uten negative reaksjoner, så nå håper jeg at Human-Etisk Forbund engasjerer seg i saken.

Det må bli slutt med at ledelsen i pensjonistforeninger og andre verdslige forsamlinger praktiserer ritualer som favoriserer og diskriminerer medlemmenes livssyn, sier Galaaen til slutt.

VIL IKKE STYRE LOKALFORENINGENE

Organisasjonssekretær i Norsk Pensjonistforbund, Rune Bugge Persson, sier

at forbundet sentralt ikke ønsker å legge seg opp i formen på møtene i de lokale foreningene.

Han forteller at Pensjonistforbundet har visse retningslinjer til hvordan vedtektene i lokalforeningene skal være, men at de ikke legger noen føringer på praktisering av kristne innslag i møtene i lokalforeningene. Blant annet heter det at foreningenes formål er «å samle alle pensjonister i en enhet for aktivt å verne om medlemmenes sosiale, økonomiske, helsemessige, kulturelle og samfunnsmessige interesser».

– Personlig mener jeg at det bør være rom for både kristne og ikke-kristne innslag, framholder Bugge Persson. Det går fint an å ha et ord for dagen og dans etterpå, slik noen praktiserer det. Og ord for dagen trenger heller ikke å være kristent hver gang, sier han.

HAR IKKE FÅTT KLAGER FØR

Norsk Pensjonistforbund har i følge Bugge Persson ikke mottatt mange klager på bønn og kristne sanger i møtene. Han tror heller ikke at det er frykten for utmelding fra kristne medlemmer som ligger til grunn de stadige kristne innslagene.

– Dette er nok noe som kan slå begge veier. Det er alltid noen som vil ha mer og noen som vil ha mindre av kristne innslag. Men det er nok blitt mindre av salmer og bønner enn det var tidligere. Eldre har blitt mer samfunnsengasjert. Det er også klare tendenser til forskjeller mellom de ulike landsdelene. Andelen kristne innslag er nok større på Sør- og Vestlandet enn ellers i landet, sier han.

Rune Bugge Persson oppfordrer de som er misfornøyd til å ta dette opp med ledelsen i foreningen. – Foreningens aktiviteter skal reflektere medlemsmassen. Om ikke dette fører fram er det også mulig å oppsøke andre foreninger for å finne en som svarer til de forventningene man har, slår Bugge Persson fast.

Men noe rundskriv fra Norsk Pensjonistforbund om retningslinjer i forhold til salmer og bønn vil ikke bli sendt ut til lokalforeningene. Det har ikke forbundet noen ønsker om, og heller ingen hjemmel til, poengterer Bugge Persson.

Mange oppfatter pensjonistforeningene som en siste skanse for kristendommen.
Foto: iStockphoto

Hall Trøan Galaaen er tidligere styreleder i HEF. Nå vil han ha bort bønn og salmesang fra landets pensjonistforeninger.
Foto: Østlandsposten

Regjeringen i villrede om Vanunu

Den rød-grønne regjeringen har lagt et diplomatisk lokk på Mordechai Vanunus appell om hjelp til å forlate Israel. Stortingspolitikere som i fjor refset Bondevik-regjeringens asylavslag, vil nå holde saken på partikammerset.

Av Morten Harper

Den forfulgte israelske atomteknikeren Mordechai Vanunu har i et brev til statsminister Jens Stoltenberg bedt om hjelp til å forlate Israel. Selv om det snart er to år siden Vanunu ble løslatt fra fengslet, er både ytrings- og bevegelsesfriheten hans sterkt innskrenket.

Stortingsrepresentant for Arbeiderpartiet og Midtøsten-ansvarlig i AUFs sentralstyre, Truls Wickholm, besøkte selv Vanunu i fjor sommer, og slo da fast at han bør innvilges asyl i Norge. I intervjuet på AUFs nettsider hyllet Wickholm Vanunu som «en helt for alle oss som ønsker en verden uten atomvåpen», og mente Norge har et særlig ansvar fordi vi forsynte Israel med tungtvann.

Nå er Wickholm mer forsiktig: – Jeg vil ta opp denne saken internt i stortingsgruppen før jeg uttaler meg. Utenriksministeren kommer til å være tilstede på møtet, og jeg vet at flere representanter er opptatt av saken.

SVs internasjonale utvalg er mer utålmodige, og mener regjeringen må trosse de diplomatiske vanskelighetene og gi Vanunu politisk asyl. – Kampen for Vanunus borgerrettigheter må være et av de konkrete tiltakene fra regjeringen for å realisere visjonen om Norge som fredsnasjon, sier utvalgets nestleder Stian Oen til Klassekampen.

Partiets utenrikspolitiske talskvinne og medlem av Stortingets utenrikskomité, Ågot Valle, vil ikke utdype hvordan regjeringen bør gå frem: – Vi jobber med det, er Valles knappe kommentar, før hun legger til: – For meg er det nå viktigere å arbeide med saken enn å mene noe i avisene.

STØRE SVARER

«Jeg retter en inntrengende appell til Norges regjering om å beskytte mine menneskerettigheter», skriver Vanunu i et brev til den norske regjeringen. Brevet er formidlet av hans norske støttekomité og gjengitt i Klassekampen 10. februar.

Fri tanke kontakter, naturlig nok, Statsministerens kontor for en kommentar, men får raskt svar om at «det er UD som kommenterer Vanunu-saken». I Utenriksdepartementet er man ikke like sikker på akkurat det, og ber oss ringe til Statsministerens kontor. Etter en dags betenkningstid, har imidlertid UDs informasjonsrådgiver

Venstre: Fredrik Heffermehl har skrevet bok om det årelange, internasjonale arbeidet med å få befridd Mordechai Vanunu. Et arbeid der Heffermehl selv stod sentralt.

Høyre: Aps stortingsrepresentant Truls Wickholm brukte sterke ord om Vanunus situasjon før valget. Nå er holdningen «ingen kommentar» og «vi skal ta opp saken internt». Foto: AUF

Rune Bjåstad sporet opp noen offisielle svar:

– Fra norsk side er det ikke lagt hindringer i veien for at Vanunu kan besøke Norge dersom det skulle bli aktuelt for ham å reise hit, sier Bjåstad. Han viser videre til utenriksminister Jonas Gahr Støres svarbrev til Universitetet i Tromsø, som har bedt regjeringen legge press på israelske myndigheter slik at Vanunu får forlate landet:

»Regjeringen vil fortsatt følge Vanunus situasjon nøye, og understreke overfor israelske myndigheter at grunnleggende menneskerettigheter må overholdes», skriver Støre.

Rune Bjåstad fra UD opplyser at Vanunus nye henvendelse om opphold i Norge er oversendt til behandling i Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

– REGJERINGEN SKUFFER

Fredrik S. Heffermehl, leder for Den internasjonale Vanunu-komiteen, er svært skuffet over at regjeringen ikke har svart på Vanunus henvendelse.

– Da valgkampen startet i april i fjor, var både Kristin Halvorsen og Åslaug Haga meget klare i vurderingen av hvor dårlig den forrige regjeringen behandlet Vanunus asylsøknad. Jeg føler at Arbeiderpartiet skrubber, og har skylden for at regjeringen er like tafatt som den forrige.

Han viser samtidig til at da Jan Egeland var statssekretær på 90-tallet, tok Utenriksdepartementet saken opp med israelske myndigheter.

– Det er et sørgelig tilbakeskritt hvis Arbeiderpartiet ikke følger opp dette. Norge har nylig engasjert seg i forhold til Iran og atomvåpen. Hvis man skal ha noen som helst troverdighet i den saken, må regjeringen faktisk gjøre noe for å protestere mot Israels behandling av Vanunu.

Hvordan vil du beskrive livssituasjonen hans?

– Han har et forbud mot å bevege seg, noe som betyr at han må oppgi til politiet hvis han skal dra ut av området han bor i. Under ingen omstendighet kan han reise utenfor Israel.

Dermed holdes han fortsatt i et fangenskap.

Bør han få asyl når han verken risikerer dødsstraff eller tortur?

– Israel er et land med mange utilregnelige og fanatiske personer, og vi vet ikke sikkert hva som kan skje med ham. Det er krefter i det israelske sikkerhetspolitiet som virker fast bestemt på å knekke ham. Først og fremst er dette et tilfelle av ekstrem og langvarig tortur. Etter 12 år i isolasjon og totalt 18 år i fengsel, hvor han mistet de beste årene av livet, er det å ikke gi ham full frihet nå en grotesk form for psykisk tortur.

Heffermehl har ingen tro på at israelske myndigheter selv vil endre standpunkt:

– Vanunu er avhengig av at andre land stiller opp, og markerer at det er grenser for hva det internasjonale samfunnet tolerer.

VANUNU-SAKEN

– Mordechai Vanunu (f. 1954) avslørte Israels atomprogram i 1986 gjennom oppslag i avisen Sunday Times. Samme år ble han bortført av den israelske etterretningstjenesten Mossad, og dømt til 18 års fengsel. Han ble løslatt i 2004, men får ikke forlate Israel eller ha kontakt med utlendinger.

I april i fjor fikk Vanunu avslag på en søknad om politisk asyl i Norge. Vedtaket ble kraftig kritisert av både SPs Åslaug Haga og SVs Kristin Halvorsen. LO-kongressen krevde i mai at Vanunu får asyl i Norge. AUF har også støttet dette kravet. 10. februar i år gjenga Klassekampen Vanunus brev til Stoltenberg-regjeringen, der han ber om hjelp til å forlate Israel. Regjeringen har ikke svart på henvendelsen.

Notiser

Visste du at...

... det var et grunnlovsforbud mot å slippe denne mannen inn i Norge før 1956? Dette er nemlig Gustav Teres. Han regnes som Norges eneste gjenværende jesuitt. Jesuittene er en katolsk orden som ble viet spesiell oppmerksomhet (i § 2) da Grunnloven ble forfattet på Eidsvoll i 1814: «... Jesuitter og Munkeordener maae ikke taales.» Neste setning i paragrafen lyder slik: «Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget.»

Forbudet mot jøder ble fjernet i 1851, og munkeordner ble «tålt» fra 1897. Frykten for jesuittene satt imidlertid lenger inne. Gustav Teres og hans trosfeller ble ikke akseptert i Norge før i 1956! Det er forøvrig grunn til å merke seg at Kristelig folkeparti stemte mot å oppheve jesuitt-forbudet.

Lettlest bok om stat og kirke

Hvis du ønsker å sette deg raskt inn i stat-kirkeproblematikken, kan du lese boka «Skal vi skilles? – veier videre for stat og kirke» av Ingvill Thorson Plesner. Boka belyser dagens statskirkeordning på en historisk og menneskerettslig prinsipiell bakgrunn. Plesner går gjennom hvordan dette er løst i andre land og drøfter mulige framtidige tilknytningsformer i Norge.

Har startet humanistgruppe i Ap

Gravferdskonsulent i HEF og Ap-medlem Vinjar Tufte har tatt initiativet til en humanistisk gruppe i Arbeiderpartiet. Tanken er å skape et motstykke til Ap-gruppa «Kristne arbeidere» som har vært aktiv siden 30-tallet. Gruppa hadde stiftelsesmøte 13. mars. Av de som slutter seg til gruppa kan nevnes Bernt Hagtvatn, Reiulf Steen, Levi Fragell, og Per Kristian Hansen, samt stortingsrepresentantene Gunn Karin Gjøl, Eirin Kristin Sundt og Marianne Marthinsen.

Utmeldinger på grunn av åndelighet og uenighet

Fri tanke har tatt en titt på årsakene til at folk melder seg ut av HEF. I perioden 2001-2005 var det 6347 personer som aktivt meldte seg ut av forbundet. Ca. 15 prosent av disse begrunnet utmeldelsen. De fleste av disse melder seg ut på grunn av dårlig økonomi eller at de flytter utenlands. Blant dem som begrunner utmeldelsen ideologisk, dominerer de som har begynt å «søke den åndelige vei». I tillegg er det mange som skriver at de er uenig med HEF i ulike livssynspolitiske saker. Her nevnes oftest HEFs forsvaret av religiøse organisasjoners rett til å diskriminere homofile, av hensyn til religionsfriheten. 32 personer meldte seg ut på grunn av dette i 2002 og 2003. Andre årsaker er at HEF har politisk slagside, er motstandere av USAs «kamp mot terror» og at forbundet er for rasjonalistisk og fornuftsbasert.

Björn Ulvaeus melder seg inn i Humanisterna

ABBA-legenden og musikeren Björn Ulvaeus har nylig meldt seg inn i Humanisterna – Human-Etisk Forbunds søsterorganisasjon i Sverige.

– Jeg er utrolig lei av at man må vise respekt for en masse villfarelser og skruddes ideer bare fordi det kalles religion, slår den verdenskjente artisten fast overfor Humanisten – Fri tankes søsterpublikasjon i Sverige. Ulvaeus sier at han har meldt seg inn i Humanisterna for å motvirke religionens makt over politikken og fremme vitenskapelig og rasjonell tankegang. Les hele intervjuet på: www.humanisterna.se/Humanisten054.pdf

HIP – Humanisme i praksis

HAMU – Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land – har fått 50.000 kroner av Norad for å lage et nettsted som skal bidra til å spre kunnskap og skape engasjement hos ungdom rundt fattigdomsbekjempelse, med utgangspunkt i et humanistisk livssyn. Sidene er først og fremst rettet mot ungdom i konfirmasjonsalderen. Prosjektleder og pådriver for sidene er Liz Rekve. Sjekk ut www.hip-human.no

Morsommere å tulle med HEF

Komiker Harald Eia synes det er morsommere å tøyse med Human-Etisk Forbund enn med kirken. Dette sier han til Aftenposten. De som fulgte ekstra godt med på NRK-programmet Åpen post for et par år siden, husker kanskje Harald Eia og Bård Tufte Johansens treffende HEF-sketsj, der de to opptrådte som en slags Guds utsendinger til «helvete» (dvs. Humanismens hus).

Ikke lenger nødvendig med dåpsattest

HEF tok bølgen i januar. Nok et mål er nådd. Da ble det klart at det ikke lenger er nødvendig med dåpsattest for å melde seg ut av statskirken. Det holder med et enkelt, underskrevet brev til det nasjonale Kirkerådet. Tidligere har det hendt at Kirken har nektet folk å melde seg ut hvis de ikke finner den gamle dåpsattesten.

Petit

Moa Myklebust er organisasjonssekretær i Human-Etisk Forbund og forfatter av boka *Det var ikke vondt ment – hverdagsetiske prøvelser*.

Hund eller provokatør?

«Provoserende ytringer skal være tillatt. Like fullt kan de være ukloke»

Vi vil ikke være hunder, sa Shabana Rehman. Og det enda mange hunder viser rompa til nye venner for å la dem snuse seg bak! Men hun tenkte nok heller på deres tendens til å stikke halen mellom beina og klynke når de blir truet.

For det skal handle om Muhammed-karikaturene, enda en gang. Vi må håpe at striden ikke har bidratt til varig økt konfliktnivå. Krigen har rast lenge i Irak – Hamas fikk palestinsk flertall – osv. Store folkegrupper føler seg ydmyket av Vesten på mange vis, og noen finner mening i å koble sosial misnøye til såret religiøsitet. Voldelige protester har kostet liv.

Noe positivt er også kommet ut av det. I Norge vil i praksis alle forsvare ytringsfriheten, samtidig som mange skiller mellom den og ytrings**plikt**. Men jeg er ikke helt beroliget, ikke bare fylt av respekt for andres følelser: Jeg forstår også den feige hunden, i det minste Edvard Hoem, som krevde en *veldig god grunn* for å provosere. Riktignok kan religionskritikk i en seriøs form også bli oppfattet som uakseptabelt krenkende og provoserende, som Lars Gule har skrevet. Men den kan være en *bedre grunn*.

Islam har mye som fortjener kritikk og motstand. Så mye at det relative forbudet mot å avbilde én historisk person, profeten, havner langt nede på min liste. Et stykke ovenfor står det generelle billedforbudet. Der det blir fulgt, hemmer det kunst (om det enn fremmer stilig ornamentikk og kalligrafi).

Vel, i tidens løp kan vi godta mange ytringer som først ble kalt blasfemi. Filmen *Life of Brian* er kjent. Den står i dag som et åndsverk med glimrende harselas over tåpelighet. Den var det god grunn til å lage, vise og forsvare.

Hvis vi velger å provosere: Vi i Vesten kan vel også forstå at tegningen med en bombe i profetens turban kan virke støtende? Vel har den et poeng, som apropos til skriftsteder med anbefaling av vold. Men dem *kan* man kritisere uten å velge en latterliggjørende form. Er ikke det utfordrende nok? Er verden for fredelig? Iallfall for sammensatt for enkelte: Glemte ble nyansen mellom å forstå og å forsvare, så politikere som sa de *forsto* at noen ble såret, ble beskyldt for fane-flukt. Mange blånekte også for delansvar. Ambassadebrennere har ansvaret for ambassadebrenning. Men når alle har ansvar for egne handlinger, måtte også de som trykte tegningene forstå at de tok en sjanse; Anne Holts poeng. Vil vi være rasjonelle, ikke bare stolte idealister, må vi vurdere om vi *vil* leke med ilden. Minner om HEFs formålsparagraf som framhever selvstendighet – OG ansvarlighet.

Provoserende ytringer skal være tillatt. Like fullt kan de være *ukloke*, som Kristin Mile sier. Så man *bør* velge andre måter å si det samme på. Slik kan det bli når ikke alt som er dumt, er forbudt.

Gudløs kjærlighetslengsel

Våre venner i USA er som alltid først ute med det meste. Sjekkenettstedet «Atheist Passions» slår ubeskjeden fast at «You have a better chance of finding Waldo on this site than you do of finding God!» www.atheistpassions.com

HEF-vekst på alle fronter

Til tross for at folk melder seg ut av HEF og medlemmer dør, er det likevel flere som melder seg inn. HEFs medlemstall økte med ca. tre prosent i 2005. Det var 3492 personer som meldte seg inn, mens 1239 meldte seg ut og 356 døde. Dermed økte medlemstallet med 1897 netto. Den 31.12.05 hadde forbundet 67.597 medlemmer totalt.

HEF avholdt 393 gravferdsseremonier i 2005. Dette er en 20 prosent økning fra året før. Det første året med Humanistisk vigsel må også sies å være en suksess, selv om man ikke har noe å sammenligne med. 481 par valgte å gifte seg på denne måten i 2005. HEF bistod også ved sju partnerskapsinngåelser.

Kristne er dårligere sjåførere

Du trodde kanskje at kristenfolk kjører forsiktig og samler opp køer på landets veier? Det trodde «Kristen-Norges innkjøpsfellesskap» (KNIF) også. De regnet med at de skulle tjene penger ved å forsikre bilene til tilbakeholdne og forsiktige kristne. Men der gikk nok en forretningsidé i vasken.

Skadetallene for KNIFs kunder viste seg å bli åtte

prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for de andre forsikringsselskapene i 2005. Kristne bulker altså bilen oftere.

– Vi kan i hvert fall fastslå at kristne ikke kjører noe bedre enn andre sjåførere, sier fagsjef i KNIF, Erik Wilberg, til NTB.

Andreas Edwien 85 år

En av Norges fremste religionskritikere, Andreas Edwien, fyller 85 år den 10. mars. Edwien er mest kjent for boka «Dogmet om Jesus», som er et dyptpløyende oppgjør med mannen fra Nazareths lære. HEF og Fri tanke gratulerer med dagen!

Gud er ansvarlig for naturkatastrofer

I forrige nummer av Fri tanke prøvde vi å finne ut hvordan liberalkristne forklarer katastrofer som ikke er forårsaket av mennesker (f.eks. flodbølger), så lenge verden styres av en allmektig og god gud. Svarene ble noe unnvikende.

Nå har vi imidlertid fått svar på tiltale fra Egil Grandhagen, tidligere generalsekretær i Norsk Luthersk Misjonssamband. Han sier til den kristne avisa Dagen at Gud også står bak vår ulykke. Grandhagen resonnerer slik:

– La oss anta at Gud ikke har noe med naturkatastrofer å gjøre. Hvem skulle da stå bak? Alternativene er Djevelen, eller at det skyldes en tilfeldighet. Sier vi at det er Djevelen, blir konsekvensen at Djevelen er Guds likemann eller overmann. Det er en forferdelig tanke som er i strid med troen på en allmektig Gud. Sier vi at katastrofer bare skyldes tilfeldighet, har vi også plassert Gud på sidelinjen. Grandhagen konkluderer derfor med at Gud også er «vår ulykkes skaper».

At noen vil bekjenne seg til en gud som dreper tusenvis av mennesker med vilje kan vi jo bare undre oss over. Men Grandhagen skal ha såpass: Han argumenterer i hvert fall logisk konsistent.

Da møtet tok til klokka 20 i går kveld var det ikke en eneste sitteplass å oppdrive i salen.

STOR OPPSLUTNING OM *Human-etisk forbund i Norge*

«Mange rundt om i landet har ventet på et slikt forbund»

MØTESALEN FYLT TIL SISTE PLASS

Det var stor oppslutning til stiftelsen av Human-etisk forbund i Norge i går kveld. Initiativtakerne, Bjørne Didrik- sen, Kristian Horn, Gabriel Langfeldt og Johan Hov- stand hadde leid den store salen i Vestre Havn, og salen ble fylt til siste plass. Om 100-200 men- nesker hadde kommet sammen til møtet.

Det var så mangetydig, og hadde fått en sterk belastning gjennom årene. Derimot mente han at «human-etisk» var et greitt og klart begrep som nok ville innar- belde seg som uttrykk for det den- ne foreningen står for.

Det ser ut til at det positive syn som forbundet søker å gi uttrykk for, er blitt forstått av relativt- tallet i vårt land. I Norge synes

neskente organisasjoner seg får være deres egen sak, og er slett ikke foruroligende. Tvert imot er det redelig å ta et standpunkt og stå eller falle med det. Og for denne redelighet bør Human-etisk for- bund respekteres. Kirken ønsker selv respekt — så må den også respektere andre. Det er ingen grunn til å si at kirken har mis- segt på moral. Tvert imot! Det er en grunn til å si at kirken har

Tema: HEF 50 år

Fra studiesirkel til folkebevegelse

I 1956 spådde den unge konservative studenten Lars Roar Langslet at den «kristne humanismen» ville leve lenge etter at Human-Etisk Forbund hadde blitt stedt til hvile. 50 år senere er medlems-tallet snart oppe i 70.000.

Av Even Gran

Trenger vi kristendommen for å vite hvordan vi skal oppføre oss? Selvsagt ikke, var svaret fra Kristian Horn, Human-Etisk Forbunds grunnlegger. Flankert av personer som Gabriel Langfeldt og Johan Hovstad argumenterte han for at en human etikk både var mulig og ønskelig. Human-etikken skulle bygges på fornuft, rasjonalitet og menneskelige behov i dette livet. Ikke ut fra forestillinger om guder eller et liv etter døden.

Kristenfolket fnyste. Her ble en viktig eksistensberettigelse forsøkt tatt fra dem, nemlig retten til alene å definere en etikk som skulle gjelde for alle mennesker. Teolog Per Lønning hevdet at det ikke er mulig å bygge en etikk på vitenskap fordi vitenskapen er deskriptiv. Den sier ikke noe om hvordan ting *bør* være.

Gabriel Langfeldt svarte, i en av de mange debattene om dette rundt 1956, at et begrep som arvesynd viser at kristendommen har et negativt menneskesyn. Han framhevet heller menneskets egne evne til å gjøre det gode. For å oppnå dette er det ingen forutsetning at man underkaster seg en autoritær moral gitt av en høyere makt, poengterte han. En slik «transcendental forbindelse» kan tvert imot virke destruktivt, mente Langfeldt.

I samme ordskifte var det en ung student, Lars Roar Langslet, som framsa et selvsikkert profeti om hvordan det ville gå med det nye forbundet: «den kristne humanisme vil leve lenge etter at Human-Etisk Forbund er stedt til hvile – med eller uten pastoral medvirkning!»

50 år senere kan vi slå fast at Langslet ikke har fått rett så langt.

HUMAN-ETIKK ELLER HUMANISME?

Stiftelsesmøtet til HEF ble holdt mandag 9. april 1956. «Stor oppslutning om Human-Etisk Forbund i Norge» var Dagbladets overskrift dagen etter. Et annet sted i referatet kunne avisa slå fast at det «ikke var en eneste sitteplass å oppdrive i salen».

Den store saken på stiftelsesmøtet den 9. april var hva forbundet skulle hete. Skulle man velge et navn med begrepet «humanistisk», eller var det best med «human-etikk»? Kristian Horn argumenterte for at «human-etikk» var det mest presise. Enhver human-etiker er en humanist, men ikke alle humanister er human-etikere, mente han. I tillegg var han redd for sammenblanding med de humanistiske fagene på universitetene. Humanisme som begrep var også «bevisst og planmessig» blitt tatt i bruk av «organiserte religiøse retninger», hevdet Horn, og mente at også dette bidro ytterligere til begrepets flertydighet. Horn gikk av med seieren. Navnet ble «Human-Etisk Forbund», og Kristian Horn ble valgt til forbundets første leder.

Stiftelsesmøtet ble imidlertid ingen *flying start* for HEF. Da den innledende stormen hadde stilnet, ble det rolig i mange år.

TRANGE TIDER PÅ 60-TALLET

Gjennom hele 60-tallet var HEF en marginal bevegelse. Ved utgangen av stiftelsesåret hadde forbundet ca. 400 medlemmer. I 1970, 14 år senere, hadde ikke medlemstallet kommet opp i mer enn 1000. Det vil si en økning på 600 medlemmer i løpet av 14 år.

En kort kommentar på dagsorden foran et styremøte våren 1966 er typisk for stemningen på denne tiden. Det var klart behov for nytt kontorutstyr. Det ble framsatt en ønskeliste: a) ny skrivemaskin, b) ny bokhylle, c) ny stensilmaskin d) tørrkopieringsmaskin. På innkallingen til møtet stod det at man kunne ha et reelt håp om ny skrivemaskin. De tre andre ønskene ble betraktet som «utopia».

«Hvis det ikke er noen borgerlig konfirmasjon når Kari er 14 år, ja, så skal jeg lage den!»

Det som holdt forbundet oppe i disse årene, var de årlige seremoniene med Borgerlig konfirmasjon. Denne seremonien startet opp i 1951 – fem år før HEF ble stiftet. Også her var Kristian Horn hovedpersonen, eller snarere hans datter Kari Horn. Da hun ble født lovte nemlig faren at «hvis det ikke er noen borgerlig konfirmasjon når Kari er 14 år, ja, så skal jeg lage den!» Og slik ble det.

I tillegg til formann Kristian Horn og hans kone Ester Horn, må også Solveig Bonde Ormestad nevnes fra denne perioden. Det var disse tre som holdt forbundets virksomhet i gang gjennom store deler av 60-tallet. Til tross for de trange tidene greide imidlertid HEF i 1962 å være vertskap for verdenskongressen til IHEU – Den internasjonale humanistunionen. Arrangementet ble en stor suksess.

LEVI FRAGELL TAR OVER

1970 skulle vise seg å bli et vannskille i HEFs historie. Da møtte formann Kristian Horn for første gang sin etterfølger: Levi Fragell.

Helt uavhengig av HEF hadde Fragell og noen studievenner i Trondheim satt i gang en aksjon for å få folk til å melde seg ut av statskirken. Dette var uvante toner for HEF. Debattene på 50-tallet hadde foregått i meget dannede former, i en tro på at fornuften og den rasjonelle tanke ville vinne fram hvis bare argumentene var gode nok. Aksjonisme ble sett på som udannet.

70-tallets ungdomsopprør gjorde en slutt på dette. Kristian Horn og de andre representantene for det «gamle HEF» brukte en tid på å venne seg til Fragell og den nye aksjonsformen. Fragell var på sin side ivrig etter å knytte seg til HEF. Det var likevel en åpenbar skepsis blant «de gamle». Kristian Horn var også fiendtlig innstilt til marxist-leninismen og hippiebevegelsen. Framferden brøt med Horns borgerlig idealer om respektabilitet og representativitet. Dette kom spesielt til syne i følgende; Verken Kristian Horn eller noen av de andre HEF-pionerene ville i 1970 skrive under på Levi Fragells «Aksjon ut av statskirken».

Til tross for dette skulle man tro at medlemsveksten i HEF ville skyte fart på 70-tallet. 68-generasjonen delte jo i store trekk HEFs livssyn. Slik ble det ikke. Fra 1970 til 1977 økte medlemstallet med beskjedne 1000, og endte opp på rundt 2000 medlemmer i 1977. HEF var også i denne perioden en marginal organisasjon. Forbundet klarte ikke å høste fruktene av den radikale bølgen.

Det endelige vendepunktet kom i 1976. Da overlot Kristian Horn lederværet til Levi Fragell, som over lang tid hadde jobbet seg inn i organisasjonen. Etter hvert hadde han også vunnet Kristian Horns tillit. Dermed var bordet dekket for den nye generasjonen. Fragell gikk straks i gang med en omfattende verveaksjon. Den ga raskt resultater og HEF gikk inn i en gullalder.

VEKST OG IDEOLOGISK KAMP

I perioden fra 1977 og fram til våren 1981 ble medlemstallet femdoblet. Pilene fortsatte å peke oppover. Rekordåret så langt er 1983. Dette året alene økte medlemstallet med 7000. Ved 30-årsjubileet i 1986 passerte medlemstallet 30 000. Ved utgangen av 1991 var tallet kommet opp i 45 000.

Gjennom hele 80-tallet bød naturlig nok veksten på utfordringer for HEF. Medlemsøkningen ga økte inntekter, ikke minst på grunn av Norges unike støtteordning for tros- og livssynssamfunn. Inntektsøkningen ga rom for en rekke ansettelse og økende profesjonalisering av organisasjonen. Seremonifeltet ble utvidet, med Borgerlig gravferd fra 1980 og Borgerlig navnefest fra 1988.

Kristian Horn er Human-Etisk Forbunds grunnlegger og var den viktigste drivkraften i de første 20 årene av forbundets historie.

Øverst: Kristian Horn sammen med to som skulle lede HEF etter hans tid; Fredrik Heffermehl og Levi Fragell. Bildet er tatt i 1981, samme år som Kristian Horn døde.

Nederst: I 1970 startet Levi Fragell en aksjon for å få folk til å melde seg ut av statskirken. Det ble begynnelsen på en ny æra for HEF. Foto: Grete Sandberg, Adresseavisen

Men veksten åpnet også rom for ideologiske spenninger. I 1984 svarte 42 prosent av HEFs medlemmer at de stemte SV, mens 10 prosent foretrakk RV. Denne lite representative fordelingen ga seg utslag i en kamp om hva HEF skulle mene. Mange medlemmer med tilhørighet på venstresida ønsket at HEF skulle engasjere seg mot atomvåpen, NATO, EF/EU og andre politiske saker som ikke strengt tatt tilhørte livssynsområdet, og som var politisk omstridt. Dette fikk liten grad av gjennomslag. Flertallet stadfestet at HEF burde konsentrere seg om saker som berørte livssynsområdet og forbundets grunnprinsipper.

På 80-tallet ble også kampen om humanismebegrepet innledet. Som nevnt mente Kristian Horn tretti år tidligere at dette begrepet var for flertydig, og at «human-etikk» var mer presist. Nå ønsket

imidlertid forbundet å ta eierskap til humanismebegrepet, og definere dette som et rent sekulært livssyn. I denne sammenhengen var det viktig å angripe den såkalte «kristen-humanismen». Kjernen i HEFs argument var, og er, at kristendom og humanisme er uforenelig fordi humanismen setter mennesket i sentrum, mens kristendommen setter Gud i sentrum. Humanisme handler om mer enn å «være snill og grei med andre». Det handler om å ta menneskets liv før døden som utgangspunkt. Troen på en overnaturlig skaper er uforenelig med dette. Dette er også i tråd med hvordan begrepet defineres internasjonalt.

Proessen med å ta eierskap til humanismebegrepet pågår fortsatt, selv om det meste av motstanden fra «kristen-humanistene» er overvunnet. Navneendringen fra «borgerlige» til «humanistiske» seremonier høsten 2005 var en del av dette. Det var også

opprettelsen av det nye seremonitilbudet «Humanistisk vigsel» på tampen av 2004.

KRISTENFOLKET SLÅR TILBAKE

I 1995 tok HEFs historie en ny vending. Da ble en offentlig utredning ved navn «Identitet og dialog» lagt fram. Denne dannet opptakten til KRL-faget – et nytt obligatorisk kristendomsfag i skolen som representerte et stort tilbakeskritt for HEF.

Kampen mot KRL-faget preget HEF siste halvdel av 90-tallet, gjennom tre tap i det norske rettsapparatet, og fram til desember 2004 da forbundet endelig vant over den norske staten i FNs komité for menneskerettigheter.

Det var ikke bare gjennom KRL-faget at kristenfolket økte sin innflytelse på 90-tallet. De hadde bedre arbeidsvilkår enn på lenge under regjeringen Bonde-

vik, som blant annet nedsatte en «verdikommisjon», uten å invitere HEF med på laget.

Historiker Paul Knutsen beskriver 1997 som HEFs «annus horribilis»: KRL-faget ble innført, Kjell Magne Bondevik ble statsminister, medlemsveksten stoppet opp og generalsekretær Lars Gunnar Lingås forlot forbundet i protest mot det han oppfattet som religionsfientlige tendenser i HEF.

SKJERPING PÅ MENNESKERETTIGHETER

Men HEF skulle heldigvis komme seg over kneika. Da Lars Gule tok over i 2000 fikk HEF en skarp og klartenkt ideolog som generalsekretær, som også hadde en egen evne til å nå gjennom i offentligheten.

Gule ryddet på selvsikkert vis opp i HEFs prinsipielle argumentasjon. Der HEF tidligere hadde vært motstandere av private skoler og mot diskriminering av homofile i enhver form, hevdet filosofen Gule at både retten til å etablere private skoler og trossamfunns rett til å diskriminere homofile beskyttes av menneskerettighetene (foreldreretten og religionsfriheten). Hvis vi skal ha menneskerettighetene som verdigrunnlag, forplikter vi oss til å forsvare *alle* rettighetene, og ikke bare de vi liker, slo han fast.

Med dette bekreftet Gule en utvikling som hadde pågått i HEF en tid, og som ikke minst Gule selv var en eksponent for; nemlig en økt vektlegging og sterkere prinsipiell tankegang rundt menneskerettighetene. Ikke minst var det viktig å gjøre seg opp meninger om hva som skal skje når ulike rettigheter kolliderer, mente Gule. Han greide etterhvert å overbevise HEF om hva som var riktig på dette området. Dette ble tydelig i striden rundt trossamfunns rett til å diskriminere homofile. Etter stor innledende motstand, fikk Gule støtte fra organisasjonen da HEFs landsmøte i 2002 avviste et forslag om å arbeide for å få opphevet trossamfunnenes rett til å diskriminere homofile ved ansettelser. Men til tross for Gules klartenkt ideolog, er hans evner som administrator mer omdiskutert. Hans tid som generalsekretær ble også preget av personalkonflikter ved HEFs hovedkontor som dels må tilskrives Gules direkte og noe udiplomatiske lederstil.

Selv om medlemstallet kun økte med drøye 7000 fra 1998 til 2006, har HEF blitt mer synlig under Lars Gules ledelse. Det skyldes selvsagt Gule selv, men også en annen sak som kom stadig høyere på dagsorden i det nye tusenåret: Avvikling av statskirken. For første gang ble HEF invitert inn i et offentlig utvalg og fikk direkte innflytelse. Bente Sandvigs målrettede innsats i stat/kirke-utvalget mellom 2003 og 2006 var med på å sikre at 18 av utvalgets 20 medlemmer gikk inn for å fjerne kristendommen fra Norges grunnlov.

Festforestilling med konge og regjering

1. april feirer Human-Etisk Forbund sitt 50-årsjubileum med festmøte og mottagelse i Oslo Rådhus. Odd Børretzen og Heidi Gjermundsen Broch skal opptre. Både konge og regjering står på gjestelisten.

Av Morten Harper

– Jubileet er en god anledning til å få oppmerksomhet rundt HEF og vår historie. I tillegg kan vi forhåpentligvis se litt fremover også, sier forbundets pressesjef Jens Brun-Pedersen. Han legger til:

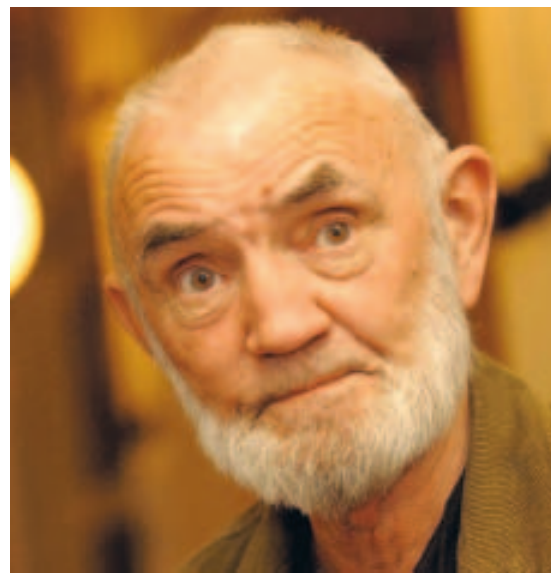
– Etter min mening er HEFs innsats for å styrke menneskerettighetenes stilling sterkt undervurdert. Jeg synes vi har en stolt historie å se tilbake på. Vi kan feire oss selv med god grunn.

Om lag én million kroner skal HEF bruke på kalaset 1. april. Festmøtet er satt sammen av den erfarne eventarrangøren Jo Vestly Produksjon. På programmet står blant annet en prolog av Odd Børretzen med musikalsk akkompagnement, klokkespill, korsang og solisten Heidi Gjermundsen Broch. Kunnskapsminister Øystein Djupedal holder tale på vegne av regjeringen, og det blir hilsninger fra Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Den norske kirke og Den internasjonale humanistunionen. Den nystiftede humanistiske kulturprisen skal også deles ut for første gang. Prisen gis til kunstneriske uttrykk som formidler «humanistiske verdier», og er på 50 000 kroner pluss et eksklusivt kunstverk.

Dessuten har Kongen, som har en grunnlovspålagt kristen tro, meddelt sin ankomst. – Uten å gå inn i noen diskusjon om monarkiet, synes jeg det er veldig hyggelig at kong Harald følger sin families tradisjon, og benytter enhver anledning til å vise at han også er minoritetenes konge. Hans tilstedeværelse hever hele arrangementet, fastslår HEFs pressesjef.

LOKALE ARRANGEMENTER

Festmøtet er sammen med historieboken *Livet før døden* HEFs største jubileumsmarkering, men det vil

I 2002 fikk Odd Børretzen humanistprisen. 1. april opptrer han på Human-Etisk Forbunds jubileumsfestmøte i Oslo Rådhus.

også bli flere lokale markeringer utover året. Brun-Pedersen forteller at en rekke fylkes- og lokallag har planlagt jubileumsmiddager for styret og andre aktive.

På Hamar har lokallaget lagt lista en del høyere: 21. oktober blir det festforestilling i gamle Hamar Rådhus. Magne Kvalbein i lagets jubileumskomite forteller at de ennå er tidlig i planleggingen, men lover musikk, drama, kåserier og foredrag, med vekt på lokale artister. Samme kveld blir det også festmiddag.

Kilde: Paul Knutsen

Livet før døden – Human-Etisk Forbund 1956-2006

Sekularisere, agitere – tolerere

Fortsatt har vi statskirke og kristen formålsparagraf for skole og barnehager. Betyr det at HEF har mislyktes? Fri tanke spør religionsviterne Pål Repstad og Jeanette Sky, samt historiker Paul Knutsen.

Av Morten Harper

De to viktigste kampsakene for Human-Etisk Forbund har vært avskaffelse av statskirkeordningen og likestilling for livssyn. Vi kan raskt slå fast at 50-åringen HEF ikke har utspilt sin rolle, i den forstand at målene er langt fra nådd. Vi spør fagekspertisen: Har HEF mislyktes?

– Nei, det vil være alt for enkelt å si, svarer Pål Repstad, professor i religionssosiologi. – Statskirken nå er noe annet enn på 50-tallet. Både skoler og barnehager har etter mitt syn tatt inn over seg en mye større grad av livssynspluralisme. Endringene er større i praksis enn på det symbolske plan, utdyper Repstad. Han mener HEF har bidratt til endringene ved å sette dagsorden og ved å delta aktivt i livssynsdebatten. Men det har også uavhengig av organisasjonen skjedd en pluralistisk tilpasning, både i det politiske liv og i mange kirkesamfunn, sier Repstad.

Forfatteren av HEFs jubileumsbok *Livet før døden*, historieprofessor Paul Knutsen, mener religionskritikken har gitt resultater:

– Meningsmålinger om gudstro viser at det har vært en individuell sekularisering i Norge i etterkrigstiden. Vi må kunne anta at uten HEFs problematisering av religion ville ikke samfunnet ha utviklet seg like langt i en sekulær retning som vi faktisk har.

Statskirkeordningen viser imidlertid at den institusjonelle sekulariseringen ikke har kommet like langt. Knutsen ser de to siste statskirkeutredningene som et godt bilde på HEFs økte innflytelse. Mens HEF ikke fikk være med i 70-tallets Sivertsen-utvalg, har forbundet deltatt aktivt i Gjønnens-utvalget som la frem sin innstilling tidligere i år.

– Dette er viktig, fordi HEF nå er med og legger premisser før avgjørelsene tas, kommenter Knutsen.

Menneskerettighetene er utgangspunktet for svært mye av HEFs argumentasjon og aktiviteter. Førsteamanuensis i religionsvitenskap ved NTNU, Jeanette Sky, tror likevel ikke bevisstheten om menneskerettighetene hadde stått svakere i Norge uten HEF.

– HEF kan like lite som kristendommen ta patent på humanismen, fastslår hun og tar dermed tydelig stilling i diskusjonen om en «kristen humanisme» er mulig eller ikke.

STØRRE ENN SVERIGE OG DANMARK

Mens HEF nå har over 67 000 medlemmer, har de tilsvarende organisasjonene i Sverige og Danmark bare 1600 og 100 medlemmer. Knutsen mener mye av forklaringen på denne forskjellen er at den norske kristendommen har vært mer sneversynt og fordømmende, og dessuten hatt større politisk innflytelse, enn i nabolandene.

– Det har kort sagt vært mer å ta tak i for en

humanistorganisasjon her hjemme. Fra slutten av 60-tallet fikk Sverige for eksempel en mer liberal skolepolitikk, mens Norge har holdt fast ved den kristne formålsparagrafen, sier Knutsen.

Han trekker frem tre faktorer for å forklare HEFs voldsomme vekst på 70- og begynnelsen av 80-tallet: – Knallharde angrep fra kristne organisasjoner ga HEF mye omtale, samtidig som religiøse antiabortkampanjer på den tiden fikk mange til å vende seg til HEF. For det andre fikk HEF et nytt og dynamisk lederskap, og satset bevisst på å verve medlemmer. Den nye loven om offentlig tilskudd til livssynssamfunn i 1981 ga også forbundet et helt annet økonomisk fundament enn søsterorganisasjonene i nabolandene.

Pål Repstad er enig i at HEF har hatt et sterkere grunnlag for en religionspolitisk kamp enn for eksempel i Sverige.

– Medlemsveksten har nok sammenheng med organisatorisk dyktighet, men den falt også sammen i tid med en periode da kirken fremsto som konservativ. Abortsaken tror jeg hadde stor betydning. For å få ny vekst trenger kanskje HEF en kirke som dummer seg mer ut; noen skikkelige reaksjonære markeringer i offentligheten, kommenterer Repstad.

SEREMONIENE HAR SKAPT OPPSLUTNING

Samtidig som HEF har vært en religionspolitisk vaktbikkje i den nasjonale offentligheten, mener Repstad at for den lokale oppslutningen har seremoniene hatt vel så stor betydning. Han synes det er interessant at borgerlig konfirmasjon har vært velkjent og utbredt, mens gravferd i HEFs regi fremdeles er nokså sjeldent.

– Det er opplagt noe selvforsterkende i dette,

Religionskritikk har alltid vært viktig for HEF. Her fra en demonstrasjon på Stortinget mot de norske biskopenes «hyrdebrev» mot selvbestemt abort i 1978.

Historieprofessor Paul Knutsen har brukt tre år på å skrive Human-Etisk Forbunds historie. Det har blitt en bok på over 500 sider. Knutsen har sitt daglige virke ved Høgskolen i Lillehammer.

men man kan også lure på om det ikke er et uttrykk for ungdoms jakt etter identitet. Valgfrihet og individualisme er en sterk ideologisk trend både i vårt og andre vestlige samfunn, og kan være mye av grunnen til at en del ser et poeng i å velge annerledes.

Jeanette Sky fremhever også seremonienes betydning: – I utgangspunktet kan det virke som et paradoks at man legger seg så tett inntil seremonier og riter som assosieres med kristendommen. Men det har bidratt til å profilere HEF som et tydelig livssynsalternativ, og vist at riter ikke ene og alene trenger å være religiøse, sier hun.

Paul Knutsen mener seremoniene ikke forklarer HEFs sprang fra sekt til massebevegelse, men er viktig i en større sammenheng: – Seremonialternativene er praktisk kritikk av den institusjonelle sammenblandingen av religion og det sosiale liv.

– VIS ALTERNATIVET!

På landsmøtet i 1983 skisserte Levi Fragell tre dimensjoner som måtte ivaretas for at HEF skulle bli en stor bevegelse: fritenkerlinjen (altså religionskritikk), livssynslinjen (fremheve det humanistiske livssyn) og tradisjonslinjen (seremoniene).

– HEF har mye å hente på å legge mer vekt på livssynsaspektet, hevder Knutsen. – Det er et gjennomgående problem at man oppfattes som negativ. Derfor burde HEF skjerpe fokuset på å forklare den humanistiske tenkemåten. Striden om Muhammedtegningene aktualiserer behovet for gode analyser med et slikt perspektiv.

Et annet problem har ifølge Knutsen vært vegringen mot å prioritere: – Landsmøtet har helt siden 80-tallet hatt problemer med å bestemme hva HEF skal satse på. Man har fylt opp arbeidsprogrammene med punkt etter punkt, og i sum har det hele blitt nokså urealistisk.

Repstad synes i likhet med Knutsen at HEF har vært flinkere til å fortelle hva man er imot enn hva man er for, og legger til at det har blitt en begrensning for organisasjonen:

– Med Lars Gunnar Lingås som generalsekretær var det et samarbeid mellom HEF og Kirkerådet om felles etiske utfordringer. Dette har vært mindre synlig de senere år. Fornyet satsing på slikt samarbeid kunne gitt HEF en noe bredere plattform. Da ville HEF fått større tyngde på de feltene der man er rykende uenig med de religiøse aktørene.

Repstad mener også at HEF sliter med en passiv medlemsmasse: – HEF har et folkekirkeproblem; det er mange som vil støtte organisasjonen ved å betale kontingent, men de fleste ser det ikke som påkrevd at de skal være aktive. Parallellen til dette er at det bare er et fåtall av kirkens medlemmer som går i gudstjeneste hver søndag, avslutter Repstad.

Jeanette Sky oppfatter HEF som litt pedantisk og rigid, og viser til utspill om hvordan aktivitetsnivået i statskirken må måles: – Argumentasjonen blir veldig enkel, og er basert på en lite nyansert forståelse av religion som institusjon. Man kan si at HEF setter veldig strenge krav til folks religiøsitet, spissformulerer hun.

Sky mener styrkingen av andre religioner og ikke minst de mer uorganiserte religiøse retningene er en stor utfordring: – Dette aktualiserer balansegangen mellom religionskritikk og dialog. HEF må passe seg for generell, surmaget religionskritikk; at alt som lukter religion angripes. I denne nye situasjonen er det kanskje mer interessant å være en dialogpartner, men man kan selvsagt fortsatt være kritisk der det oppleves som riktig.

«Kjemisk fritt for håp»

I anledning jubileet har vi spurt en del sentrale religiøse aktører hva de synes om Human-Etisk Forbund.

ERIK FURNES, STYRELEDER I INDREMISJONSFORBUNDET:

Her ein dag snakka eg med ein som nettopp hadde vore i ein begravelse i HEF-regi. «Det er det mest deprimerande eg har opplevd på lenge – kjemisk fritt for håp», sa han. For meg står HEF stort sett for ærlighet og respekt i livssynsdebatten. Men det er som eit hus utan grunnmur, og i møte med døden og livet sine stormar vil det rakne. «Eg vil gje dykk framtid og von», sier Herren.

THOR BJARNE BORE, LEDER I KIRKERÅDET:

På sitt beste er HEF en stimulerende premissleverandør i norsk religions- og livssynsdebatt. Når fremme av humanistiske verdier er en viktig sak for HEF, burde man egentlig ha mye å samarbeide med kirken om: miljøsak, uheldige utslag av forbrukersamfunnet, kamp mot rasisme, styrking av menneskerettighetene, fred og forsoning. Dette er eksempler på saker kirken tar opp i konkret handling, og der vi gjerne hadde sett at HEF var mer opptatt av å se etter partnere enn av å finne en ønskemotstander og drive ensidig kirke- og religionskritikk.

JANNE HAALAND MATLARY, PROFESSOR OG PAVELIG RÅDGIVER:

Hva er poenget med å imitere religion? Konfirmasjon betyr 'con firmare', og er et kristent sakrament, en konfirmasjon av ens dåp. 'Borgerlig' konfirmasjon er en selvmotsigelse: hva konfirmerer man? – Et minstekrav for ikke-religiøse personer må være å frigjøre seg helt fra religiøse tradisjoner og mentale strukturer.

MOHAMMED HAMDAN, LEDER ISLAMSK RÅD:

HEF har spilt en viktig og balanserende rolle i livssynsdebatten i Norge. Det er imidlertid ikke til å underslå at det finnes noen problemer. Humanetikere liker å se på seg selv som et nøytralt alternativ, men dette stemmer ikke. Det å velge å ikke tro, har utviklet seg til å bli en tro i seg selv. Dermed er humanismen like mye en religion som enhver annen religion.

Frihetsaksjonen – humanisme i praksis

Den 20. til 26. mars arrangeres Frihetsaksjonen. Humanister over hele landet skal samle inn penger til mennesker som utsettes for overgrep på grunn av kulturelle eller religiøse tradisjoner. I år er det ulike prosjekter i India som er målet for aksjonen.

Av Jon Rogne

Ifølge tradisjonen skal disse barna bli tyver. Folk fra stammen de tilhører ble tidligere brukt av lokale fyrster for å stjele fra diverse nabofyrster og skape uro. Nå er innbyggerne i Stuartpuram – tyvenes landsby – utstøtt fra det indiske samfunnet. HAMU bidrar til å rehabilitere dem. Foto: HEF

Inntektene fra Frihetsaksjonen går i sin helhet til HAMU (Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land), som i mer enn ti år har arbeidet for å hjelpe mennesker som misbrukes eller undertrykkes på religiøst grunnlag.

HJELPER KASTESYSTEMETS OFRE

Den indiske kulturen er preget av hierarkisk tenkning og en utpreget skjebnetro. Kastesystemet er en viktig del av dette. Det fleste indiere har problemer med å bryte ut av dette tankemønsteret. HAMU samarbeider med den indiske organisasjonen Samskar for å rehabilitere mennesker som er fanget i indisk tradisjonell kastetenkning. En del av innsatsen går til å oppmuntre folk til å gifte seg på tvers av kastegrensene.

Representanter fra HAMU drar på årlige inspeksjonsturer for å overvåke fremdriften, og kan med selvsyn bekrefte at midlene kommer til nytte. Kjartan Selnes er ansatt på hovedkontoret hos HEF,

og jobber blant annet med HAMUs prosjekter. Han har selv vært i India og besøkt prosjektene.

Selnes mener at det er viktig at Human-Etisk Forbund engasjerer seg i denne typen humanitært arbeid, både for de som mottar hjelpen, og for forbundet som livssynsorganisasjon. – På denne måten får humanister mulighet til å bidra til et meningsfylt arbeid for mennesker som ikke har det like godt som oss. Det at vi engasjerer oss i utviklingsarbeid viser at HEF er en samfunnsnyttig organisasjon, sier han.

NATURLIG Å INVOLVERE KONFIRMANTENE

De som legger ned størst innsats i Frihetsaksjonen er borgerlige konfirmanter over hele landet. Fjorårets dyktigste innsamlere finner vi på Nordmøre. Inga Dalsegg er leder av Indre Nordmøre lokallag av HEF. Hun mener at deltakelse i Frihetsaksjonen er naturlig i lys av hva konfirmentene lærer om menneskerettigheter.

– Dette er utelukkende kjempepositivt. Det gir ungdommene en mulighet til å utøve humanisme i praksis. Siste kurskvelden før aksjonsuka snakker vi om menneskerettigheter, og da dramatiserer vi virkeligheten til de vi samler inn penger til. Dette engasjerer og motiverer konfirmentene, og de gleder seg til å ta fatt på innsamlingen.

– Siden det første året har vi merket at innsamlingen har blitt mer og mer anerkjent, sier Dalsegg. Det første året var det ikke mange som hadde hørt om aksjonen, fordi det var liten mediedekning. Men allerede i fjor merket vi en endring, og opplevde at folk kjente til aksjonen fra omtaler i mediene. Mange hadde allerede bestemt seg for å gi da vi kom. Også lokallagenes informasjon til de lokale mediene bidro til at runden med bøssen i fjor ble enda hyggeligere enn tidligere, sier hun. Dalsegg understreker at Indre Nordmøre lokallag ikke har tenkt å gi fra seg posisjonen som beste lokallag til noen andre i år heller.

Kvinnen i midten heter Pochavva. Hun ble som ung jente dedikert til landsbyens gud som «jogin» (tempelprostituert) av sin egen far. Pochavva grøsser fremdeles når hun hører trommelyder – lyder som vekker minner om ritualer som markerte at hun kunne brukes av alle menn i landsbyen når hun kom i puberteten. Takket være penger fra HAMU har Pochavva fått hjelp til å komme ut av en håpløs situasjon. I dag forsørger hun fem barn, og kan se sine kjære barnebarn vokse opp til et liv med helt andre fremtidsutsikter enn de hun selv en gang hadde. Her sammen med barnebarna Ranjilha og Manasa. Foto: Karen Anne Okstad

Slik gir du til Frihetsaksjonen:

- Gi ditt bidrag til en av bøssebærerne i aksjonsuka 20.–26. mars.
- Ring til givertelefonen: 820 43 050 (100 kroner per gang)
- Sett inn penger til bankkonto nummer 6026.05.33943

Innsamlingen pågår hele året, og givertelefonen er alltid operativ. Penger som kommer til Frihetsaksjonen i 2006 går til HAMUs eksisterende prosjekter i India. Dersom du ønsker å bli fast giver kan du sende en e-post til medlemskontakt@human.no, eller ringe 23 15 60 00. Gaver mellom kr. 600 og 12 000 gir skattefritak.

FRIHETSAKSJONEN

Frihetsaksjonen er en innsamlingsaksjon i regi av Human-Etisk Forbund til inntekt for HAMU (Humanistisk aksjon for menneskerettigheter i u-land). Frihetsaksjonen er registrert hos Innsamlingskontrollen.

HAMU samarbeider med lokale organisasjoner. Derfor utføres hjelpearbeidet av mennesker med kunnskaper om lokale forhold. Lokale samarbeidspartnere i India er organisasjonene Samskar og Vasavya Mahila Mandali som begge er tilknyttet Ateistsenteret i Vijayawada.

Ateistsenteret i Vijayawada ligger i Andhra Pradesh i India. I snart 60 år har senteret fremmet ateisme, humanisme og sosiale reformer. Senteret gir støtte og råd for å hjelpe mennesker til å utvikle et bedre levesett etter sekulære og humanistiske prinsipper. Senteret holder nær kontakt med humanister, ateister, sekularister, rasjonalister og sosialreformatorer over hele verden.

Pengene kommer til nytte

Disse prosjektene støttes av årets aksjon:

JOGINER I MEDAK-DISTRIKTET I ANDHRA PRADESH:

Gammel overtro gjør at familier ofrer sine unge jenter for å bringe familien eller landsbyen lykke. Dette kan skje i perioder med tørke eller uår, eller ved sykdom i familien. Jentene blir tvunget til å leve som tempelgudens hustru, hvor de blir voldtatt og misbrukt av menn i landsbyen med tempelets velsignelse. Selv om denne gamle skikken ble formelt forbudt i 1988, blir den fremdeles holdt i live noen steder på landsbygda. HAMU gir disse kvinnene en ny start ved at de får penger, jord og skolegang så kvinnene og deres barn får mulighet til å bli selvstendige og fri fra prostitusjon og undertrykkelse.

STUARTPURAM – TYVENES LANDSBY:

Innbyggerne i denne landsbyen tilhører en stamme som livnærer seg av kriminalitet. Dette inngår i en flere hundre år gammel tradisjon, og er en arv fra tiden da India besto av flere småstater. Deres forgjengere ble hyret av enkelte fyrster som ønsket å lage uro i andre stater. Disse «tjenestene» er ikke lenger ønsket, og innbyggerne blir nå fengslet og utstøtt, og ute av stand til å livnære seg selv og sin familie. HAMU bidrar til å rehabilitere disse menneskene til et nytt liv ved å gi de voksne mulighet til å leve av jordbruk og håndverk, og barna får støtte til utdanning.

JENTESKOLE I GANDHARI:

Jenter som tilhører «Lambadaene», et stammefolk av nomader, får tilbud om skolegang ved en internatskole som fullfinansieres av HAMU. Mens myndighetene tilbyr guttene i stammen skolegang, får ikke jentene det samme tilbudet. Takket være kontinuerlig arbeid for å få familiene til å forstå hvor viktig det er at også jentene får skolegang, er det nå rundt 50 jenter som går på denne skolen.

KRISESENTER I VIJAYAWADA:

Senteret har en mye større rolle enn norske krisesentre, og er i praksis et hjem for kvinner med «sosiale problemer». Her får de hjelp til å bygge opp selvrespekt og kompetanse etter å ha levd under stigmatiserende forhold. Kvinnene får grunnleggende lese- og skriveopplæring, samt opplæring i etikk og moralsk normforståelse. De får også utvikle ferdigheter og evner til å forsørge seg og sin familie. Fagopplæringen omfatter skredderfag, søm- og tekstilarbeid. Hvert år er et nytt kull hjelpepleiere sikret jobb på offentlige helseinstitusjoner etter 16 måneders utdanning.

Kristenkonservervative vinder over Mexico

Mexicos president Vicente Fox går i spissen for en bølge av nykonservativ katolisisme. I Villahermosa er det nå angivelig et forbud mot å være naken, selv i eget hjem.

Av Elin Sætersdal

Mens den meksikanske kulturen er katolsk, er politiken og staten sekulær. Eller den skal i alle fall være det. Kirke og stat har historisk sett hatt et temmelig anstrengt forhold til hverandre. Men nå har valget av Vicente Fox Quesada som president brakt kirken inn i varmen. Religion og politikk blandes nå på en måte Mexico aldri har sett før i moderne historie. Det er første gang en meksikansk president sier han er praktiserende katolikk og blir sett offentlig i religiøse sammenhenger. Den karismatiske Fox sies å være en populær president. Ja, den mest populære i nyere tid. Kirken er svært fornøyd med Fox som president, mens andre er skeptiske. Det er indikasjoner som peker på en voksende toleranse for en blanding av stat og kirke i Mexico. Mange frykter moralske terrorister, med forfølgelse av ikke-troende.

TRADISJON FOR SKILLE

Den katolske kirken har vært til stede i Mexico siden de aller første dager av den spanske erobringen. Frem

til uavhengigheten i 1810 var kirken den nest viktigste institusjonen etter monarkens representanter, og var muligens den eneste samlende makt i det meksikanske samfunn. Dette fordi den tilbød sosiale tjenester og utdanning. Kirken hadde stor makt og kulturell- og økonomisk innflytelse. Kirken var også landets rikeste landeier. Dette førte uunngåelig til konflikter mellom kirken og den spanske kongens representanter i «det nye Spania». Flere forhold endret kirkens privilegerte stilling. Mexicos frigjøring fra Spania var kanskje den viktigste faktoren.

1800-tallet var spesielt sterkt preget av anti-kirkelige holdninger. Etter løsrivelsen fra Spania i 1810 forsøkte den meksikanske staten gjennom restriksjoner å begrense kirkens makt og innflytelse. Kirken hadde nære bånd til Madrid, noe som ikke falt i god jord i den nye uavhengige meksikanske staten. Zapotec-indianeren Benito Juárez var en nøkkelfigur i den nye liberale regjeringen, som innførte en rekke reformlover som søkte å innskrenke og bryte ned kirkens makt og inn-

flytelse. Gjennom nye lover i 1856-57 mistet de geistlige sine honorarer. Et sivil register for fødsler, ekteskap og dødsfall kom i kraft, og antall religiøse helligdager ble begrenset. Den sekulære regjeringen forbød religiøse feiringer utenfor kirkebygningene, og bruk av kirkeklokker ble regulert av politiet. Geistlig klesdrakt ble forbudt i offentligheten, og kirkens eiendommer ble nasjonalisert. Videre anerkjente ikke grunnloven fra 1857 katolisismen som landets religion. Kirken på sin side så på dette som et forsøk på å erstatte det de så som et katolsk samfunn med en sekulær modell basert på utenlandske eksempler.

Kirken argumenterte for å ivareta den katolske identiteten nedarvet fra den spanske kolonitiden, og for kirkens rett til å utøve kontroll over utdanning og moral. Videre argumenterte de mot den liberale doktrinen om folkesuverenitet. Juárez som ble valgt som president i 1861, er Mexicos kanskje aller største nasjonalhelt. Utallige statuer, gater, skoler og plazaer bærer hans navn.

Det årlige pilegrimsrittet «Cabalgata de Cristo Rey» er til minne om katolikkenes kamp mot den sekulære meksikanske staten på 20- og 30-tallet. Folk fra hele landet kommer, for det meste fattige bønder. Foto: Elin Sætersdal.

Avstanden mellom kirke og stat ble opprett-holdt, og også forsterket de første tiårene av forrige århundre. Under den meksikanske revolusjon og videre utover på 1910- og 1920-tallet møtte de revolusjonære en forsterket katolisisme, som de så på som en reaksjonær trussel. Kirken ble forhindret fra å drive skoler og utgi aviser, og de geistlige fikk forbud mot å stemme. Mexico ble kjent for å være et av landene som med sin grunnlov og regjering var fiendtlig innstilt mot religion generelt, og den katolske kirke spesielt. Religion ble offisielt usynlig, og siden har staten holdt kirken på en armlengdes avstand. Kirken har vært bedt om å passe sine egne «spirituelle» saker, og har ikke fått anledning til å involvere seg i statlige anliggender.

TILNÆRMING MELLOM STAT OG KIRKE

Fra midten av 1900-tallet inntraff en endring i forholdet mellom stat og kirke. Et kompromiss i det religiøse spørsmål tok overhånd, og de religiøse restriksjonene forsvant gradvis. Til slutt ble det under president Carlos Salinas i 1992 vedtatt en lov som gjorde slutt på de fleste av dem. Salinas-regjeringen introduserte for eksempel en ny faktor i landets politikk i 1993, da de autoriserte gjenåpningen av diplomatiske forbindelser med Vatikanet. Disse hadde vært brutt helt siden Juárez-perioden i 1867. Gjenopprettelsen av forbindelsen med Vatikanet, og nær kontakt mellom det katolske Mexico og pave Johannes Paul II, sammen med fri utførelse av religiøse skikker og praksiser offentlig, er et brudd med arven fra reformbevegelsen 1855-76.

President Vicente Fox' parti, det nylig opprettede sentrum-høyre orienterte PAN («Det nasjonale handlingspartiet»), er blitt beskyldt for å være et moralistisk parti, og den katolske kirkens politiske instrument. PAN brøt PRI's (sosialdemokratene) over 70 år ved makten. PRI ble grunnlagt i 1929 med Juárez' doktrine av separasjon kirke stat som en av hovedsøylene. Det store flertallet av den meksikanske befolkningen viser stor respekt for den romersk-katolske kirke, men samtidig en sterk opposisjon mot politisk engasjement fra religiøse ledere eller religiøse symboler i offentligheten. Fox ignorerte dette kulturelle tabuet og lovfestede forbudet da han valgte å bruke religiøse symboler i valgkampen i 2000.

Aldri før har religionen spilt en mer prominent rolle ved et presidentvalg i Mexico. Det er første gang i landets historie at en presidentkandidat har sagt han vil lette kirkens restriksjoner. Fox har uttrykt ønske om at kirken skal ta større del i Mexicos nasjonale og sivile liv. Likevel sies det at ingen ting kan forandre det klart definerte og lovfestede skillet mellom stat og kirke. Gjennom valgkampen la Fox også vekt på at han ønsket respekt for religionsfrihet. Men slett ikke alle er fornøyd.

MOTSTAND FRA PROTESTANTER OG JØDER

Mexicos 50-60 000 jøder er blant dem som følger Fox med argusøyne. Samtidig holder det jødiske

samfunnet en lav profil. Delvis fordi det hevdes at flere av medlemmene har «forsvunnet», enten kidnappet eller drept. Jødene er bekymret for at presidentens parti allierer seg med den katolske kirke. Mange frykter også at katolisismen vil bli mye sterkere i Mexico på grunn av PANs konservative religiøse holdninger. Samtidig skaper Fox harme og bekymring blant landets voksende protestantiske samfunn. Mexicos protestanter (som utgjør ca. fire prosent av befolkningen) frykter at Fox skal forandre balansen i forholdet mellom kirke og stat til fordel for den katolske kirke, og til skade for de andre. Protestantene mener at landet nå «går bakover».

Spesielt fryktes det at katolske verdier får gjennomslag i offentlige skoler. I prinsippet skal utdannelsen i Mexico konstitusjonelt være verdslig, med streng ekskludering av religion. Det er imidlertid åpnet for økt grad av katolske innslag i de private skolene, som er de eneste virkelig gode skolene i landet. De mest innflytelsesrike av disse er drevet av de såkalte «Legionarios de Cristo» – Kristi legionærer. Ikke alle meksikanere er begeistret for disse skolene. Enkelte beskylder dem for bare å være opptatt av penger. Kirken på sin side retter kritikk mot den sekulære utdannelsen, fordi den mangler den katolske moral. De beskylder den sekulære utdannelsen for landets sosiale forfall.

LOVEN HOLDER FORTSATT IGJEN

Debatten om religiøse forhold i Mexico dreier seg ikke, som i USA, om abstrakte spørsmål som fri religionsutøvelse og etablering, men mer om hvor mye politisk makt og innflytelse den katolske kirke skal ha. Lover forbyr fortsatt direkte religiøs involvering i politikken, selv om de geistlige har stemmerett. De geistlige har ikke lov til å eie massemedier, og kan ikke kritisere offentlige institusjoner eller delta i offentlig politikk. Når det gjelder abort, homofiles rettigheter, bønn i den offentlige skolen, offentlige midler for religiøse skoler; saker som er oppe i USA (og dels også i Norge) er det bare abort som er oppe på den politiske dagsorden i Mexico. Men også dette var et ikke-tema under valgkampen. President Fox er sterk motstander av abort, som i Mexico bare er lov i tilfeller av voldtekt eller incest. Fox ønsker imidlertid ikke å gjøre noe politisk med saken.

Enkelte samfunnsengasjerte meksikanere er skeptiske til det som nå skjer i Mexico. De ser på kirken som en mektig rest fra fortiden, som nå støttes av stadig flere mektige folk. De oppfatter også religionen som en direkte årsak til mange av landets problemer. De uttrykker sterk misnøye med sittende president Fox, men er forsiktige med hva de sier høyt.

TØR IKKE TALE FRITT

Ikke-religiøse «Eduardo» og «Miguel», som Fri tanke har snakket med, protesterer blant annet ved å ikke gå i kirken. De lar også være å døpe barna sine. Dette kan ses på som et langt mer drastisk steg å ta i Mexico enn i Norge. De ser på mye av det kirken står

for som hykleri, og prestene som skinnhellige. – De drikker og banner, og er hellige bare på søndag, sier «Miguel».

– Mange land har mistet troende, men Mexico blir bare mer religiøst, slår de to fast. Mexico var faktisk det landet pave Johannes Paul II besøkte oftest. Mexico er i tillegg det landet som gir mest penger til Vatikanet. Med mye fattigdom, og en befolkning som vokser foruroligende raskt, oppfordrer kirken den allerede hardt prøvede befolkningen til å få mange barn, noe det verken finnes skoler, penger, eller annen infrastruktur til. Dette gjør bare landet enda fattigere. Katolisismen kan ses på som en virkelighetsflukt for et vanskeligstilt folk.

«Miguel» etterlyser et ikke-religiøst alternativ, på linje med Human-Etisk Forbund. (red.kom: «Asociacion Etica Racionalista» har jobbet for å spre sekulær humanistisk tankegang i Mexico siden 1991.) «Eduardo» påpeker imidlertid at en opposisjonell mobilisering vil være vanskelig i Mexico. – Siden troen er så sterk, risikerer kritiske røster å ende opp døde. Selv ønsker ikke de to å stå fram med sine egne navn, noe som taler sitt tydelige språk.

«Eduardo» forteller om en kvinnelig journalist som ble drept dagen før hun, etter advarsler om ikke å gjøre det, likevel ville legge fram informasjon hun hadde om Padre Maciel, en av de mest innflytelsesrike personer i den katolske kirke i dag, og en nær alliert av pave Johannes Paul II. Informasjonen hun ønsket å offentliggjøre omhandlet seksuelle overgrep mot ni gutter. Deres historier ble ikke omtalt i meksikanske medier, som fryktet fordømmelse fra Maciels orden, som også har nære bånd til Mexicos politiske og forretningsmessige elite. Ordenens innflytelse hviler blant annet på dens forbindelse med en eliteorganisasjon av lekfolk som heter Regnum Cristi – Kristi kongedømme. President Fox og hans kone skal i likhet med noen av Mexicos rikeste forretningsmenn, være medlemmer av denne organisasjonen. Kirkens gode navn og rykte skal beskyttes for enhver pris. Også i USA har det den siste tiden rullet opp omfattende avsløringer av pedofile prester. Også den amerikanske katolske kirken har forsøkt å dekke over ugjerningene gjennom flere tiår. Kirken velger å beskytte prestene i stedet for barna.

Den meksikanske katolske kirke er i dag en av Latin-Amerikas mest konservative. Den tidligere nevnte nasjonalhelten Benito Juárez er ikke lenger så populær i visse kretser, og gater oppkalt etter Juárez begynner å få nye navn. «Rafael» – en annen meksikaner Fri tanke har snakket med – oppsummerer sitt syn på dagens situasjon i Mexico:

– Når det gjelder Vicente Fox, er det klart at han er en *catolico extremo* – en ytterliggående katolikk. Det som har skjedd er at kirken har fått en større deltagelse i nasjonal politikk, prester og biskoper har en stemme, og det at de nå er med og bestemmer landets fremtid er et betydelig problem.

Oppmykning av stat/kirke-skillet i Frankrike?

Mens Norge er i ferd med å oppløse statskirken, er det på nytt debatt om det 100 år gamle skillet mellom stat og kirke i Frankrike. Ledende sosiologer og politikere mener skillet går ut over religionsfriheten.

Av Even Gran

Frankrike brukes ofte som eksempel på et land som har skarpt skille mellom stat og kirke. *Laïcité*, som prinsippet om en religionsnøytral offentlighet blir kalt, ble nedfelt i en fransk lov av 1905 og regnes i dag som en basisverdiene den franske republikken. Prinsippet har sterk støtte i alle lag av den franske befolkningen.

Laïcité-prinsippet innebærer blant annet at det ikke skal flyte penger fra staten til noen tros- eller livssynsorganisasjoner. I prinsippet skal det heller ikke eksistere økonomiske støtteordninger for tros- eller livssynsorganisasjoner. I tillegg skal det ikke være religionsundervisning i den offentlige skolen. I den grad elever i den offentlige franske skolen lærer om ulike religioners innhold, så er det i historietimene eller innen kunstutdanning. Og da bare som et middel for å forklare reelle historiske hendelser, eller som bakgrunn for å forstå kunst. Hvis foreldre vil lære opp barna sine i en spesiell religion, får de gjøre det på fritiden. Religion blir med andre ord oppfattet som en ren privatsak. Samtidig skal innbyggerne ha religionsfrihet. Det er tillatt å starte private skoler, samt bygge kirker, synagoger, moskeer, templer og lignende. Snaut tjue prosent av franske skoleelever går på slike private skoler. Det store flertallet av dem er katolske. Men til tross for at skolene er private, er de ikke helt fristilte. Spesielt ikke de som mottar offentlig driftsstøtte. I motsetning til i den offentlige skolen får de lov til å undervise i religion, men de må alle holde seg innenfor en strengt definert statlig læreplan.

I 2003 ble laïcité-prinsippet forsterket med en ny lov som la ned forbud mot bruk av religiøse symboler på skolen. Loven er svært omdiskutert, også internasjonalt. Årsaken var at loven ble oppfattet som et angrep på islam og muslimske skolejenters bruk av hodeslør – hijab. Men loven forbyr også bruk av andre religiøse symboler i skolen, som for eksempel den jødiske kalotten, sikhenes turban og store kristne kors. Den formelle begrunnelsen for loven er at det offentlige livet, inkludert skolen, skal være fritt for religion. Overfor læreren skal alle elever være like, og læreren skal selvsagt heller ikke målbære religion på noen som helst måte.

REELL RELIGIONSFRIHET?

Stadig flere franskmenn spør seg nå om denne strenge praksisen er fornuftig, hvis man ønsker å fremme reell religionsfrihet. Opptøyene blant innvandrerungdom i fjor høst satte problemet på spissen. I Frankrike er det fortsatt katolisismen som dominerer stort. Katolikken har mange pengesterke støttespillere, noe som gir ressurser til å bygge kirker og holde liv i en stor organisasjon. Men er det riktig å gjøre trossamfunnene avhengig av slikt? Hvor reell blir religionsfriheten til en muslim når det ikke finnes penger til å bygge moskeer, og ingen har råd til å lønne religiøse ledere?

Slike spørsmål er det stadig flere som stiller seg i Frankrike. De mener den reelle religionsfriheten lider under det strenge laïcité-prinsippet. Dette sikrer den

katolske kirkens dominans, samtidig som andre grupper holdes utenfor det franske fellesskapet, hevdes det. Folk som bekjenner seg til andre trosretninger får religionsfriheten sin avkortet fordi det ikke finnes penger til å bygge kirker, synagoger, moskeer og lignende, eller lønne religiøse ledere.

Innenriksminister Nicolas Sarkozy er en av flere som har tatt opp denne problemstillingen. I 2005 ga han ut en bok der han foreslo han å erstatte laïcité-loven fra 1905 med en ny lov som tillater nøytral religionsundervisning i offentlige skoler samt gir staten ansvaret for finansiering av religiøse bygninger. Sarkozy satte også ned en statlig kommisjon for å vurdere disse spørsmålene.

For Sarkozy, som står forholdsvis langt til høyre i det konservative gaullistpartiet, er et viktig mål med oppmykningen å «frankifisere» landets mange muslimer. I dag finansieres det meste av driften av islam i Frankrike direkte fra Midtøsten. Dette hindrer en

«Det er langt igjen til det blir noe flertall for å rokke ved laïcité-prinsippet.»

tilnærming mellom muslimene og det franske samfunnet, mener han. Hvis pengene heller hadde kommet fra den franske staten hadde det blitt lettere for de franske muslimene å løsrive seg fra sine mer fundamentalistiske donorer, tror Sarkozy. Engasjementet til den høyreorienterte ministeren har med andre ord et visst preg av å være en «sivilisasjonskamp».

SOSIOLOGENE ENGASJERER SEG

Det er imidlertid ikke bare Nicolas Sarkozy som har engasjert seg i saken. Ledende franske sosiologer som Alain Touraine og Michel Wieviorka har støttet ham. De to sosiologene har blitt frontfigurer i den pågående debatten om laïcité i Frankrike.

Touraine skriver blant annet at det franske selvbildet er det store problemet. Franskmenn mener de står for verdier som alle bør rette seg etter. De som ikke avfinner seg med de «evige franske sekulære verdier» blir utestengt fra fellesskapet. Touraine mener franskmennene bør besinne seg. Den selvgoede, arrogante holdningen går på bekostning av minoritetene,

hevder han. Skillet mellom kirke og stat er basert på de franske kjerneverdiene frihet, likhet og brorskap. Men hvis kravet om «*likhet og brorskap*» blir for sterkt, for eksempel i skolen, vil det gå ut over den første av republikkens kjerneverdier, nemlig individets *frihet* til å markere kulturell og religiøs identitet, mener han.

Til tross for innvendinger av denne typen, er det langt igjen til det blir noe flertall for å rokke ved laïcité-prinsippet. Og enda lenger er det til franskmennene ender med noe som kan ligne på en norsk løsning, der staten gir alle tros- og livssynssamfunn frie tilskudd på basis av medlemstall. Dette er fortsatt en uhørt idé også for oppmykningstilhengere som Touraine og Wieviorka.

STERK FOLKELIG STØTTE

Forsvaret av laïcité-prinsippet er sterkt. I 2005 støttet mer enn 3000 kjente personer og 34 organisasjoner et initiativ for å beholde den franske staten strengt sekulær. Den 10. desember i fjor kom en ny styrkedemonstrasjon fra flertallet. Da ble 100-årsjubileet for laïcité-loven markert i Paris. Over 12.000 mennesker marsjerte i protest mot oppmykningstendensene. Det finnes minst sju organisasjoner som arbeider direkte med å forsvare laïcité-prinsippet som det er. HEFs søsterorganisasjon i Frankrike, *La Libre Pensée*, er en av dem.

Det var ikke bare forslagene om å yte statsstøtte til religiøse bygg, samt tillate religionsundervisning i skolen, som møtte motstand under demonstrasjonen den 10. desember. I den siste tiden har Frankrike forbrutt seg mot laïcité-prinsippet på mange andre områder også, ble det hevdet. Spesielt ble tidligere statsminister Lionel Jospins formaliserte samarbeid med den katolske kirken angrepet. Det ble også krevd at regionen Alsace-Moselle må likebehandles med resten av Frankrike. Denne regionen har fritak fra laïcité fordi Alsace-Moselle lå under Tyskland da loven ble innført i 1905. I denne regionen betaler offentlige myndigheter lønn til representanter fra ulike trossamfunn for å organisere religionsundervisning i den offentlige skolen. På grunn av dette, og mer, krevde demonstrantene under jubileumsmarkeringen at den franske laïcité-loven måtte «innføres på nytt».

IKKE FLERTALL FOR OPPMYKING

– Laïcité-prinsippet er intolerant. Det undertrykker annerledes tenkende. Jeg håper Sarkozy får med seg så mange som mulig i å myke opp den urimelig steile laïcité-holdningen, sier Helge Vidar Holm. Han er førsteamanuensis i fransk litteratur ved Universitetet i Bergen, og er bekymret for den respektløse holdningen som finnes i Vesten overfor spesielt det islamske verden.

– Det er ikke rart muslimene blir forbannet av den konstante nedvurderingen og respektløsheten fra oss i vesten. Bråket rundt Muhammed-tegningene er bare et symptom på en dyp frustrasjon over å bli behandlet som annenrangs mennesker. Her føyer det

Laïcité-prinsippet har sterk støtte blant franskmennene, og settes gjerne i sammenheng med Frankrikes tre grunnverdier; Frihet, Likhet og Brorskap. Foto: AP/Scanpix

Helge Vidar Holm (øverst) og John Kristian Sanaker (nederst) er to av de som har engasjert seg sterkest i Norge, i diskusjonen rundt det franske skillet mellom stat og kirke. Foto: Even Gran

franske laïcité-prinsippet seg inn, og da tenker jeg spesielt på det forkastelige forbudet mot hijab i skolen, slår Holm utvetydig fast.

Holms kollega, professor i fransk litteratur John Kristian Sanaker, er uenig. Han er tilhenger av laïcité, og over bordet på instituttets møterom i Bergen, der Fri tanke er på besøk, bryter det ut en heftig diskusjon om franskmennene gjorde riktig i å forby hijab i skolen. – Laïcité sikrer frihet fra religiøs tvang, poengterer Sanaker. – Laïcité er en forutsetning for at unge jenter skal kunne bryte med den religiøse tvangen de underlegges fra foreldrenes side.

Sanaker poengterer at religiøs tilhørighet også har vært brukt av franske muslimer som begrunnelse for å slippe såkalt «krenkende» undervisning for jenter, som for eksempel undervisning i utviklingslære og gymnastikk. Det er på høy tid å få satt ned foten mot dette, framholder han.

De to er imidlertid enig om en ting: De tror ikke det vil komme noen oppmykning av laïcité-ordningen med det første. Nicolas Sarkozy har for få støttespillere. Statsminister Dominique de Villepin og president Jacques Chirac er på kollisjonskurs med Sarkozy i denne saken. Den eneste sjansen Sarkozy har, er at han blir de konservatives (gaullistenes) presidentkandidat i 2007. Hvis han deretter vinner valget og blir presi-

dent, er han i en bedre posisjon til å fremme denne saken, hvis han fortsatt brenner like sterkt for den.

KRITIKERNE HAR STØTTE INTERNASJONALT

Levi Fragell i HEF har jobbet mye med internasjonal humanisme, ikke minst gjennom den internasjonale humanistunionen IHEU, der han også har vært president. Han forteller at de fleste humanister internasjonalt synes Frankrike praktiserer skillet mellom stat og religion for strengt. De færreste ser noen prinsipielle problemer med støtteordninger for tros- og livssynssamfunn så lenge pengene fordeles rettferdig. Han gir dermed kritikere av laïcité-ordningen i Frankrike en viss støtte. Fragell nevner Belgia som eksempel på et land som praktiserer religionsnøytralitet, men hvor det også er mulig for tros- og livssynssamfunn å søke økonomisk støtte til konkrete prosjekter.

Frankrike er imidlertid ikke alene om å ha et strengt skille mellom stat og religion. USA har et like sterkt skille, selv om det ikke virker slik under den kristenkonserverne George W. Bush. I USA har for eksempel statlige universiteter ikke lov til å leie ut lokaler til tros- og livssynsorganisasjoner, forteller Fragell.

– Det som er unikt, er egentlig den norske ordningen, understreker han. Å yte frie driftstilskudd til

alle organisasjoner beregnet fra medlemstall slik vi gjør i Norge, er det svært få andre land som er i nærheten av.

– *Hvordan reagerer utlendingene når du forteller om den norske ordningen?*

– Mange synes det høres sympatisk ut, selv om noe slikt anses for å være urealistisk i deres eget hjemland. Det er kun franskmennene og amerikanerne som mener en slik ordning er prinsipielt feil, sier Fragell.

Han synes forøvrig mange har en tendens til å dømme den franske sekularismen for hardt. – IHEU har alltid støttet laïcité. Prinsippet er helt i tråd med internasjonal humanistisk, sekulær tankegang. Frankrike er på mange måter et foregangsland, men jeg tror ikke det hadde skadet hvis de hadde tillatt muslimske jenter å gå med hijab i skolen og gjort det mulig for tros- og livssynsorganisasjoner å søke statsstøtte, medgir Levi Fragell.

Han understreker at ingen humanister vil ha fritt fram for religiøse symboler i skolen. Det er kun individuelle bekjennelsesmarkeringer som bør tillates. Professorer, lærere og andre autoritetspersoner bør ikke bære markerte religiøse eller politiske symboler, slår han fast.

Kilder: Helge Vidar Holm, John Kristian Sanaker, David Alexandre Wagner

Sitter religiøsitet i hjernen?

Finner åndelige opplevelser sted i sjelen eller hjernen? Nevroteologisk forskning ser på sammenhengen mellom kropp og sjel – og Gud – på nye måter. Det burde ikke overraske noen at forskningen er kontroversiell. Skal vitenskapen nå endelig motbevise Guds eksistens?

Av Didrik Söderlind

Religiøse opplevelser. En opplevelse av opplysning eller ekstase, av fred og enhet med universet. Freud kalte det «oseanfølelsen» og den innflytelsesrike religionsviteren Rudolf Otto kalte det «det numinøse». I kristen teologi bruker man begreper som mysterium tremendum. Du vet: Gud.

Nevroteologi er en ny vitenskapsdisiplin som ser på hvordan slike opplevelser kan oppstå i hjernen. Som navnet antyder snakker vi om en sammensmeltning mellom teologi og nevrologi.

SCIENCE FICTION?

Nevroteologiens tanker er ikke nye. Siden 1950-tallet har man forsket på hva som skjer i hjernen under meditasjon eller andre religiøse aktiviteter – som bønn. Man så simpelthen på sammenhengen mellom målbar hjerneaktivitet og åndelige tilstander. Som annen nevrologisk forskning har denne målingen av religiøsitet blitt mer sofistikert.

På 1980-tallet begynte kanadieren Michael Persinger å stimulere menneskers hjernelapper med svake magnetfelter. Når magnetfeltet påvirket høyre tinningslapp oppga halvparten av de som deltok i undersøkelsene at de opplevde et slags fremmed nærvær i rommet. Påfallende likt beskrivelser av mennesker som mener de har møtt Gud. En religiøs opplevelse? Protestanter kunne se Jesus, muslimer så

Allah, mens en ikke-troende så seg selv som munk i et tibetansk tempel.

Persingers forskning blitt kritisert. Noe annet var ikke å vente, men kritikken har ikke bare kommet fra de religiøse kreftene man ville forvente at refleksmessig ville avvise slik forskning.

SVENSK SKEPTIKER

En av dem som har sett nærmere på Persingers forskning er svensken Dan Larhammar. Larhammar er professor i molekylær cellebiologi ved Institutt for nevrovitenskap ved Universitetet i Uppsala. Han er en sentral stemme i den skandinaviske debatten om nevroteologi, og har skrevet mye om emnet.

– En kollega og jeg reiste over for å hilse på Persinger nord for Toronto, og fikk se hvordan eksperimentene ble utført. Vi fikk også låne med oss en magnet hjelm, som vi tok med oss hjem til Sverige. Her kjørte vi en rekke dobbelblinde forsøk på studenter som studerte psykologi og teologi, forteller han.

– Det interessante var at vi ikke kunne gjenta magnetfeltseksperimentene og få samme resultater som Persinger. Dette var ikke så overraskende for oss, ettersom magnetfeltene som brukes i hjelmen er utrolig svake. Magnetfeltene er på mikrotresla-nivå, så det er lite sannsynlig at noe slikt trenger innenfor hodeskallen på et menneske.

– Men hvis man har sterkere felter kan man få en effekt?

– Ja visst, og slike magnetfelter brukes klinisk både for å stille diagnoser og for behandling. Men da bruker man magnetstyrke som er en million ganger høyere enn det Persinger brukte.

FORSKJELLER I HJERNEN

Det finnes nå pålitelig forskning som viser at man kan fremkalle opplevelser som virker overnaturlige, som «ut av kroppen»-opplevelser, gjennom å stimulere hjernen elektrisk.

Men det er ikke alle det fungerer på. Noe som kanskje har sammenheng med en annen nevroteologisk teori, nemlig at det finnes forskjeller i hjernen på mennesker som er tilbøyelige til religiøs tro og mennesker som ikke er det.

– Har du forsøkt hjelmen selv?

– Ja, det har jeg, både hos Persinger og her i Uppsala.

– Hadde det noen effekt på deg?

– Nei, ingenting...

Dette er lite overraskende. Et av de mest omskrevne eksperimentene har vært på den hardbarkede ateisten Richard Dawkins. Han møtte heller ikke Gud i Persingers hjelm. Larhammar er nok i samme leir som Dawkins her. Dan Larhammar er nemlig en kjent skeptiker, og aktiv i Vetenskap og Folkbildning – det svenske svaret på foreningen Skepsis.

SANSEDEPRIVASJON

Et spørsmål som virkelig er interessant er de ikke-religiøses religiøse opplevelse i Persingers forsøk. De som mente de plutselig var i et tibetansk tempel.

– Når man tester disse hjelmene må man ha klart for seg at dette er en situasjon med sansedeprivasjon – man verken ser eller hører noe. Hvem som helst som setter seg ned helt uten sanseintrykk, og så slapper av, kan oppleve merkelige ting. Så blir spørsmålet om man anser at dette er noe som utspiller seg i ens egen hjerne eller om man tror at det er noe som fremkalles av noen høyere makt. Det som skiller mennesker, er hvordan de tolker disse opplevelsene.

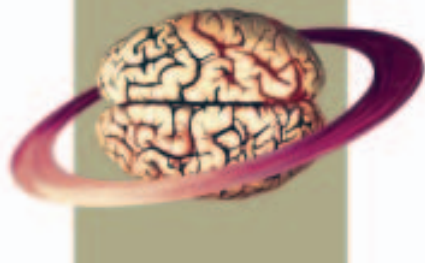
– På samme måte som at det som jeg tolker som tilfældigheter, kan tolkes av mine religiøse venner som små tegn på at magien fungerer eller at høyere makter er med dem?

– Ja, på en måte. Ens tolking kommer i mange tilfeller an på hvor mange slike opplevelser man har hatt tidligere i livet. Det er en del observasjoner som tyder på at mennesker som har merkelige opplevelser har en tendens til å ha ulike typer av epilepsi. Men det er viktig å vite at det ikke trenger å være noe patologisk med dette, understreker Larhammar.

Selv om forskerene skulle klare å påvise at religiøse opplevelser kan stimuleres fram i hjernen, er det ikke noe bevis for at opplevelsene ikke stammer fra en reell gudeverden. Kanskje Gud snakker med oss gjennom hjernen? foreslår den svenske religionsfilosofen Anne Runehev. Foto: iStockphoto

Vitenskap

Han mener at svært mange mennesker har opplevd noe som ligner på et epileptisk anfall, selv om det ikke er noe sykkelig med det. Særlig kan man få slike anfall hvis man har vært utsatt for store påkjenninger, men det er også noen som er mer tilbøyelige til slike anfall enn andre. Det gjelder særlig mennesker med forskjellige søvnforstyrrelser.

GUD SOM DIAGNOSE?

– Når du snakker om epilepsi som en kilde til religiøse opplevelser, reduserer du ikke da Gud og det bellige til en diagnose?

– Nei, absolutt ikke. Det er ikke snakk om å patologisere religiøse opplevelser. Det er derfor jeg betoner at dette er normalt. Det trenger ikke være noe patologisk ved å ha slike opplevelser. Men man kan si det slik: Vi har lært oss mye om hvordan kroppen fungerer ved å studere personer med forskjellige sykdommer. Vi har lært hvordan immunsystemet fungerer ved å studere autoimmune sykdommer som allergi og diabetes. Og vi har lært oss hvordan hjernen fungerer ved å studere forskjellige psykiske sykdommer. Dette betyr jo ikke at alle fenomener folk opplever i dagliglivet er patologiske.

– Sammenligningen med epilepsi er både for å øke forståelsen for hva som skjer hos mennesker som ikke har epilepsi, og for å forstå hvordan epilepsilignende tilstander kan gi opphav til religiøse opplevelser.

Vel er Larhammar skeptiker og ikke-religiøs, men han er ikke den typen som tar all forskning som stiller religiøse i et negativt lys for god fisk.

– Tidligere har man snakket mye om at fanatiske religiøse mennesker skulle være epileptikere, men nye undersøkelser har ikke kunnet bekrefte dette. Så det spørs om det er noen sammenheng her. Derimot finnes det flere kjente personer som hadde epilepsi og som var intenst religiøse. Den svenske helgenen Den Hellige Birgitta hadde epilepsilignende symptomer. Dostojevskij var kanskje den mest kjente eksempelet på en religiøs epileptiker, og flere av hans bøker skildrer epilepsi, avslutter Larhammar.

MENNESKET MER ENN BIOLOGI

Det er ikke bare vitenskapelig anlagte skeptikere som er kritiske til nevroteologisk forskning. En med en temmelig annerledes innfallspport enn Dan Larhammar er Anne Runehov, religionsfilosof tilknyttet det teologiske fakultetet ved Universitetet i Uppsala.

Runehavs interesse for nevroteologi ble vekket etter en heftig debatt i svenske medier om hva religiøse opplevelser kunne være. På den ene siden sto folk som Dan Larhammar, på den annen side sto de som ville forsvare de religiøse erfaringenes eksistens.

– Som filosof syntes jeg debatten var svak og syntes noen burde grave dypere i problematikken. Graveren ble meg selv. Tidligere hadde jeg jobbet med forholdet mellom filosofi og moderne fysikk, og nå var det tid for å se på nevrovitenskapen, sier Runehov, som deretter skrev en doktorgradsavhandling om nevroteologi.

HVA ER DA ET MENNESKE?

Runehov betoner at nevroteologien berører grunnleggende spørsmål innen religionsfilosofien.

– Hva er et religiøst menneske? Svaret avhenger av hvem du spør. Spør du enkelte nevrologer, blir svaret at religiøsitet sitter i hjernen. Disse nevrologene ser bare den nevrologiske eller fysiologiske siden ved det å være menneske. Men et menneske har også en kulturell, religiøs og personlig del, og denne kan ikke underordnes den nevrologiske eller fysiologiske delen. Det er svært viktig å påpeke at samme hvor viktig hjerneforskning er, så trekker man forhastede slutninger om hva det vil si å være menneske hvis man bare studerer det fysiologisk, mener Runehov.

Kort og godt mener hun at det å forsøke å forklare det religiøse gjennom å se på det fysiske verken gir noe godt bilde av religionen, det religiøse mennesket – eller selve mennesket, for den saks skyld. I

«Hvis Gud finnes, og vil kontakte oss, gjør han det sikkert ved hjelp av hjernen vår.»

stedet streber Runehov etter en tverrfaglig forklaring på hva et religiøst menneske er. Hvordan kan man sammenligne ulike forklaringer på dette? Vil for eksempel teologiske og nevrologiske forklaringer på religiøse opplevelser utelukke hverandre, eller kanskje tvert om utfylle og dermed forsterke hverandre?

– Viktige spørsmål blir hva de ulike disiplinene mener at et religiøst menneske er. Kan for eksempel tilstander som Alzheimer, epilepsi eller synestesi (når man for eksempel «hører farger») hjelpe oss med å forstå det religiøse i mennesker? Hva er forholdet mellom hjernen og bevisstheten? Og hva er tro eller religiøs tro?

FORSKJELLIGE RELIGIØSE OPPLEVELSER

For Runehov ble doktorgradsavhandlingen det første skrittet på veien til å forstå dette. I avhandlingen ser hun kjernes spørsmålet som «på hvilken måte og i

hvilken utstrekning kan nevrologer forklare religiøse opplevelser?». Svaret kommer an på hvordan du definerer religiøse opplevelser, mener hun.

For eksempel mener hun at Michael Persingers magnethjelmer studerte opplevelser som hadde med epilepsi og schizofrene hallusinasjoner å gjøre, og ikke religiøse opplevelser. Så her går det et skarpt skille mellom Runehov og for eksempel Dan Larhammar, som heller mer mot å se på religiøse opplevelser som noe som utelukkende skjer i hjernen.

– Som du forstår, er jeg slett ikke enig med Dan Larhammar. Han og Michael Persinger faller under det vi innen filosofi kaller «reduktiv materialisme». Dette betyr at de reduserer alt det mentale til det materielle, og det er bare materien som er virkelig. Dette er en ekstrem form for reduksjonisme. Men et menneske, og særlig menneskets hjerne, er komplekst. Derfor må en forklaring på mennesket også være komplekst.

Runehov kaller seg kristen, med et økumenisk syn på religion. Men hun mener hun også vil kritisere religiøse påstander, dersom de er filosofisk inkonsekvente.

– Hvis det viser seg at religiøse opplevelser finner sted i hjernen, har det noen implikasjoner for Guds eksistens? Selv er jeg delt i dette spørsmålet; selv om jeg ikke er religiøs selv, synes jeg det er litt synd å redusere Gud til en slags diagnose ...

– Jeg er enig. Hvis Gud finnes, og vil kontakte oss, gjør han det sikkert ved hjelp av hjernen vår. Så lenge vi er her på jorden – noe annet kan vi jo ikke uttale oss om – går alt vi gjør og opplever gjennom hjernen. Hvorfor skulle ikke da Gud benytte seg av dette fantastiske instrumentet?

KAN MAN MOTBEVISE GUD?

Det store spørsmålet for mange er selvsagt om nevroteologien, dersom den i tilstrekkelig grad kan vise hvordan religiøse opplevelser finner sted i hjernen, kan motbevise eksistensen av noe guddommelig utenfor oss selv. Altså om det at vi kan fremkalle religiøse opplevelser gjennom å stimulere hjernen, er et slags negativt gudsbevis.

Hvis nevroteologien vil ha livssynsmessige konsekvenser, vil den sannsynligvis ha samme konsekvenser som annen naturvitenskapelig forskning har hatt. Nemlig at mange ateister vil ta den som et bevis på at man ikke trenger Gud for å få universets kabal til å gå opp. Mens moderne religiøse mennesker, som ikke lar seg skremme av vitenskap, vil se på nevroteologiens resultater som et bevis på skaperverkets forunderlighet.

Denne artikkelen er et samarbeid med nettavisen Forskning.no, Nordens største nettsted for forskning og vitenskap.

Fred er ei det beste

Lars Gule har i fem og et halvt år drevet voksenopplæring og lært oss forskjellen på respekt og toleranse. Dette har ført til mye bråk og kritikk.

Av Karen Anne Okstad

Sender stafettpinnen videre: Lars Gule er en markert religionskritiker, samtidig som han på svært standhaftig vis forsvarer de troendes rett til å utøve sin religion fritt. Det går an å ha to tanker i hodet samtidig, mener han. Foto: Karen Anne Okstad

– Jeg trives når det er turbulent, sier Lars Gule. Han tenker da på de mange opphetede livssynsdebattene han har deltatt i. Som generalsekretær for HEF i fem og et halvt år har han gang på gang rykket ut og forklart folk om forskjellen på det å tolerere og det å respektere: Han tolererer at du tror, men respekterer ikke nødvendigvis troen din. For dette har han måttet tåle mye kritikk og mange motinnlegg fra provoserte meningsmotstandere.

– Den medieoppmerksomheten jeg har fått var en del av jobben som generalsekretær, og den likte jeg. Men det har også vært slitsomt. Jeg har fått mange leserinnlegg imot meg, noen av dem svært usaklige. Da skulle jeg ønske at døgnet hadde 48 timer, slik at jeg kunne ha svart på mer.

Akademikeren har prinsipiell tenkning og etterrettelig argumentasjon som dyd, men kan bli hissig og irritert på sine meningsmotstandere. Likevel, han koser seg når det er litt trøkk i debatten.

– Jeg sier som Ibsen: «Fred er ei det beste, men at man noget vil.»

Gule gikk av som generalsekretær fordi han ville noe som ikke hovedstyret ville. Det handlet om nye stillingsstrukturer ved hovedkontoret. Gule oppfattet styrets vedtak som mistillit og valgte derfor å trekke seg fra stillingen.

– Når fem av seks generalsekretærer fratrer sin stilling før åremålet er over, da er det klart at det er noe galt med organisasjonen. Det var ikke hyggelig å ta avskjed på denne måten, men det måtte gjøres, sier Gule som påpeker at dette ikke dreier seg om livssynsmessig eller ideologisk uenighet (se ellers kronikk av Lars Gule om dette på side 30-31).

AKTIVISTEN

Uenigheter til tross, Lars Gule får mye ros for sitt engasjement for HEF og for sin evne til å få etikk på agendaen i norske medier. Den hvite streken på Plata som skulle synliggjøre hvor rusmisbrukerne kunne oppholde seg for å være til mindre sjenanse for publikum, provoserte Gule så kraftig at han sommeren 2003 egenhendig malte over den.

– Dette er et uakseptabelt virkemiddel og representerer en krenkelse av menneskers verdighet, var Gules kvittering på hvorfor han fjernet «segregasjonsstreken» – til applaus fra de narkomane. Det kom aldri noen ny strek.

Dette er ikke første gangen Gule har latt seg provosere. Også da engangsemballasjen grep om seg på 70-tallet, så han seg nødt til å aksjonere: Femten-åringen var med i Natur og Ungdom i Larvik og aksjonerte ved å gå inn i butikker og blant annet helle

melk fra pappkartongene over på melkespann. Som student deltok han i husleiestreiken på studentbyen da han ankom Bergen i januar 1978. Siden har det gått slag i slag med 1. mai-markeringer og andre demonstrasjonstog og solidaritetsmarkeringer. Så innmari rød var han imidlertid ikke. Han likte å erte på seg ml-ere på Universitetet i Bergen, og i en periode var han også passivt med i Arbeiderpartiets Universitetslag.

– Mitt medlemskap i Arbeiderpartiet lot jeg stille gå ut på grunn av uenighet med Johan Jørgen Holst om Norges deltakelse i den første Golf-krigen i 1991. Siden har jeg vært partipolitisk uavhengig.

Sine aktivistiske tilbøyeligheter tok han med seg inn i HEF. Som engasjert generalsekretær fikk han en flying start da Boot Boys i august 2000 hadde en minnemarkering for Rudolf Hess' dødsdag. Da mobiliserte HEF sammen med andre organisasjoner 10-15 000 mennesker til en motdemonstrasjon. Videre deltok HEF i demonstrasjonen til minne om Benjamin Hermansen januar 2001, en av de største markeringene i Norge etter krigen, med 40 000 demonstranter.

BOMBEMANNEN

Ikke alle aksjonene til Lars Gule har vært like vellykket. Spesielt ikke den mest sagnomsuste av hans bravader. I 1977 var Gule i Libanon og ble pågrepet på flyplassen i Beirut med sprengstoff i ryggsekken. Etter harde forhør måtte han innrømme at sprengstoffet var ment å bli brukt til en aksjon i Israel. Gule var på vei hjem til Norge da han ble tatt. Hjemme skulle han blant annet tenke over om han skulle gjennomføre aksjonen. Gule var med sin tidligere ikke-voldsbakgrunn ikke videre begeistret for ideen om å stille opp som bombemann for den palestinske frigjøringsorganisasjonen DFLP.

Da Gule ble ansatt som generalsekretær vurderte HEF den gamle historien og kom til at den ikke kunne utelukke ham fra stillingen. Likevel kommer bombe-historien stadig tilbake. Da Gule for noen uker siden søkte på sitt eget navn på internett, fant han en artikkel om «terroristen Gule» i nettleksikonet Wikipedia. Han gikk selv inn og nyanserte bildet. Saken kom også opp da han nylig ble ansatt som studieleder ved Høgskolen i Oslo. Ansatte og studenter var ivrige på nettsidene med kritikk: «Mannen er en dømt terrorist og antisemitt. Han planla å sprengte uskyldige sivile i luften. Vi har ingen garantier for at han ikke vil finne på noe lignende igjen.»

– *Hva sier du til dette?*

– Det er lite hyggelig lesning. Jeg må finne meg i at folk setter spørsmålstegn ved hvorvidt jeg er egnet som studieleder, men jeg skulle gjerne sett at de som kritiserer meg – og de som ønsker å fortelle verden hvor indignert de er over hva jeg har gjort – hadde satt seg inn i de faktiske forholdene, særlig fordi det ligger så langt tilbake i tid og folk husker feil.

– Jeg har jo gjort en del andre ting enn å forholde meg til sprengstoff og væpnet kamp, påpeker han litt oppgitt smilende. Han har blant annet skrevet en

doktorgrad der han sammenligner vestlige og arabisk-islamske ideer om utvikling i tilknytning til sosiale og politiske endringer. Han har vært tilknyttet Chr. Michelsens Institutt og Universitetet i Bergen, både som forsker og administrator, i tillegg til stillingen som generalsekretær i HEF i fem og et halvt år.

Likevel, mange vil fortsatt se en angrende Gule i forhold til bombe-saken fra 1977. Derfor spør vi:

– *Ville du ha gjennomført aksjonen hvis du ikke hadde blitt tatt, tror du?*

– Jeg vet ikke. Men jeg er ganske sikker på at jeg ville ha gjort det rett etter at jeg kom ut av libanesisk fengsel etter et halvt år. Ikke terrorhandlinger, men angrep mot enten symbolske mål uten fare for menneskeliv, eller militære mål. Jeg var på den tiden overbevist om at det var nødvendig å bruke militære midler mot USA-imperialismen og Israel.

– *Angrer du på det du var med på?*

– Nei, jeg kan ikke si det. Jeg sprengte jo aldri noen bombe, og det er ikke sikkert jeg ville ha gjort det heller. Anger følger av dårlig samvittighet og det får man når man har gjort noe galt, krenket noen. Og jeg kom aldri så langt at jeg skadet eller krenket noen. Jeg var engasjert i det jeg oppfattet som legitim krigføring. Jeg tok feil i min marxistiske politiske analyse av situasjonen den gangen, men det kan jeg jo ikke angre på i dag.

TOLERANSE I PRAKSIS

Lars Gule har spist koshermat sammen med Det Mosaiske Trossamfund og gått i synagogen med tildekket hode. Han har tatt av seg på beina og gått i moskeen sammen med Islamsk Råd Norge. Ved flere anledninger har han stått skulder til skulder med ledere for trossamfunn han elsker å kritisere. Han har nemlig som generalsekretær i HEF vært medlem i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.

– *Hvordan takler du dette samarbeidet, du som er en ivrig religionskritiker og bissig talsmann for et sekulært samfunn?*

– Det har ikke vært noe problem. Alt har sin tid. I Samarbeidsrådet har vi forholdt oss til praktiske problemstillinger. Dette har gjort at vi har blitt godt kjent. Dermed tåler vi også en og annen diskusjon hvor vi er fundamentalt uenige. Det er nok et poeng at man skiller mellom forskjellige arenaer. Jeg har ikke blitt mindre religionskritisk ved å sitte i dette rådet, sier Gule, som ikke skjuler sin begeistring for rådet.

– Samarbeidsrådet er kanskje den mest sekulære institusjon i Norge, sier han. – Her trekker vi ikke inn Gud i drøftingene. Her brukes sekulære argumenter og resonnementer. Samarbeidsrådet er også unikt i verdenssamheng. Ta for eksempel minnemarkeringsen i Rådhuset i fjor, der Samarbeidsrådet arrangerte en felles livssynsmessig pluralistisk seremoni for tsunamiofrene.

Gule tror dialogen Samarbeidsrådet har etablert, har vært viktig for det som skjedde i forbindelse med Muhammed-karikaturene.

– Hendelsen med karikaturtegningene ble ikke

like alvorlig for Norge som for Danmark. I Norge har myndighetene gjennom Samarbeidsrådet og Islamsk Råd Norge et forhold til det muslimske miljøet. Blant annet gjennom dialogen i Samarbeidsrådet har Islamsk Råd også blitt myndighetenes samarbeidspartner. Det er unikt. Et slikt forhold eksisterer ikke i så mange andre land i verden, og i hvert fall ikke i Danmark.

Gule kommer åpenbart til å savne sine muslimske, kristne og jødiske venner i Samarbeidsrådet. – Jeg tror enkelte av trossamfunnene har endret oppfatning av Human-Etisk Forbund gjennom Samarbeidsrådet, og mange i HEF har fått et mer nyansert syn på andre livssyn gjennom dialog og samarbeid. Jeg har fått – forhåpentligvis ikke et feilaktig – inntrykk av at folk i rådet har satt pris på å ha meg med.

«Det som har vært et viktig poeng for meg å få fram, er at ingen kan forlange respekt for sin tro, men alle kan forlange respekt for retten til å tro.»

RETT TIL Å DISKRIMINERE

Tidligere kollega Jens Brun-Pedersen trekker blant annet fram ideologen Gule når han blir bedt om å si hva Gule har betydd for HEF.

– Lars Gule har gjort et imponerende arbeid når det gjelder voksenopplæring i prinsipiell tenkning – både internt i HEF og gjennom media ut til folk. Han har vært en viktig ideolog og en strålende prinsipiell tenker som er forbilledlig klar i sin argumentering, forteller Brun-Pedersen.

Ett av Lars Gules kontroversielle utspill i media handlet om hans prinsipielle tenkning omkring tros-

samfunns rett til å diskriminere, for eksempel kvinner og homofile, fordi de som følger seg diskriminert, faktisk kan melde seg ut av trossamfunnet. Dette førte til at flere homofile meldte seg ut av Human-Etisk Forbund.

– Det som har vært et viktig poeng for meg å få fram, er at ingen kan forlange respekt for sin tro, men alle kan forlange respekt for *retten* til å tro. Derfor må vi gjøre det mulig for muslimer å være muslimer i Norge, vi må forsvare muslimske kvinners rett til å bære hijab, men vi behøver ikke å *like* dette.

– Det er forskjell på å tolerere og å respektere. Vi må tolerere at mange i kirka har et ufyselig syn på homofile, og vi må tolerere at kvinner ikke er likestilt med menn i muslimske trossamfunn. Derfor kan vi ikke bruke lov og makt for å endre dette. Vi må argumentere imot og si at dette har vi ingen respekt for. Å tolerere betyr ikke at vi skal holde munn. Det går an å ha to tanker i hodet samtidig: Respekt for retten til å tro og praktisere som man vil, og samtidig kritisere innholdet i troen og praksisen, påpeker Gule.

DEN SEKULÆRES ANSVAR

For litt over et halvt år siden var Lars Gule ute i mediene og proklamerte sekularismens frammarsj og religionens tilbakeskritt. Og fikk kritikk for det.

– Det er et sosiologisk og empirisk faktum at vi i Vesten tror mindre. Når det gjelder individets tro, så viser uhorvelig mange sosiale undersøkelser at vi tror mindre og praktiserer religion i mindre grad. Det er sludder når noen sier at «vi tror nok egentlig litt likevel», forklarer Gule, som blir synlig irritert med tanke på at noen fornekte eller bortforklarer dette faktum. Det var det flere som gjorde i debatten om sekularisme i Klassekampen sist sommer.

– Verden har også blitt mer sekulær når det gjelder statenes holdning til livssyn. Vi har kommet langt i å etablere en global kultur for menneskerettighetene, der statene forplikter seg til å likebehandle mennesker uansett kjønn, rase eller livssyn. Og selv om det er langt igjen, så er det mange stater som beveger seg i riktig retning. Dette øker graden av institusjonell sekularisering.

– *Jürgen Habermas mener at sekulære borgere må vise en særlig respekt for den eksistensielle betydningen som troen har for de troende. Er du enig i dette?*

– Nei, dette er et krav om urimelig fintfølelse overfor troende. Det kan jeg ikke akseptere. Jeg har møtt alt for liten respekt for min «tro» på rasjonalitet eller forståelse for den krenkelse jeg utsettes for hver dag når noen forteller at $3 = 1$ og $1 = 3$ slik treenighetslæren foreskriver, eller når noen påstår at det finnes en allmektig og allkjærlig gud samtidig som det finnes ondskap i verden. Dette er en vanvittig krenkelse av den menneskelige fornuft. Det må jeg og andre rasjonalister finne oss i. Men vi har rett til å ta til motmæle, og det gjør også en del av oss.

Tar med seg hjertet på jobben

HEFs nye generalsekretær Kristin Mile ønsker å være engasjert og synlig. Men ikke like bråkete som sin forgjenger.

Av Karen Anne Okstad

– Denne jobben var midt i blinken for meg. Jeg kan ta med meg hjertet på jobben og være engasjert. Her må jeg mene noe om det jeg skal jobbe med, forteller Kristin Mile som føler seg mektig privilegert over å få ta over etter Lars Gule og være sjef for Human-Etisk Forbund.

Som likestillingsombud i fem år er hun vant til å mene ting – om ting som pappapermisjon, hijab og kontantstøtte. Men som generalsekretær i HEF har hun ikke rukket å mene så mye enda. Hun er knapt husvarm på kontoret.

LITT AV ALT

Det har vært like stille rundt Kristin Miles ansettelse som det var bråk rundt Lars Gules fratredelse.

– *Er du en type som vil gå litt mer stille i dørene sammenlignet med din forgjenger?*

– Både ja og nei. Jeg har i mitt 25-årige yrkesliv ikke skapt så mye turbulens innad i arbeidsmiljøet, men jeg håper jeg ikke har gått stille forbi. Jeg tror jeg har vært synlig, og jeg kommer til å gjøre meg synlig i HEF.

– *Vil du følge opp Gules noe omstridte organisasjonsendringer?*

– Jeg har kommet inn i organisasjonen etter at det er blitt gjort en del endringer. Jeg har ikke behov for videre omveltninger av organisasjonen, men vil kanskje gjøre noen justeringer? Jeg vil i hvert fall finne en samarbeidsform som er tilfredsstillende og synliggjøre bredden i HEF. Og med all den kompetansen som finnes blant de ansatte rundt meg, så trenger det ikke nødvendigvis være bare meg som skal synes i den offentlige debatten.

– *Er det ikke viktig med et profilert ansikt utad?*

– Jo, men det trenger ikke være samme ansikt hele tiden, sier Kristin Mile, som skynder seg å påpeke at dette ikke betyr at hun fraskriver seg ansvaret for å hive seg inn i livssynsdebattene. Hun ønsker bare at flere skal synes.

– *Hva vil du legge vekt på i den nye jobben din?*

– Jeg forholder meg ydmyk til at det er mye kunnskap rundt meg, og at det er mye jeg trenger å lære. Det er mange forventninger til hva jeg skal være. Jeg er opptatt av at jeg ikke utelukkende skal være en samfunnsdebattant. Ikke utelukkende en ideologisk leder. Ikke utelukkende en organisatorisk leder, men altså litt av alt, sier Mile, som ikke lar seg lokke til å komme med en programerklæring.

HUMANISTERS ANSVAR

Mile og mannen har vært medlemmer av Human-Etisk Forbund i mange år. De har hatt borgerlig navnefest for begge barna og borgerlig konfirmasjon for den eldste datteren. Som så mange andre barn av foreldre som ikke var særlig religiøse, men passive medlemmer i statskirka, vokste Mile opp med et humanistisk livssyn.

– Jeg reflekterer over livssynet først når det er fokus på enkeltsaker. Jeg har blitt veldig opprørt

mange ganger over statskirka, og jeg har plassert meg selv tydelig når det gjelder saker som homofili, stat/kirke og KRL-faget. Disse debattene har gjort meg mer bevisst mitt eget livssyn.

Det er ikke bare som jurist Kristin Mile søker fakta. Som et eksistensielt vesen har hun aldri hatt et behov for å søke etter noe hun ikke vet noe om. Aldri grublet rundt det som skjer etter døden. – For meg er det meningsløst å lytte til forklaringer om at et dødsfall har en mening. Det gir ikke noen trøst for meg. Jeg er også komfortabel med å ikke ha noe evig liv. Det er enklere å forholde seg til, og enklere å forklare barna sine. Det er viktig å være glad i livet før døden. Det er derfor det er viktig at vi mennesker har et ansvar, særlig i forhold til hverandre. Det er dette

«Kristin Mile er ikke redd for å synes. Som likestillingsombud ble hun invitert til Japan mange ganger – som het norsk eksportvare.»

livet og relasjoner til andre mennesker som skal være i fokus, og ikke et annet liv og et forhold til en gud.

– *Religiøse uttrykk i det offentlige rom har økt de siste tiårene. Har humanistene et spesielt ansvar i møte med det religiøse?*

– Ja, absolutt. Det er viktig å kunne peke på – og debattere – etiske problemstillinger på en religionsfri måte. Når ulike religiøse syn braker sammen, er det viktig at vi humanister kommer på banen, nettopp fordi vi ikke baserer oss på dogmer, det hellige eller nødvendigvis på lange tradisjoner. Fordi vi har et annet utgangspunkt enn de religiøse, har vi også en viktig rolle i samfunnsutviklingen. Vi kan fokusere på mennesket og det som er universelt for oss alle, det vil blant annet si menneskerettighetene.

– *Jürgen Habermas mener at sekulære borgere*

må vise en særlig respekt for den eksistensielle betydningen som troen har for de troende. Er du enig i dette?

– Jeg mener alle borgere må vise respekt for hverandres tros- og livssyn. At den respekten særlig skal gå én vei har jeg ikke forståelse for. Det er ikke noen grunn til at det ikke skal være gjensidig respekt.

BIG IN JAPAN

Stille i dørene? Noe turbulens har hun da skapt, Kristin Mile. Hun og barneombud Reidar Hjermann skrev en kronikk i Dagbladet for et par år siden og krevde at kontantstøtten skulle avvikles. Da rykket daværende barne- og familieminister Laila Dåvøy ut i mediene og kritiserte ombudene for å gå ut over sine mandater. Ministeren kalte dem inn på teppet. Det er likevel ingen angrende synder vi har foran oss:

– Regjeringen skal vokte seg vel for å kneble ombudet. Jeg mener vi handlet innenfor vårt mandat og vi fikk da også støtte fra samtlige medier på lederplass. Jeg synes egentlig ikke det var noe ubehagelig, bare artig, forteller Mile.

Ifølge en tidligere kollega har Mile vært både synlig og modig som ombud, blant annet fordi hun stadig løftet fram saker som handlet om menns rettigheter som fedre. Hun foreslo nye lover – som å gi fedre automatisk foreldreansvar og utvide permisjonsordninger for fedre. Enkelte ihuga kvinnesakskvinner reagerte. På mange måter har Mile bidratt med de siste spikrene i kista for myten om at likestilling bare handler om kvinners rettigheter.

Nei, Kristin Mile er ikke redd for å synes. Som likestillingsombud ble hun invitert til Japan mange ganger – som het norsk eksportvare. Hun var på turné og holdt foredrag om likestilling og fikk store medieoppslag, i aviser og på tv. Mile kan imidlertid avsløre at japanerne kan mer om fisk enn likestilling.

– Jeg tror ikke det er en vanlig oppfatning i Japan at kvinner er diskriminerte. Jeg tror grunnen til japanernes voldsomme interesse for likestilling rett og slett er at Japan nå står overfor store utfordringer med en aldrende befolkning og få barnefødsler. De ønsker derfor å få kvinnene til både å jobbe, gifte seg og få barn. Nøkkelen til dette har de nå funnet. Det er «likestilling», sier Mile som er mer usikker på japanernes reelle ønske om å likestille kjønnene. Av dette har hun lært at man i forskjellige kulturer ikke nødvendigvis snakker om det samme når man snakker om likestilling og menneskerettigheter.

YTRINGSFRIHETENS GRENSER

Det én sak den nye generalsekretæren trygt kan trekke fram som aktuell å mene noe om, nemlig arbeidet for å skille stat og kirke, aktualisert av det nylig framlagte Gjønnesutvalgets utredning om forholdet mellom stat og kirke.

– Det er skuffende at utvalget ikke turte å ta skrittet helt ut. Farvel statskirke, men fortsatt sammenblanding mellom stat og kirke, er et feigt

Kristin Mile overtar stafettstaven og gleder seg til å lede Human-Etisk Forbund i årene framover. Foto: Karen Anne Okstad

mellomstandpunkt, sier Mile, men understreker at flertallet tross alt går et skritt i riktig retning. Hun mener at karikaturstriden forsterker behovet for å rydde opp i forholdet mellom stat og kirke.

– Det er et paradoks at Norge med sin statskirkeordning blir opprørt over at folk på Gazastripa krever en unnskyldning fra Norge på grunn av at et norsk kristent blad har trykket karikaturene av Muhammed. Vi har jo en statskirke og Magazinet er en bit av det hele. Vi må skille stat og kirke for å kunne opptre troverdig i utlandet, mener Mile. Hun har også blitt provosert over en fredsturnerende domprost.

– Forsoningsturen til Midtøsten var problematisk. Ved å sende en norsk delegasjon med blant annet domprost Olav Dag Hauge, en statsansatt prest i Den norske kirke, skaper vi uklarheter, særlig når domprosten går ut og medvirker til at det oppstår en misforståelse om at Norge har skjerpet blasfemiparagrafen. Det er jammen ikke lett å si om domprosten representerer Den norske staten eller Den norske kirke. Folk skiller ikke så lett.

– *Var det riktig av myndighetene å gå ut og beklage Muhammed-karikaturene?*

– Myndighetenes beklagelse var vel noe de følte de måtte gjøre av diplomatiske hensyn, men det er klart

at man skal være forsiktig med å beklage at vi har ytringsfrihet. Det var ikke klokt å trykke tegningene, men vi må verne om Vebjørn Selbekks rett til å trykke dem. Det prinsipielle rundt ytringsfriheten må ikke tukles med. Jeg er skeptisk til blasfemiparagrafen, den kunne vi vurdert å ta bort.

– *Hva med rasismeparagrafen, må den også bort?*

– Nei, den er jeg ikke skeptisk til. Det er klart at ytringsfriheten må ha noen grenser. Dersom vi først skal begrense ytringsfriheten må vi begrense den der hvor ytringer kan ramme hardest, for eksempel når den rammer minoriteter og enkeltindivider. Rasistiske ytringer rettes mot en svak part i en vanskelig situasjon. Trykking av karikaturtegningene og andre blasfemiske ytringer er ikke ytringer som rammer enkeltmennesker på samme måte.

GRENSER FOR DISKRIMINERING

I likhet med Lars Gule har Kristin Mile erfaring med rettigheter på kollisjonskurs. Mile er ikke umiddelbart enig med sin forgjenger i at religionsfriheten står over retten til ikke å bli diskriminert. Mile etterlyser en tydeligere grense for diskriminering.

– Vi har overlatt til trossamfunnene selv å bestemme sitt syn på homofile og kvinner. Det er

problematiske i det øyeblikket noen diskrimineres. Derfor er det viktig at vi i forbundet er med i debattene om hvor disse grensene skal gå, sier Mile, som mener at vi alt for sjelden virkelig diskuterer hvor mye man skal tåle når det gjelder troendes diskriminering av andre.

Som likestillingsombud gikk Mile inn for å fjerne unntaket som gjelder indre forhold i trossamfunn i likestillingsloven. Hun mente at loven ble misforstått dit hen at likestillingsloven ikke gjelder for trossamfunn i det hele tatt.

– Ved å fjerne dette unntaket for trossamfunn, vil misforståelsen ryddes av veien. Religiøst begrunnet forskjellsbehandling av kvinner og menn vil være en del av religionsutøvelsen uansett, fordi religionen er beskyttet av både menneskerettighetskonvensjoner og Grunnloven. Dette betyr ikke at trossamfunn fritt fram kan diskriminere kvinner. Poenget er at forskjellsbehandlingen må ha en religiøs begrunnelse. Dette er den eneste logiske måten å forstå unntaket på, ettersom poenget med unntaket er å beskytte den frie religionsutøvelsen, sier Mile med ombudshatten på. Som ombud gikk hun også inn for å få inn en bestemmelse i Grunnloven som skulle sikre folk likestilling uavhengig kjønn, etnisitet og andre diskrimineringsgrunnlag.

Begrunnelsen var at når Norge lar religionsfrihet gå foran hensynet til likestilling, så sender norske myndigheter ut signaler om at vi ikke er like opptatt av likestilling som andre menneskerettigheter. En slik rangering av menneskerettighetene kunne ikke ombudet gå med på. Men det spørs om hun ikke må rokere litt nå når hun er blitt generalsekretær i HEF.

– Det kan tenkes å være forskjell på mitt engasjement som likestillingsombud og mitt engasjement som generalsekretær i HEF. Som likestillingsombud har jeg vært en kompromissløs talskvinne for likestilling, også når det gjaldt urett begått av trossamfunn. Dette kan bli problematisk nå når jeg skal være en talskvinne for religionsfrihet. Men uansett så er det viktig her at jeg kan kritisere religionene for å opprettholde og videreføre diskriminerende holdninger,

– *Når er religionskritikk nødvendig?*

– F.eks. når homofile støtes ut av trossamfunnet. Da må man spørre seg, skal man forsvare de som blir diskriminert eller skal man forsvare religionsfriheten? Jeg mener det er vel så viktig å kritisere religionen som å forsvare dens rett til å diskriminere. Man må kunne ha to tanker i hodet samtidig.

– *Da er du kanskje ikke så uenig i Lars Gule likevel. Han har snakket mye om det å ha to tanker i hodet samtidig.*

– Ja, vi er kanskje enige. Vi kan si til Frelsesarmeen: Dere har rett til å støte ut de homofile, men vi liker det ikke – det er galt og umoralsk. Men vi kan ikke si at det er ulovlig og at det må stoppes, sier Mile. Hun tar et godt tak i stafettstaven som vi har laget for fotografering. Kristin Mile er allerede godt samkjørt med HEF. Begge fyller faktisk femti omtrent på samme tida.

En generalsekretærs avgang

Nylig avgått generalsekretær Lars Gule forklarer i denne kronikken hvorfor han gikk av i protest i november i fjor, og peker på noen strukturelle årsaker til at flere av HEFs tidligere generalsekretærer har gått av etter konflikter.

Av Lars Gule, tidligere generalsekretær

Det er jubileumsår for Human-Etisk Forbund og en god framstilling av forbundets historie foreligger i disse dager. Paul Knutsens bok, *Livet før døden*, forteller om en internasjonalt unik suksesshistorie. Dette skal med rette feires i år, men Knutsen påviser også at HEF har hatt alvorlig *organisatoriske* problemer i lang tid. Disse problemene er kostbare og bringer fokus bort fra sentrale oppgaver. Dette kan dokumenteres. Derfor må det tas alvorlige grep for å bidra til løsning på disse problemene. Noen grep ble tatt og forsøkt tatt i min tid som generalsekretær, men min unødvendig dramatiske avgang dokumenterer at mye gjenstår.

Det er et åpenbart problem når fem av seks generalsekretærer har gått av etter konflikt med forbundet styre. Faktisk har fem av seks generalsekretærer gått etter større eller mindre konflikter! Levi Fragell er unntaket. Gjennom sin lange funksjonstid drar han også opp den gjennomsnittlige funksjonstiden for generalsekretærer. Og likevel er gjennomsnittet på bare 3,5 år. Uten Fragell har vi et gjennomsnitt på ca. 2,5 år. Dette blir urimelig dyrt for forbundet.

Det må understrekes at dette har skjedd fra den første generalsekretæren tiltrådte i 1980. Så dette dreier seg om forskjellige personer og forskjellige styre- og -medlemmer over mer enn 25 år. Derfor står vi overfor strukturelle problemer i organisasjonen, ikke trivielle personkonflikter. Det handler om blant annet så grunnleggende ting som *organisasjonskultur* og *kompetanse*, problemer som også er kjent fra andre organisasjoner.

Bakgrunnen for min avgang illustrerer noe av problemkomplekset, ikke minst fordi jeg også arvet en konflikt mellom styret og administrasjonen, som riktig nok antok nye former i min funksjonstid. Samtidig er en generalsekretærs avgang på grunn av et mistillitsvotum i styret en alvorlig sak, så alvorlig at medlemmer og tillitsvalgte har krav på en fyldig redegjørelse.

KONFLIKTER OG MISTILLIT

Da jeg tiltrådte i 2000 var det etter min forgjengers dramatiske avgang mot bakgrunn av en konflikt mellom sentralstyret og administrasjonen. Mitt mandat var å avvike konflikten. Resultatet ble en forskyvning fra konflikt mellom styret og administrasjonen til en mellom generalsekretær og avdelingsledere.

Denne slitsomme konflikten og tidligere problemer demonstrerte behovet for omorganiseringer. Dette ble også godt dokumentert i eksterne og interne evalueringer. Sentralstyret stilte seg bak prosessen og etter grundige utredninger ble hovedkontoret omorganisert i 2003. Omorganiseringen innebar en «flattere» og mer involverende struktur, avvikling av avdelingene for å bedre kommunikasjonen og samarbeidet mellom alle medarbeidere, og et større ansvar til den enkelte medarbeider i tråd med humanistiske

prinsipper. Interne og eksterne oppsummeringer har dokumentert at prosessen har vært vellykket, selv om det også er dokumentert at det gjenstår utfordringer og utviklingsarbeid som vil kreve tid. Noe av det som fortsatt gjenstår er å få endret tittelstrukturen i tråd med den nye organisasjonsmodellen.

For med avviklingen av avdelinger var det også nødvendig å endre titler for tidligere avdelingslederne. Dette ble gjennomført i desember i 2004, noe som resulterte i protester fra to av de tidligere avdelingslederne, som fikk endret sine sjefstitler til «seniorrådgiver». Før tittelendringene hadde samstemte styremedlemmer støttet færre sjefstitler i forbundet. De to som klaget på endringene fikk legge saken fram for sentralstyret, som avviste klagen i mars 2005. Styret oppfordret også til å finne en forhandlingsløsning,

«Jeg foreslår at nye styremedlemmer gjennomgår obligatorisk kursing som gjennomføres av eksterne lærere/rådgivere.»

men slo fast at dersom enighet ikke ble oppnådd, skulle tittelen «spesialrådgiver» benyttes. Da det ikke lyktes å finne en kompromissløsning, koblet klagerne inn sin fagforening og informerte om at de overveide arbeidsrettssak. Dette var fortsatt situasjonen da landsmøtet nærmet seg.

I september blir jeg så pålagt av styreleder å finne en løsning på konflikten *selv om dette innebar at de to klagerne fikk beholde sine sjefstitler*, i strid med styrets tidligere vedtak og min holdning. Jeg understreket at et slikt pålegg ville føre til min avgang, men under press la jeg fram en kompromissforslag som jeg håpet ivaretok tittlelementet i omorganiseringsprosessen. Dette innebar å gjøre om tittelen «seniorrådgiver» til

«-sjef», men med den konsekvens at det måtte bli flere med sjefstitler i tråd med kriteriene for å bli seniorrådgiver, dette også for å tydeliggjøre at det ikke fulgte noe personalansvar med tittelen.

TILBAKETREKNING AV TILLIT

Dette kompromisset ble lagt fram i det siste sentralstyremøtet før landsmøtet. I et omfattende sakspapir ble det redegjort for sakens bakgrunn og kompromissforslagets innhold og konsekvenser. *Jeg ba også om tillit til å gjennomføre den videre organisasjonsutviklingsprosessen i tråd med kompromissets konsekvenser.* Dette innebar flere tittelendringer innen årets utgang. Styret støttet kompromisset og uttrykte den tilliten jeg ba om. Dette var forutsetningen for at jeg etterpå underskrev nye arbeidsavtaler med de to klagerne, hvor de beholdt sine sjefstitler. Styreleder ba meg samtidig gå forsiktig fram for ikke å skape ny uro. Derfor brukte jeg tid til å vurdere den videre prosessen og kom til at det ville være fornuftig å beskrive hele tittelstrukturen med nivåer og kriterier for innplassering.

Dermed ville alle vite hva de hadde å holde seg til, med tanke på tittelplassering og tittelendringer som uttrykk for en karriere i HEF. Et slikt dokument hadde ikke foreligget tidligere. Men i oktober, før notatet var helt ferdig, var det riktig å tittelmessig oppjustere forbundets organisasjonsrådgiver til «organisasjonssjef» etter at han hadde gjennomført sin andre og meget relevante mastergrad ved BI, noe som åpenbart kvalifiserte til tittelmessig «opptrykk». Alle ansatte ble informerte om endringen, samt om den endrede tittelstrukturen, hvor tittelen «seniorrådgiver» var erstattet med «-sjef». Det ble også informert om at det ville bli flere endringer i nærmeste framtid. Dette skapte *ikke* registrerbar uro blant de ansatte.

Men bekymring hos styreleder og i det nye hovedstyret for mulig uro, resulterte likevel i hardt press om å avstå fra flere tittelendringer i min gjenværende tid som generalsekretær. Dette kunne jeg ikke akseptere på grunn av den betydning jeg tillata titler i omorganiseringsprosessen. Det er heller ingen tvil om at konflikten siden desember 2004 hadde gjort titler enda viktigere enn de var før dette tidspunkt. Derfor ville jeg uansett legge fram notatet som var under utarbeidelse, for styret til orientering.

Hovedstyret ville ikke akseptere at jeg varslet flere tittelendringer i den nærmeste tiden. Det ble imidlertid ikke gitt noen argumenter, annet enn frykt for uro, som overbeviste om at slike tittelendringer var uriktige. Hovedstyrets holdning innebar at den tillit sentralstyret hadde gitt i sitt møte 22. september, ble trukket tilbake, og jeg understreket at et pålegg om *ikke* å endre titler var å regne som mistillit. Konsekvensene av et slikt vedtak ville være min umiddelbare avgang. Styret fattet likevel vedtak som påla meg ikke å endre titler og jeg gikk derfor av.

BEHOV FOR STØRRE PROFESJONALITET

De faktiske forhold omkring min avgang viser at hovedstyret opptrådte uprofesjonelt og i strid med forbundets nylig fastsatte etiske retningslinjer. Det forelå *ingen* nye momenter i saken i november i forhold til i september. Hvor uklokt styrets vedtak var, vil først vise seg i lys av det videre arbeidet med organisasjonsutvikling ved hovedkontoret, men styrets vedtak har skapt usikkerhet om det faktisk står bak omorganiseringsprosessen. Når man forkastet et så sentralt element som titler i en prosess som handler om større likestilling av medarbeiderne, er det grunn til å spørre om styret har forstått alvoret og dynamikken i en omfattende omorganisering.

Styret skal styre gjennom overordnede vedtak og gjennom fastsettelsen av budsjett. I forhold til den daglige ledelse av administrasjonen og i personalspørsmål må styret ha tillitt til generalsekretæren – eller be ham gå. Dessverre finnes det alt for mange eksempler på detaljstyring fra styrenes side gjennom forbundets historie. Dette handler åpenbart om (mangel på) kompetanse og illustrerer et stort behov for profesjonalisering av styrearbeidet ved systematisk skoling. Dette ble påpekt allerede i evalueringen til Eco Commerce i mars 2002. I den interne rapporten om organisasjonsutfordringer fra november 2002, heter det også om styreutvikling:

Det er viktig at styret har/utvikler faglig kompetanse på styrearbeid. Dette er en forutsetning for profesjonell styring og ledelse av virksomheten. Som et ledd i å utvikle kompetanse kan f.eks. styret ha et arbeidsseminar (skreddersydd kurs) med innleid konsulent/kursleder på styrearbeid. Tema kan blant annet være: Rolle-avklaringer, styrets plikter og oppgaver, økonomisk rapportering og styring, lover og regler, kvalitetssikring av styrets arbeid, beslutningsprosess og -grunnlag, dagsorden og møtetreffens (s. 52).

Jeg må ta selvkritikk for ikke å ha satt et skarpere fokus på disse forholdene i min generalsekretærperiode, for dette er viktig. Det er likevel ikke for sent å gjøre noe med dette og jeg foreslår at nye styremedlemmer gjennomgår obligatorisk kursing som gjennomføres av eksterne lærere/rådgivere. Behovet for dette vokser i takt med HEFs vekst, for dermed vokser også det enkelte styremedlems ansvar. Sentralt i en slik skoling må også være bevisstgjøring i forhold til forbundets etiske retningslinjer og hva disse innebærer for styrearbeidet. Selv om slik skoling vil koste noe, vil den bedre kompetansen spare forbundet for mye i neste omgang.

Videre må det arbeides med bedre styrerapportering til landsmøtet, noe som er blitt enda viktigere etter bortfallet av landsstyret. Årets landsmøte skal fokusere på regnskap og årsberetning. Det vil være naturlig at styret gjør rede for både min dramatiske

Men her smiler de: Lars Gule (t.v.) sammen med HEFs nyvalgte styre etter landsmøtet i Drammen, september 2005. En måned senere gikk Gule av i protest. Foto: Even Gran

avgang og prosessen ved den nye generalsekretærens rekruttering og tilsetting, og svarer på spørsmål om dette. En slik rapportering og drøfting vil både ansvarliggjøre styret og bidra til en mer åpen organisasjonskultur.

ÅPENHET I ALLE PROSESSER

De mange generalsekretæravgangene demonstrerer til fulle at forbundet har store utfordringer i forhold til både struktur og organisasjonskultur. Den organisasjonsutviklingsprosessen forbundet er inne i, kan bidra til å forbedre strukturene – men det må være et kontinuerlig fokus på profesjonalisering, åpenhet og ansvarlighet. De siste elementene er avgjørende viktige i utviklingen av en bedre organisasjonskultur, som sårt trengs. Også her vil de etiske retningslinjene være sentrale. Det må settes fokus å gjennomføre dem og å øke både den saklige og kritiske debatten om forbundets retning og prioriteringer, samt utvikle både ansatte og tillitsvalgte lojalitet til overordnede beslutninger.

Tilsettingen av ny generalsekretær har vært en lukket prosess, i strid med den åpenhet som motiverte hele organisasjonsutviklingsprosessen. Jeg burde lagt bedre til rette for en åpen og involverende prosess.

Det er meningsløst at Human-Etisk Forbund skal være mindre åpne og profesjonelle i en slik tilsetting enn det man er i offentlig forvaltning. Derfor bør det nedfelles i relevante dokumenter at tilsetting av ny generalsekretær skal skje så åpent og involverende som mulig. Dessuten må det være full åpenhet om generalsekretærens lønns- og arbeidsvilkår, sluttvederlag mm. Hemmelighetskremeri må unngås og det er avgjørende at en etisk organisasjon opererer med fullt innsyn i disse forholdene. (Svakheterne ved prosessen har likevel ikke hindret at HEF har fått en velkvalifisert ny generalsekretær, men hun har jammen fått ansvar for mange utfordringer.)

Forbundets problemer og konflikter er ikke unike, selv om enhver konflikt også farges av de involverte personlighet. Men nettopp derfor er det viktig å lære av andre organisasjoners problemer slik at HEF unngår like destruktive konfrontasjoner som for eksempel de vi så i Redningsselskapet i fjor høst. Utfordringene vil tvinge forbundet til å gjøre valg og prioriteringer. Ikke alle vil være like populære, men uten vilje og evne til strukturell og kulturell nytenkning kan den suksess som feires ved 50-årsjubileet, fort skusles bort i stagnasjon og forvitring eller i fornyede og enda mer destruktive konflikter.

Aktuelle

Clea Koff:
Knokkelkvinnen:
Blant de døde i Rwanda, Bosnia, Kroatia og Kosovo
Oversatt av Hilde Sophie Plau
Humanist forlag, 2006

Idealisme i massegravene

«Mitt mål var å stanse brudd på menneskerettighetene ved å vise fremtidige mordere at knokler kan snakke,» erklærer Clea Koff i den selvbiografiske dokumentarboken *Knokkelkvinnen*. Bare 23 år gammel var hun som rettsantropolog med i det FN-opplevte teamet som i 1996 skulle spore opp og undersøke massegravene etter folkemordet i Rwanda. I boken skildrer hun også lignende oppdrag i Bosnia, Kroatia og Kosovo.

Koff fremstår som en idealist på vitenskapens vegne. *Knokkelkvinnen* gir et spesielt og personlig innsyn i noen av de groveste forbrytelsene mot menneskeheten etter andre verdenskrig, men er også et forsværskrift for særlig rettsantropologiens juridiske, politiske og sosiale makt. Koff graver etter en objektiv sannhet. Pårørende og vitners historier kan fornektes og hånes av myndighetene, påpeker hun, mens identifisering av lik er udiskutable bevis.

En ung afroamerikansk kvinne som vil redde verden i grisete massegraver høres mest ut som en politisk overkorrekt Hollywood-pudding, men man trenger ikke lese seg langt inn i boken for å skjønne at Koff uttaler seg med tyngde. Hun beskriver grundig fascinasjonen for faget og forbildet hun fant i de argentinse rettsantropologene som hadde påvist levningene etter ofre for landets militærjunta. Familiebakgrunnen er også viktig for å forstå hvorfor hun gikk inn en såpass ekstrem jobb. Foreldrene lager dokumentarfilmer med vekt på menneskerettighetsspørsmål, og som barn var hun bosatt i flere afrikanske land.

På en imponerende måte tar Koff rollen som våre øyne og hjerne, men også hender og hjerte, sentralt plassert i samtidshistorien. Hun er ingen eksepsjonell forteller, men beskriver greit miljøene hun ferdes i og det hun opplever. Dessuten er hun er flink til å reflektere over situasjonene og sine egne reaksjoner, som når hun beskriver hvordan hun er i et slags kulturelt og følelsesmessig jet-lag etter et oppdrag. Det går flere dager før hun pakker opp kofferten.

Interessant er også innblikket i hvordan slike internasjonale samarbeidsprosjekter fungerer – og ikke fungerer. Koff er ikke ute etter å rakke ned på FN, men unnsliår heller ikke byråkratiske problemer som feil utstyr og uhensiktsmessig personell. Hun

skildrer samarbeidet mest på et personlig plan, men makter ikke å etablere de andre i gruppen på en skikkelig måte. Her er beskrivelsene påfallende overfladiske, som om hun er redd for et tydelig emosjonelt ståsted i forhold til kollegene. Derfor blir de interne gnisningene nokså uvedkommende. Jeg savner også selvrefleksjon over den svært så autoritetstro holdningen hennes. Hun beskriver hvordan den hyperaktive lederen flere ganger vanskeliggjør arbeidet, men innretter seg uten noen slags problematisering.

Enkelte ganger blir boken dessuten overmannet av faginteressen, med petimeterbeskrivelser av arbeidsmåter og rettsantropologisk teknikk. I det hele tatt er det ikke opplagt hva man mer allment kan hente ut av denne boken. Det andre kapitlet, om Kigali i Rwanda, har perspektiver på hva som ledet opp til folkemordet, men ellers konsentrerer Koff seg om massegravene etterpå.

Boktittelen lover da heller ikke annet enn at dette handler om Koff og levningene. Gitt dette avgrensede fokuset er *Knokkelkvinnen* en interessant og god bok. Til tross for det grusomme temaet er den også oppløftende: idealisten Koff blir ikke desillusjonert i møte med knokkelgravene, tvert imot overbeviser hun også meg om at avsløringene bygger respekt for menneskerettighetene.

Morten Harper

Oddbjørn Leirvik
Islam og kristendom
– konflikt eller dialog?
Pax forlag, 2006

Inngangsporten til dialog

Islam har fått fotfeste i det moderne Europa, også i Norge. Tilsynelatende er dette nytt, men faktisk har islam i Europa en lang historie. Det har også nordmenns og andre europeeres forhold til islam. I Oddbjørn Leirviks nye bok *Islam og kristendom – konflikt eller dialog?* presenteres leserne for en historisk framstilling av dette forholdet. Første del av boka gir et historisk perspektiv på det kulturmøtet som har utviklet seg siden 600-700-tallet da islam oppsto og begynte sin ekspansjon. Vekten ligger på forholdet

mellom islam og kristendommen, men også jødedommen trekkes inn i framstillingen og analysen. En viktig del av boka er analyser av disse tre religionenes teologiske grunnlag og teologisk begrunnede forhold til hverandre. Dette forholdet kan ikke forstås bare på bakgrunn av teologi, men trenger også bakgrunn i en oversikt over de historiske relasjonene mellom muslimer og kristne i den arabiske verden, kunnskaper om den spanske gullalderen hvor muslimer, kristne og jøder skapte et lysende intellektuelt fellesskap, og om oppfatningene av korstogene på begge sider av disse krigene.

Leirvik fører den historiske framstillingen til dagens situasjon hvor kulturmøtet skjer i Europa der kristne, muslimer, men også ikke-troende humanister, forsøker å finne fram til nye former for samkvem i en livssynspluralistisk situasjon.

Den andre delen borer dypere i analysene av det teologiske grunnlaget for islam og kristendommen. Dette er på mange måter en komparativ studie av Bibelen og Koranen, gudsforestillingerne og oppfatningen av profetene i de to religionene. Mot denne bakgrunnen presenteres en grundig komparativ diskusjon av tema som lov, frihet og samvittighet. Til slutt drøftes religionenes forhold til politikk med fokus på forholdet til staten, menneskerettighetene, maktforholdene mellom kjønnene og forholdet til vold.

Dette har blitt ei svært god bok. Leirviks kunnskaper er omfattende og han anvender dem på en balansert måte. Leirvik er også dialogens mann og tenderer nok mot å vektlegge de positive og «fredelige» sidene av både kristendommen og islam, men han undersliår ikke det potensial for eksklusivitet og vold som de abrahamittiske religionene også har.

Gjennom sitt komparative grep gir boka også god innsikt i moderne, liberalteologisk fundert kristendomsforståelse. Dette er innsikter som humanister med fordel kan ta inn over seg. Dette er ikke lettvin populærteologi, men faglig solid funderte refleksjoner over hvordan man skal forstå det kristne budskapet i dag, og hvilke konsekvenser dette får i forhold til andre religioner. Disse refleksjonene er også humanister nødt til å forholde seg til fordi vårt utgangspunkt, i alle fall de av oss som er organisert i Human-Etisk Forbund, er at forbundet vil arbeide for en livssynsnøytral stat, livssynsfrihet og respekt for menneskerettighetene i et pluralistisk samfunn (min uth.). Her ligger en anerkjennelse av livssynsmangfold som et gode. Men da kreves det også kunnskaper for å finne fram til grunnlaget for et samliv mellom de forskjellige livssynene. Leirviks bok gir slik kunnskap i rikt monn.

Ikke bare er boka faglig solid og viktig. Den er også meget godt skrevet på et lett og flytende nynorsk. Denne anmelders eneste bekymring er at nynorsken kan representere en barriere i forhold til mange nye landsmenn som absolutt hadde hatt nytte av denne boka. Boka er også fri for skjemmende trykkfeil.

bøker

Jeg vil likevel reise en innvending mot den skriveformen Leirvik har bruk på shiaislam, nemlig sjiaislam. Dette er i overensstemmelse med Språkrådets ukvalifiserte normering, men blir gal transkripsjon. Siden det ikke finnes noen j i shia på arabisk, er det ingen grunn til å innføre den på norsk. Men om man gjør det, må man være konsekvent og også skrive sjaria, ikke sharia, slik Leirvik gjør. Dette er likevel faglig pirk. Denne svært gode boka anbefales på det varmeste.

Lars Gule

Paul Knutsen
*Livet før døden –
Human-Etisk Forbund 1956-2006*
Humanist forlag, 2006

Viktig norsk samtidshistorie

Det var med stigande undring og stadig sterkere interesse eg las meg gjennom den over 500 sider lange boka «Livet før døden – Human-Etisk Forbund 1956-2006», som er skrevet av historikeren Paul Knutsen ved Høgskolen i Lillehammer. I utgangspunktet hadde eg førestilt meg ei nokså keisam, men etterretteleg historie om ein liten og navleskodande livssynsorganisasjon trygt plassert i utkanten av det norske politiske og intellektuelle landskapet. Eg tok feil. Ikkje fordi Knutsen har prestert eit meisterverk, men fordi historia om Human-Etisk Forbund er langt viktigare enn det eg hadde trudd.

Eg vil gå så langt som å hevde at historia om HEF både er ein ukjent nøkkel til og eit nyskapande inntak til etterkrigstidas norske idéhistorie. Da forstå eg ei slik historia som noko langt meir enn ideologisk diskursanalyse, akademisk hegemonistrid og litterært ordskifte mellom intellektuelle kjendisar. Dette handlar om kulturkamp, politikk og skjelsejande mentale klimaskifte i samfunnet. Det strekkjer seg frå dei yttarste personlege spørsmål i spenning til den eldste og historisk viktigaste samfunnsinsti-

tusjonen, kyrkja. Det handlar om eldsjeler påverknadskraft i ein bestemt situasjon og viktige politiske stridsspørsmål, som formar skulekvardagen til tusenvis av born. Det dreier seg om vanskelege rettsprinsipp og internasjonale storpolitiske spørsmål. Alle desse linjene skjærer gjennom HEF. Dette seier eg ikkje fordi eg sympatiserer med HEF eller meiner organisasjonen har handla særleg kløktig og heroisk som politisk aktør, men fordi HEF i kraft av plasseringa, oppslutninga, problemstillingane og den særnorske utviklinga frå 1977 er eit prisme og ein katalysator for kulturkampen i etterkrigstida.

Det er meir enn underleg at ikkje HEF er blitt via meir merksemd av historikarar. Knutsen er ikkje uttømande langs alle desse innfallsvinklane. Det skulle berre mangle. Noko ser ut til å ha kome bardust på han også undervegs. Men han peiker, og ein observant lesar kan vanskeleg unngå å ikkje tenkje vidare. Eg kan skissere nokre perspektiv. Den svake norske konservatismen trer tydeleg fram her. Livssynsspørsmåla splittar den utdanna urbane mellomklassa, særleg i Oslo. Den akademiske eliten er radikal. Kyrkja med kristenfolket hamnar i motsett leir. Det kjem tydeleg fram blant grunnleggjarane i 1956, som inneheld ei imponerende portefølje av namn. Her går det ei historiske interessant og viktig linje tilbake til embetsmannsstaten på 1800-talet via mellomkrigstidas Mot Dag. Ein eigen form for progressiv rasjonalisme ser ut til å vere ein norsk elitetradisjon. Jusprofessorane Getz og Hagerup var til dømes pådrivarane for den nye kriminalvitskapen sist på 1800-talet. Og det sjølv om dei politisk sett var konservative i tydinga Høgrefolk. Den første kvinnelege justisministeren, høgrekvinna Elisabeth Schweigaard Selmer, var ein sentral pådrivar for sivil fødselsattest i 1969. Det norske Høgre kan ikkje seiast å vere ein bastion for kristen dogmatikk.

Eit anna interessant inntak er hopehavet med den absolutte venstresida. Ikkje berre hadde seinare framstående leiarfigurar i AKP(m-l) som Bjørn Nilsen og Pål Steigan ei fortid som unge aktivistar i HEF. Gjennombrøtet for HEF som folkerørslø kom på det tidspunktet da AKP(m-l) og den radikale venstresida var på sitt sterkaste i 1977. På eit vis realiserte Human-Etisk Forbund det den revolusjonære venstresida mislukkast med, nemleg å få masseopplutning. I den samanhengen reiser det seg ei rekkje sosilogiske spørsmål. Kven var dei nye humanetikarane? Knutsen er inne på det når han påpeiker ein mogleg samanheng mellom utbygginga av velferdsstaten og dei som gjekk inn i dei mange nye profesjonane der. Eit interessant spørsmål er da om det er ein samanheng mellom velferdsstatsideologien og livssynet HEF representerer? Hadde det til slutt lukkast dei gamle rasjonalistiske akademikarhøvdingane å skape seg si eiga klasse av seminaristar på grasrotnivå? Ukjent for meg, men svært interessant var det å få vite, at Human-Etisk Forbund i desse åra blei verdas største i sitt slag. Også den veldige kontrasten til elles likearta naboland som Sverige og Danmark er slående.

Dette diskuterer Knutsen så vidt på slutten, men burde gjort meir ut av det.

Ei anna side, som også har vore lite oppe blant samtidshistorikarane, er den veldige kristne mot-offensiven frå Gunnar Prestegård til Gudmund Hernes. Eit anna inntak som burde ha fått eit eige kapittel er heile det vanvittig ambisiøse prosjektet med å organisere eit sekulært humanistisk livssyn, som til og med skal konkurrere med kyrkja i bruken av tradisjonsberande seremoniar. Her reiser det seg ei rekkje spennande religionssosilogiske problemstillingar. I kva grad har eller hadde HEF karakter av å vere ei sekt? Korleis var og er forholdet til karismatiske personlegdomar, utvalde skrifter og kanoniserte synsmåtar? Kva slags emosjonell grunntone sette seg gjennom, kva stilelement osb.? I tillegg kjem heile problemet med forholdet mellom menneskerettane som patosfylt idé og mangslungen rettspraksis i overnasjonale domstolar. Det same gjeld forholdet til vitenskap og fagfilosofien. Dette burde ha vore systematisert meir etter overordna problemstillingar.

Knutsen kjem slett ikkje så verst i frå dette. Men denne interessante historia kunne ha blitt enda tydelegare vevd inn i den norske samtidshistoria. Det blir også litt uklart kven desse humanetikarane er, bortsett frå ein del leiande figurar. Han kviler også svært tungt på Kristian Horn, som dermed får ein veldig ruvende plass, og som utilsikta gir han eit visst sektleiarpreg. Eg tenkjer på spørsmål av typen: Kva ville Horn ha sagt? Dette gir litt for mykje av ein innvigs perspektiv. Her og der viser Knutsen seg rett og slett for lite distansert. At det til dømes skulle gå ei ubroten linje frå renessansehumanismen på 1300- og 1400-talet fram til den organiserte humanetikken frå midten av 1900-talet og fram til i dag, er ein reint ideologisk påstand. Heile kapittel 3 er springande, ein smule diletantisk og eigentleg unødvendig. Det same inntrykket får ein når han dreg inn Moskvaproessane i karakteristikken av Høgsteretts behandling av KRL-faget. Han er også veldig glad i sitat og flosklar av typen «modernitetens aktører». Det er også naivt og vitnar om eit einseitig syn, når han slår fast at Sverige er meir moderne enn Noreg ut frå nokre spørjeundersøkingar om gudstru blant folk. Men alt i alt er dette eit viktig bidrag til norsk samtidshistorie, men det kunne ha blitt gjort så mykje meir ut av det. Boka er absolutt verdt å lese.

Nils Rune Langeland

Behovet for religionskritikk

Endelig har Fri tanke viet større spalteplass til religionskritikk. Som medlem i mange år har undertegnede forundret seg over fraværet av saklig, systematisk, logikkbasert kritikk mot religioners filosofiske grunnlag og utøvelse av ikke-human praksis. Humanetikken baserer seg på sannhetssøkende erkjennelse, ikke minst gjennom vitenskapen. Vi plikter å føre videre dette opplysningsprosjektet for menneskets frigjøring.

Det helt grunnleggende i enhver kritisk saumfaring av religionene må være: Hva er/kan være sant, sannferdig, troverdig, overbevisende eller sannsynlig. De religiøse må utfordres langt mer prinsipielt enn i dag. For eksempel – hvorfor i all verden skulle det eksistere guder/overjordiske vesener?! Religionen forklarer intet. Og fordunkler eller formørker resten. Bare en brøkdel av det religionen samlet sett står for, kan være logisk konsistent og sant. Prinsipielt forklarer gudsbegrepet ingen ting. Det er f.eks. en absurd tanke at et menneskelignende vesen skal ha skapt universet der det på sekunder skjer energiutladninger tilsvarende en trillion soler! HEF fokuserer altfor lite på dette.

Religionene tilhører de førvitenskapelige århundrer der den ga forklaring, trøst og håp i trøsteløse tider. Imens er mennesket langsomt blitt autonomt og klarer seg selv gjennom fornuften. Religionene blir stadig mer «svar skyldig», med et kjempforklæringsproblem.

En humanistisk praksis forsvaret enkeltindividers behov for og rett til tro og religiøs praksis. Men dette må aldri bli til forsvar av religion som ideologi og moralsk, politisk praksis. Det er enorme mengder illegitime sammenfletninger og forbindelser mellom religion, politiske ideologier og politisk praksis. Religioner splitter skape.

Humanetikere plikter å konfrontere alle troende med illegitim religiøs praksis og samtidig gå inn i kritisk og konfronterende dialog for å prøve ut «urørbare» religiøse dogmer og aksiomer. Disse er ofte naive og unnlater å reise kritiske spørsmål, som: Hvorfor skulle angivelige guder bruke astronomiske energier på å skape det i dag kjente universet, bare for å gjøre et støvkorn i universet levelig for utilstrekkelige menneskesesener?!

Humanetikken kan inkludere alle religioner «som menneskelige fenomener». Vi bestrider ikke de personlige opplevelsene, men deres fortolkninger, mening med, forklaringer på osv. Forskning peker nå på genetiske disposisjoner og lokaliserer «åndelige opplevelser» i hjernen.

Religionene er ikke sannhetssøkende per se, men søker utelukkende bekreftelse på forhåndgitte aksiomer. Og gudenes veier er ikke bare «uransakelige»; de framstår som komplett uforståelige og irrasjonelle,

som produkter av menneskefantasier. Det finnes en konsistent forklaring på den raskt økende mengden informasjon om universet, jorda og livets historie på jorda, nemlig de vitenskapelige og logiske resonnementer innenfor et stort spekter av sannhetssøkende praksiser.

Ole P. Lien

En bisettelse til ettertanke – for flere

Jeg har vært humanetiker så lenge jeg har levd. Lot være å konfirmere meg som 14-åring – noe som først vakte bestyrtelse blant besteforeldrene, men faktisk ikke hos mine foreldre. Min søster og jeg fikk likevel fine gaver og ble ønsket lykke til videre i livet da vi fylte 15, samtidig som jevnaldrende «konkurrerte» om hvem som hadde fått mest penger og gaver til «konfirmasjonen». Det var så man kunne bli kvalm av dette. Våre besteforeldre var faktisk meget «forståelsesfulle» og godtok raust vårt utradisjonelle «valg» om å ikke la oss konfirmere. Vi har vokst opp i en «opplyst» familie. Så ble jeg gift med en mann som var utpreget humanetiker, selv om han beskjemet måtte innrømme at han hadde konfirmert seg – etter sterkt press fra en meget religiøs farmor. Han bare måtte. (Hvor mange har det ikke sånn enda idag?) Vår datter, født 1992, ble ikke døpt, og vi sørget for at familien behørlig ble innmeldt i HEF.

Det som skjedde, var at min mann ble syk. Hjernekreft tok livet av ham i løpet av to år. Men bare noen få måneder før han døde var vi i en bisettelse for en god venn, også en humanetiker, og min mann sa: «Sånn vil jeg også ha det!» – Han visste at han skulle dø snart. Jeg var forberedt, men han døde så altfor tidlig, bare 47 år gammel.

Da begravelsesagenten kom, hadde jeg allerede planlagt en del av min manns avskjed. Heldigvis var det ingen problemer med å få en humanetisk seremoni. Mine svigerforeldre, som sterkt sørget over sin yngste sønns død, og jeg over min mann, hadde egentlig noen «fine» dager, da vi planla og plukket ut minnefull og betydningsfull musikk og lyrikk til seremonien. Da bisettelsen fant sted hadde vi faktisk i forkant forberedt oss på seremonien. Vi nærmeste visste hvilken musikk og hvilke ord som skulle fremføres, og vi kunne faktisk på en måte «nyte» det. Det var sånn han ville ha det! Det «rare» var, at de aller fleste av de tilstedeværende gråt så tårene trillet, mens vi nærmeste hadde hatt noen «gode» dager med å forberede seremonien.

Det ble en meget god avskjed, for vi visste at dette var hans ønske. Da vi stod i utgangen av kapellet,

Delta i debatten, men gjør det kort og konsist! (2500 tegn inkludert mellomrom – ca én maskinskrevet A4-side med dobbel linjeavstand.) Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innlegg.

Debattinnlegg sendes:

FRI TANKE

**postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo**

E-post: fri.tanke@human.no

Innsendingsfrist neste nummer: 22. mai 2006

og alle skulle kondolere, fikk jeg flere gode kommentarer: «Sånn vil jeg også at min bisettelse skal være!» – «Dette var stort!» – «Det kunne ikke vært gjort annerledes!» Nå har det gått et halvt år, og det jeg fortsatt sitter igjen med: – Det var nettopp sånn en bisettelse skal være. I sommer har vi spredt hans aske på sjøen, etter hans ønske. Det ble også en minneverdig seremoni. Det er godt å være humanetiker. Man får «fred i sinnet» ved å være det.

Trine Boysen

Human-Etisk Forbund bør beklage

Etter den knusende kritikk – moralsk, politisk og ideologisk – som fremkom mot Human-Etisk Forbund, i dommen avsagt i Oslo tingrett 2. desember i fjor – er mitt spørsmål: Bør ikke Human-Etisk Forbund nå beklage den urett som ble begått mot undertegnede? Retten kom til at forbundet skadet mitt omdømme og at det ikke var ført sannhetsbevis for de ærekrenkende utsagn. HEF overtrådte straffelovens § 247 og ble dømt til å betale 30.000 kroner i erstatning.

Også når det gjelder saksbehandlingen rettes en særdeles sterk kritikk mot forbundet. Det heter at «Retten er langt på vei enig med Tumyr i hans kritikk av sentralstyret».

På bakgrunn av at hovedkontorets saksbehandlere, sentralstyret og landsstyret sto bak sjikanen mot meg, samtidig som HEF påstod at forbundet hadde behandlet saken mot Arne Tumyr på en demokratisk måte og i tråd med vanlig saksbehandling, må dommen være pinlig lesning – spesielt for fagsjef Bente Sandvig, seremonisjef Yngvild Kvaale, tidligere generalsekretær Tove Beate Pedersen og tidligere styreleder Brit Nustad. Men også for hele sentralstyret og landsstyret.

HEF er opptatt av minoritetenes rettigheter – men hvordan behandlet forbundet den politiske minoritet undertegnede representerte? Sentralstyret lyste fylkeslederen i Vest-Agder i bann og utstedte en knusende fatwa fordi jeg ikke hadde den korrekte politiske holdningen.

I sentralstyrets vedtak av 22. august 1999 heter det: «Sentralstyret er av den oppfatning at Arne Tumyr har blandet rollene som partipolitiker for FrP og tilitsvalgt i Vest-Agder.» Daværende generalsekretær, Tove Beate Pedersen, skrev i Fri tanke nr. 5 1999: «Det var ikke partimedlemskapet som gjorde at han måtte gå, men rolleblanding.» Påstanden ble gjen tatt av Brit Nustad i samme nummer av avisen. Om dette punktet heter det i dommen: «Uttalelsen fra sentralstyret om at Tumyr hadde «blandet rollene» fremstår for retten som særdeles misvisende.»

Debatt

Sentralstyret uttalte videre: «Politikeren Tumyr sine uttalelser om innvandringspolitikk er sterkt i strid med humanistiske verdier...» Retten bemerker: «Det som Tumyr uttrykte, var at norsk kultur og normer er best for nordmenn, en oppfatning som retten antar deles av flertallet av befolkningen, videre at stor grad av innvandring setter disse i fare og dertil i seg selv er konfliktskapende.» Sentralstyret v/Brit Nustad påstod at jeg hadde sammenstilt innvandring med nazistenes inntrengning i 1940. I dommen heter det: «For retten er det imidlertid ikke mulig å lese en slik kobling.»

Sentralstyret hevdet også at innlegget «oste av rasisme og menneskeforakt». Retten bemerker: «Retten er ikke i stand til å se hvor denne menneskeforakten skulle ligge.» Videre: «...retten er ikke i stand til å se elementer av «rasisme», slik dette begrepet normalt oppfattes.» Sentralstyret har hele tiden hevdet at undertegnede trakk seg frivillig fra tillitsvervet som fylkesleder. Retten slår fast at det var sentralstyrets handlemåte som gjorde Tumyrs posisjon som fylkesleder umulig. En redegjørelse utarbeidet av fagsjef Bente Sandvig, datert 17.02.00 fremstår som en samling av uetterretteligheter og ble ikke vektlagt i dommen. Det samme var tilfellet med vitneprovet fra Yngvild Kvaale – som kunne fortelle retten at Arne Tumyr var udugelig som kursleder for BK. Retten anså det for å være udokumentert.

De rene, ranke og røde humanetikerne i Humanismens Hus sølte meg til, kastet meg i en søppelcontainer. De forventet at der skulle jeg bli liggende – og aldri mer være til bry for Human-Etisk Forbund.

Men Rocambole var ikke død. Jeg har utarbeidet en detaljert redegjørelse om saken som går på de organisasjonsmessige forhold. Sannsynligvis vil den nye generalsekretæren bli rystet etter å ha lest dette dokumentet, og forhåpentligvis vil hun i sin innstilling tilrå at hovedstyret på vegne av Human-Etisk Forbund fremkommer med en uforbeholden beklagelse til undertegnede.

Arne Tumyr
Tidligere styreleder i Vest-Agder HEF

Les mer om denne saken på side 6, og i lederen på side 2.

Blasfemi og ytringsfrihet

Hedningsamfunnet støtter Jyllands-Postens, Magazinet og andres rett til trykking av illustrasjoner av Muhammed. Ytringsfriheten er sentralt i ethvert demokrati, og retten til å fremsette «Frimodige Ytringer» må respekteres. Ytringenes meningsinnhold, som f.eks. religiøse forestillinger, dogmer og fordommer, – det være seg kristne, muslimske, jødiske

eller andre –, kan ikke ha særrettigheter eller særbeskyttelse mot kritikk, satire eller ironi. Blasfemi er å trekke «det hellige» ned på et menneskelig plan, hvor det er tilgjengelig for kritikk, diskusjon og latter. Det som er tabu for troende kan ikke gjøres gjeldende for vantro eller ikke-troende. Tro er en privatsak, og det må også fortolkningen av troen være. Den enes tro er den andres vantro. Tvil er den menneskelige sivilisasjons fremste årsak til framsteg. Blasfemi-paragrafen tilhører middelalderen, og ikke et moderne opplyst demokrati.

Som en stor og mørk maktfaktor er det særlig religionene som bør utsettes for gransking, kommentarer, latterliggjøring og karikaturer på lik linje med alle andre maktinstitusjoner. Religionene er de siste som bør skånes for humor. Som Hedningsamfunnet alltid har hevdet: Det er vanskelig å frykte det man kan le av.

Jyllands-Postens begrunnelse for publiseringen var at forlaget ikke hadde klart å finne en illustratør til en barnebok om Muhammed, pga. frykten for islamistene. Dobbeltmoralen er ute og går. Ingen av de to avisene har stått på ytringsfrihetens side når denne har kollidert med religion tidligere. Magazinet støtter Blasfemi-paragrafen, og ville ikke ha trykket tegninger som kristne ville ha oppfattet som støtende. Bladet har tydeligvis en annen agenda enn ytringsfriheten. Magazinet vet at blasfemi-paragrafen er på vei ut. Nå har de dyttet muslimene foran seg for å få styrket den. Danske muslimer har vært i Midtøsten og fremlagt en rekke falske påstander, bl.a. om Muhammed-tegninger med griseører og grisetryne, trykking av falske Koraner og brenning av Koranen. Religiøse fanatikere må derfor ta ansvaret for urolighetene som har oppstått. Politiske myndigheter i den muslimske verden har også bidratt til at urolighetene har kunnet skje.

Våre tilbøyeligheter til å betrakte våre egne meninger som de eneste riktige, kan ha farlige konsekvenser. Det er denne holdning som gjør mange mottakelige for fanatisme – politisk eller religiøs. Terroren siden 11.9.2001 har vist oss hvilken trussel islamistisk fanatisme utgjør i dagens verden. Vi har i disse dager fått demonstrert hvordan denne fanatismen kan rive med seg store folkemasser som en epidemi. Religiøse fanatikere har ingen rett til å drepe sine kritikere. Kritikerne må kreve den demokratiske retten til å kritisere alle former for religiøse maktstrukturer og forestillinger, uten å bli møtt med trusler, vold og drap. Både kristne og muslimer bør la sine ulike allmektige guder ordne opp når endetiden har kommet, og ikke oppføre seg som reserveguder for sin himmelske Hitler.

Sensur kan ha en boomerangeffekt. Man begynner med å hindre det man oppfatter som de mest negative utslag av ytringsfriheten, og risikerer å ende opp med å «møte seg selv i døra». Andre vil kanskje gå lengre enn en selv, og ved å sette noen begrensninger på ytringsfriheten så setter man i gang en prosess man til slutt kanskje ikke lenger har kontroll over –

«Snøballeffekten». Andre, mer ekstreme, grupper har overtatt kontrollen. Det kan virke rasjonelt å sensurere visse typer ytringer og ytringsformer, isolert sett. Ser man det hele i et større perspektiv oppdager man at de «rasjonelle» del-sensurene blir en irrasjonell totalsensur hvor svært lite blir tillatt av det man misliker, og kanskje også liker. Overgangen fra meningsdemokrati til meningsdiktatur og meningsterror er flytende. Ytringsfrihet for meningsfeller, og ikke for meningsmotstandere, er ingen frihet.

Harald Fagerhus
Leder i Hedningsamfunnet

Tankeløs jubel over monarkiet

I sammenheng med feiringen av Human-Etisk Forbunds femtiårsjubileum jublet man i organisasjonen over å ha sikret seg deltakelse av Kong Harald. Når vi noen år tidligere feiret femti år med borgerlig konfirmasjon var også et medlem av kongefamilien til stede, den gangen i form av prinsesse Märtha Louise.

Selvfølgelig kan det virke fristende å sole seg i glansen av de kongelige og føle seg respektert av etablissementet. Særlig en dag når man feirer forbundets tilblivelse er det naturlig å ønske å være i offentlighetens lys. Normalt sett burde det være en ære og et etterstrebelig mål å få møtes av en slik godkjenning og tilstedeværelse av statsoverhodet i et demokratisk land. I et monarki, selv om det er konstitusjonelt, er dette ikke uproblematisk for et sekulært og demokratisk livssynssamfunn, særlig med tanke på at dette monarkiet er så sterkt knyttet til den norske kirken og den kristne religionen. I sin natur er monarkiet en anti-demokratisk institusjon. Statsoverhodet utpekes ved fødselen istedenfor at en slik sentral og viktig post tildeles gjennom valg og på grunnlag av meritter. I tillegg er kongefamiliens medlemmer frarøvet livssynsfrihet og andre elementære individuelle friheter og rettigheter.

Nå har jeg ikke til hensikt å debattere det prinsipielle spørsmålet om monarki som statsform. Derimot synes jeg det er viktig at vi, gjennom offentlig opptreden, viser en klar holdning i forhold til dette temaet som gjenspeiler vårt livssyn. På den måten unngår vi å skade vår troverdighet på sikt eller sende feil signaler til våre medlemmer og andre ute i samfunnet. Jeg mener at det er direkte upassende for humanister å søke bekreftelse fra kongelig hold. Ved å lene oss mot statskirkens største og viktigste allierte, som i tillegg er representant for en demokratisk tvilsom institusjon, risikerer vi å forringe vesentlige deler av vår ideologi.

Debatt

Gjennom 50 år har vi stått i bresjen og krevd skille mellom stat og religion, og likeverd for livssyn. Vi har vært sterke forsvarere av menneskerettigheter og de demokratiske prinsippene. Hvordan skal vi få dette til å rime med at vår jubileumsmarkering blir påført et kongelig stempel?

Sara Azmeh Rasmussen
Styremedlem i Oslo fylkeslag

Kjendiser og Fri tanke

Fri tanke er et etterlenget frikvarter i mediehverdagen. Velskrevet, velredigert, fritt for fjas og med solid takhøyde tas det imot med takk når det endelig ligger i postkassen. Deilig fritt for kjendiser er det også.

Inntil forrige nummer, 06-05. Den frie tanken slo tydeligvis krøll på seg når førstesideoppslaget skulle meisles ut. – Hei, vi har et intervju med Mona Grudt, selveste Miss World. Det smeller vi opp på førstesiden, kan tanken ha vært på Fri tanke-desken – hvis noe slikt finnes. Som den fornuftige jenta Mona Grudt gir uttrykk for å være, har hun valgt humanistisk vigsel.

Flott, sier jeg. Og tenker at det er helt greit med et intervju i Fri tanke i sakens anledning. Kanskje en halvside eller så, med C-kjendisen. Men tre sider, inkludert oppslag? Meg bekjent har ikke Mona Grudt gjort andre bragder i livet enn å bli juryutnevnt til Miss World en gang for ganske mange år siden. OK, da, hun er redaktør av bladet Ditt bryllup, i den grad det er en prestasjon å bli utnevnt til. Det er neppe journalistiske kvalifikasjoner som ligger til grunn.

Eksklusivt i Fri tanke, lyder fanfaren på side 26. Hvem skal dere slå? VG, Se & Hør? Her og nå? Jeg er ikke ukjent med tabloid journalistikk, verken som fagmann eller leser. Det går til sitt bruk, men det forventes noe annet av et organ for en seriøs organisasjon jeg har vært medlem av i 31 år.

Jeg gratulerer Mona Grudt med bryllupet, samtidig som jeg sender redaktør Even Gran i skammekroken. Dette må han som ansvarlig redaktør ta ansvaret for. En forklaring overfor leserne er på sin plass.

Erling O. Berge

En forklaring overfor leserne:

Mona Grudt-saken ble valgt til forsida fordi det var dette jeg anså som best egnet til å fange oppmerksomhet og friste leserne til å åpne bladet. Jeg kan forsikre Erling O. Berge at Fri tanke skal fortsette å skrive seriøse og reflekterte artikler rundt livssyn, menneskerettigheter og livssynspolitik.

Even Gran, redaktør

Omskjæring – en kilde til seksuell glede

Jeg leser i Fri tanke at en idéhistoriker og en filosof karakteriserer omskjæring av gutter som kjønnslemlestelse. Alle må jo gjerne mene hva de vil, men særlig vitenskapelig tyngde ligger ikke i innlegget. Jeg er sivilarkitekt og har heller ikke yrkesmessig kompetanse til å uttale meg om temaet, men som homoseksuell har jeg muligens en viss personlig erfaring med fenomenet og vil gjerne si noe om det. Heteromenn er normalt ikke så meget interessert i andre menns kjønnsorgan.

La meg starte med at jeg personlig er meget ulykkelig over at mine foreldre ikke foretok en omskjæring av meg som ung, ikke bare fordi jeg mener at det mannlige kjønnsorgan er penest og stoltest når det er omskåret, men først og fremst fordi forhuden var altfor trang. At jeg hadde smerter ved ereksjon var det ingen som brydde seg om og at dannelse av belegget bak forhuden som folkelig kalles «kukost» førte til irritasjon og ofte til betennelse (til tross for jevnlig rengjøring) var det bare jeg som måtte leve med. Etter omskjæring (oppskjæring) forsvant alle disse ulemper, bare det ble gjort altfor sent og derfor ikke særlig pent.

Jeg levde i et land med mitteleuropeisk temperatur og varmen var sjelden uutholdelig og vedvarende som i de land omskjæringen stammer fra. Siden dette inngrep i varme land trolig først og fremst hadde en medisinsk begrunnelse og fordi de fleste mennesker ikke kunne lese og ikke forsto innfløkte ting, ble dette et religiøst påbud eller ritual som mange andre helsemessige påbud (f. eks. forbud mot spising av svinekjøtt). Senere oppdaget jeg at trang forhud er et ganske vanlig fenomen blant europeiske gutter. Ut fra den erfaringen jeg har vil jeg anslå at en fjerdedel av europeiske gutter har misdannede kjønnsdeler – ofte forårsaket av for trang forhud. Dette kan man også gjerne observere på internets digitale pornosider. Jeg har aldri sett stygge mannlige kjønnsorganer etter førpubertal omskjæring.

Omskjæring av menn av ikke-religiøse grunner er meget utbredt i deler av USA, og at det også ligger økonomiske interesser bak det å opprettholde skikken, er selvsagt sant. Det hevdes i innlegget at ved fjerning av forhuden reduseres følsomheten. Dette er slett ikke sant. Det som reduseres er for tidlig sædavgang, som mange heterofile lider av. Kvinner setter pris på utholdenhet, har jeg hørt.

Rituell omskjæring i uhygieniske omgivelser er selvsagt forkastelig. Det må også være et krav at inngrepet er smertefritt. Ideelt sett skulle et slikt inngrep foretas når man selv ønsker det og er voksen nok til en slik avgjørelse. Da blir imidlertid resultatet ikke like pent og vellykket enn om det ble gjort før kroppen er ferdig utviklet.

Ut fra mine forestillinger om estetikk og skjønnhet er omskjæring av det mannlige kjønnsorgan, i motsetning til omskjæring av kvinner, et positivt inngrep og en kilde til større seksuell glede.

Claus Drecker

NRK og statskirka

De daglige gudstjenester og mange religiøse programinnslag på NRK Radio P1, bør snarest opp som tema i HEF. Praksisen avspeiler overhodet ikke dagens livssynsmangfold, utover at kun to-tre prosent av befolkningen går i kirka på søndager! Majoriteten av statskirkas 3,8 mill. medlemmer er jo passive, fire til fem prosent av befolkningen tilhører andre kristne trossamfunn og en til to prosent er ikke-kristne.

Ifølge Vær varsom-plakaten § 1-2 har pressen «et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk». Videre ble allmennkringkastere som NRK underlagt et krav til sosialt ansvar som samfunnsmessig bredde og nytte som gjenytelse for rett til å ilegge lisens. At religion er en privatsak og kirka har svekket oppslutning, kommer ikke til uttrykk i medias virkelighetskonstruksjon.

Den «fjerde statsmakt» har for stor påvirkningskraft. HEF bes derfor opp-prioritere slike saker og gjerne nedsette et eget mediautvalg for å få satt søkelys på saken.

Bente Andersen

Takk til HEF

Det har vori oppmuntrande å oppleve Jens Brun-Pedersen i TV-debattar. Han uttrykkjer våre sterke argument på ein sakleg og tydeleg måte. Blant anna dette at ein ikkje kan ha folkeavstemming på menneskerettar. Bravo!

Takk til Bente Sandvig som har fronta HEF i Gjønnes-utvalet. Dei viktige menneskerettssynspunkta våre glir sakte, men sikkert fram fordi dei med tida vil vinne. Men TTT, ting tek tid, og det er frustrerande for dei som baskar og brukar krefter i denne saka. Difor er det på sin plass og vise takksemd og støtte til dei som står på, frontar sakene og står i strid for mange.

Takk også til alle i organisasjonen utover heile landet som står på for dei mange som treng alternative seremoniar og fellesskap. Slike medmenneske og idealistar vil gamle Norge ha! HEF aukar likeverd og

mangfold og kreativ tenking. HEF viser urett på eit sakleg vis og fremmar respekt for annleistenkjande. På ein konstruktiv måte vert det humanistiske livsynet fremma slik at den positive haldninga/respekten aukar.

No vert det ein viktig debatt om statskyrkja, og det er viktig at me alle prøvar å støtte og vera synlege og delta der me kan, t.d. blant venner, i lokallag, nærmiljø, i lokalaviser osv. Ingen kan gjera alt, men alle kan gjera litt/gjera sitt.

No står ein svært viktig prinsipiell strid, som HEF har stått i lenge. Me har argumenta for framtida som samsvarar med menneskerettane. Lykke til vidare og kven veit – kanskje målet ikkje er så langt unna...

Hallbjørg Strøm
Edland

forbund og sammenslutninger innenfor alle religiøse og etiske bevegelser. En av de man kjenner best er Frelsesarmeen, men de grunner sin etikk på Bibelens lære. Vet ikke herr Gule det? Eller gjør det ingen ting at forbundet eventuelt slås i hardtkorn med Frelsesarmeen? Forvirring er ikke noen fordel for noen. Forbundet bør snarest mulig arbeide for å få endret navnet på ungdomsfesten, og sørge for at forbundets navn ikke endres.

Jeg hadde selv gleden av å arbeide som styremedlem i forbundet under Kristian Horns ledelse i noe av den første tiden, og det var en stor berikelse. Jeg vemmes av å oppleve en forkludring av hans arbeid, og det til og med av en som til nå har vært i ledelsen av forbundet. Nå har jo Lars Gule sluttet som generalsekretær så nå bør det arbeidet slutte.

Stå på Anders Horn – ikke gi deg!

Ragnar T. Braaten

dette da forbundet ble stiftet. I korthet var motive-ringen den at begrepet humanisme etter hvert var blitt anvendt i så vel kunst som i litteratur, filosofi og historie. I foredraget ble konklusjonen denne: «Den kjempende humanisme ble navnløs og tafatt.» Som videre motiv for ikke å bruke begrepet humanisme i forbindelse med det foreslåtte Human-Etisk Forbund, nevnte Horn en sammenblanding med religiøse forbund som ville være ytterst uheldig. I det hele ble det pekt på at det var umulig å holde humanistiske begreper klart adskilt. HEF er jo også medlem av av «International Humanist and Ethical Union». Her er både human og etikk med i navnet.

Jeg ville aldri kalle meg for humanist. Det må eventuelt andre gjøre, hvis jeg skulle ha gjort meg fortjent til det. Jeg er og blir humanetiker til min døyan dag.

Arne Wennerød
Tønsberg

Humanetikk og humanisme

I siste nummer av Fri tanke har Lars Gule en artikkel sammen med Arnfinn Pettersen. Artikkelen er et krast angrep på en tidligere artikkel av Anders Horn, og starter med:

»Horn misliker den økende bruken av begrepet «humanisme», slik vi for eksempel ser det i siste landsmøtes vedtak om at Borgerlig konfirmasjon skal skifte navn til Humanistisk konfirmasjon.»

Det er nok ikke bare Anders Horn som misliker villedelse, for det er det som har hendt. Lars Gule burde være fornøyd med at han har klart å villedet et landsmøte, og ikke fortsette nå etterpå. Det er meget sørgelig at han og landsmøtet ikke har fått orientering av Kristian Horn om forskjellen på humanisme og humanetikk.

Jeg tillot meg for lang tid siden og skrive en protest til herr Lars Gule om det villedende arbeid han da holdt på med for å innarbeide humanisme istedenfor humanetikk, men jeg ble ikke en gang verdiget et svar. Det er tydeligvis ikke mye etikk der i gården.

På forbundets stiftelsesmøte i 1956 var jeg, men der var ikke herr Lars Gule. Der kom det også fram forslag om å kalle forbundet for Humanistisk forbund. Kristian Horn redegjorde da for den vesentlige fordel med å gjøre det klart i navnet hvilket grunnlag forbundet hadde for sin etikk. Så vidt jeg husker ble navnet enstemmig vedtatt. Det var de samme krefter som startet forbundet, som de som hadde stiftet Forbundet for Borgerlig konfirmasjon. De drivende krefter var naturligvis Kristian og Ester Horn sammen med Solveig og Helmut Ormestad.

Kristian Horn hadde selvsagt ingen ting imot humanisme. Det finnes jo en mengde humanistiske

Humanetiker eller humanist?

Et tema som har blitt gjenstand for diskusjon i forbundet de siste årene er begrepene humanist og humanetiker. Jeg hører til de som mener at ordet humanetikk er genialt, idet det forteller hva jeg bygger mitt livssyn på. Jeg ser på gjensidighetsprinsippet, «Du skal ikke gjøre mot andre det du ikke vil at de skal gjøre mot deg». Det er et uttrykk for rasjonalisme og en nødvendighet for at menneskene skal leve sammen. Derfor finner vi det formulert på forskjellige måter i mange tusen år gamle skrifter. Stadig flere mennesker er fortrolige med hva humanetikk er, og det er lett å gi en forklaring på uttrykket.

Verre er det med uttrykket humanist. Humanister finner vi i alle leire. Etter min mening er folks oppfatning av en humanist at et humant menneske er en som er snill og god og gjør gode gjerninger. Jeg får stadig bevis på dette, som for eksempel i en nekrolog i avisen forleden hvor en person ble beskrevet som en ivrig kirkegjenger og medlem av kirkerådet. Det kom klart fram at dette hadde vært et særdeles velgjørende og godt menneske. Til slutt stod det: «Han var en stor humanist.»

Å være humanist i folk oppfatning av ordet, er noe du har gjort deg fortjent til. Vi må ikke gjøre den samme tilsnikelse som Kristelig folkeparti, som lik-som tar monopol på kristendommen. Kristne mennesker finner vi i alle partier. Den samme tilsnikelsen ville forbundet gjøre om de kalte seg for «Humanistisk Forbund». Etter folks mening finner vi humanister i alle leire. Kristian Horn redegjorde for

«Ikke tro» er ikke det samme som «tro»

Jeg er redd Even Gran i Fri tanke 06/05 har «kjøpt» selveste kronargumentet til mer avanserte kristne debattanter. Hvis ateisten sier: «Jeg har ikke tro på gud», så kommer den triumferende og målbindende replikken: «Ja, tror du ikke gud eksisterer så er det er også en tro.» Kanskje man må være teolog for å se noen logikk i det utsagnet.

Hvordan kan «ikke tro» også «være en tro»? I slike tilfeller bør ateisten parere med at ifølge logikken kan negasjonen av tro ikke samtidig være en tro. Men, vi ser at ateisten sa «ikke tro». Motstanderen sa «tror ikke», og det kan muligens semantisk og tendensiøst utlegges som også en tro på ikke gud. Dette er flisespikkeri.

Forøvrig ser det ut for i samme artikkel i bladet at humanetikere tror på forskjellige ting. For eksempel agnostikeren som tror på en eller annen form for ånd/energi som fortsetter å være der når et individ dør. Dette grenser kanskje opp mot animisme slik begrepet brukes om primitive menneskers tro. Ateister kan selvfølgelig også tro på mye annet om de ikke tror på gud.

Peder Haga

Humanistisk ungdomsgruppe i Oslo (HUG) arrangerer:

23. mars:
FRIHETSAKSJONS-KONSERT MED GATAS PARLAMENT!
Ingen aldersgrense – gratis inngang for de som deltar i FRIHETSAKSJONEN (se side 18+19).

31. mars-2. april:
UNGHUMANISTSEMINAR MIDT I OSLO!
40 deltagere fra hele landet. Møt andre unghumanister, vær med på jubileet, vær med på å tenke fremover mot det humanistiske ungdomsforbundet!

24.-29. juli:
HUMANISTISK SOMMERTREFF FOR UNGE!
50 deltagere fra 14 til 19 år. Møt unghumanister fra hele landet! Bading, soling, tenking, opplevelser, vennskap, klubb, engasjement, lek og moro! Arrangeres i samarbeid med Akershus fylkeslag.

Finn ut mer på www.human.no/oslo/hug eller send ditt spørsmål med kodeord «hug» til 1960!
Vil du ha tilsendt kalender med HUGs aktiviteter denne våren? Send «hug brosjyre» <navn postadresse> til 1960!

HOVEDKONTOR:
St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass
0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00
Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no

Ungdom 15-24 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede,
personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 925,-
Konto: 0805 23 51252

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Roar Johnsen (tlf. p: 22 62 44 32)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ma-to 10-14)	Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
Faks 51 90 64 51
(ma-to 10-15)
Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 10-15
(vinter) 10-16	Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma-to 10-14, ti 16-20)
Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
Daglig (sommer) 9-15
(vinter) 9-16	Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
Faks 57 67 53 91
(ti og to 8-15)
Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 10.30-15.30)	Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf. 71 21 56 05
Faks 71 21 56 05
(ma - to 9.30-15.30)
Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 10-16)	Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
Faks 73 80 64 91
(ma-fr 9-15.30)
Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma-ons 10-15)	Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 74 08 88 40
Faks 74 08 88 41
(ma-on 9-13)
Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 35 32 05
(ma-to 9-14)	Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)
Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti og to 9-14, on 15-17)	Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 58 19
(ma 10-16, ti 9-15.30)
Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 06 00 06
Faks 37 02 86 40
(ti og to 10-15)	Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Tlf. 78 95 36 55
Faks 78 95 36 68
(ma-to 9-13)
Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Tlf. 38 02 33 94
Faks 38 02 77 89
(ti 13-16, on 10-15)	

Nettbutikken!

Livet før døden, Human-Etisk Forbund 1956-2006

av Paul Knutsen

Gjennom 50 år har forbundet vært en tydelig stemme i norsk samfunnsdebatt. Det har utrettelig kjempet for å skille stat og kirke, mot kristne formålsparagrafer i barnehage og skole, for livssynsfrihet, menneskerettigheter og kvinners og minoriteters rettigheter.

For mange unge er forbundets konfirmasjonstilbud et naturlig valg og forbundet tilbyr i dag livsløpsseremonier fra vugge til grav. Slik har det ikke alltid vært – og her får du historien fra pionerens iherdige innsats til en landsomfattende og slagkraftig organisasjon.

Utgivelsesår: 2006
Sideantall: 565
Normal Pris: 348,-
Medlemspris: 261,-

HUSK: Våre medlemmer får 25 % avslag ved kjøp av bøker
(gjelder ikke bøker på tilbud).
Vennligst opplys om ditt medlemsnummer på bestillingskupongen.

www.human.no/nettbutikk

BESTILLINGSKUPONG:

.... stk Livet før døden á **kr. 261,-**

Porto kommer i tillegg.

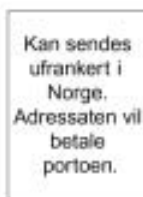
Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

Underskrift:

Fri tanke 1 2006

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Humanistiske sosialdemokrater er stiftet

»Humanistiske sosialdemokrater (HSD)» i Arbeiderbevegelsen ble stiftet 13.3.06.

HSD vil være en parallell til foreningen Kristne Arbeidere som siden 1939 har arbeidet for å fremme kristne verdier i Aps politikk.

Humanistiske sosialdemokrater vil blant annet bidra i den kommende debatt- og høringsprosessen av Gjønnes-innstillingen om å skille stat og kirke. Arbeiderpartiet har sagt at de legger opp til et omfattende rådslag om dette. «Humanistiske sosialdemokrater» vil kunne bli sentral i dette rådslaget.

VI I INITIATIVGRUPPA BESTÅR AV MANGEÅRIGE OG AKTIVE AP-MEDLEMMER.

Vår tanke er å etablere HSD som en enkel og leddrevet medlemsforening: Ett styre, geografisk spredte medlemmer som kontaktpersoner, og tilslutning om et humanistisk/ikke-religiøst livssyn som medlemskriterium.

STØTT OPP OM DITT EGET LIVSSYN I SAMFUNNET! BLI MED I HSD!

Av navn vi har fått med så langt kan nevnes Bernt Hagtvet, Levi Fragell, Reiulf Steen, og stortingsrepresentantene Gunn Karin Gjøl og Eirin Kristin Sundt i tillegg til flere titalls andre.

Kontakt oss om du vil være med og påvirke samfunnet i humanistisk retning!

Vinjar Tufte
vinja@online.no
926 17 166

Per Kristian Hansen
krhanse@online.no
481 89 024

HAR DU BARN UNDER 15 ÅR?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund har rett til offentlig tilskudd for medlemmers barn. Alle medlemmer med barn kan bidra til at forbundet får denne støtten. Du kan bidra ved å fylle ut skjemaet nedenfor og sende det til oss. Jeg/vi ønsker at den offentlige støtten («Kirkeskatten») som gjelder barn under 15 år skal tilfalle Human-Etisk Forbund. Barnet/barna er ikke medlem(mer) av Statskirken eller annen støtteberettiget livssynsorganisasjon.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl. folkeregisteret): _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl. folkeregisteret): _____

Foreldre (evt. den som har foreldre retten):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl. folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsdato: _____ Postadresse: _____

Bostedskommune (ifl. folkeregisteret): _____

Signatur: _____

Dersom du ikke allerede har sendt inn tilsvarende skjema, send det til:
Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

LIVSSYNSDEBATT I POSTKASSEN

Abonnér på Humanist

Et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200,- for fire nummer.

Bestill abonnement på e-post, humanist@human.no, eller bruk kupongen under.

BESTILLINGSKUPONG:

☐ Jeg ønsker å abonnere på Humanist fra nr 1/2006
(I tillegg får jeg nr. 3 og 4 2005)

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

E-post: _____

Underskrift: _____

Frå tanke 1 2006

Kan sendes
ufrankert i
Norge.
Adressaten vil
betale
portoen.

Human-Etisk Forbund
Svarsending 1048
0090 Oslo

Clea Koff

Knokkelkvinnen**Blant de døde i Rwanda, Bosnia, Kroatia og Kosovo**

"I årevis hadde jeg vært klar over at mitt mål var å bidra til å stanse brudd på menneskerettighetene ved å vise framtidige mordere at knokler kan snakke." - Clea Koff

Innbundet
HEF-pris: 224,- (veil. 298,-)

I 1994 var Rwanda åsted for folkemord. To år senere ble 23 år gamle Clea Koff sendt til Rwanda på oppdrag for FNs krigsforbryterdomstol som den yngste av et team på 16. Som rettsantropolog stod hun med begge beina i massegravene og undersøkte ofrenes levninger, identifiserte dem og fastslo hvordan de var blitt drept.

Clea Koffs sterke beretning er gripende og skremmende – samtidig som Cleas glødende engasjement gir håp.

Kari Vigeland:

LYKKELIG**Om lykke og menneskets behov**

Hva gjør oss lykkelige? I vår del av verden er vi heldige og lever i et samfunn med materiell velstand hvor like rettigheter er idealet. De ytre forholdene ligger således til rette for at vi kan leve gode liv, men gjør vi det?

Kari Vigeland tar utgangspunkt i biologi, psykologi, verdier, moral og livssyn og spør hva som er forutsetningen for lykke i et moderne samfunn.

Heftet m/klaffer
HEF-pris: 201,- (veil. 268,-)

KJEMPETILBUD!**Ibn Warraq:****Hvorfor jeg ikke er muslim****Nå kun 99!**

Utgivelsen banker alle årets krig & terror-bøker, alle lettvinde anti-Bush-bøker, og all Midtøsten-synsing. For denne forfatterens intensjon er å vise kjærlighet til mennesker. Ta ballen, ikke muslimene.

Shabana Rehman, Dagbladet

Som medlem av Human-Etisk Forbund får du 25% på alle bøker fra Humanist forlag. Se www.humanistforlag.no

Bestill på www.humanistforlag.no, bruk kupongen nedenfor eller faks: 23 15 60 21. Porto kommer i tillegg.

BESTILLINGSKUPONG

Koff: Knokkelkvinnen.....224,- ☐
Vigeland: LYKKELIG201,- ☐
Warraq: Hvorfor jeg ikke er muslim99,- ☐

Navn:.....

Adresse:.....

Postnr./sted:.....

E-post:.....

Underskrift:.....

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto/en

Humanist forlag AS
Svaresending 1039
0090 Oslo

Foto: Carole L. Oke